

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 30.

Lördagen den 26 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 27, angående val av tryckfrihetskommitté;

nr 28, angående lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län m. m.;

nr 29, angående lag om ändrad lydelse av 50, 54, 80, 91, 93, 124, 132 och 133 §§ i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag;

nr 30, i fråga om ändring i 10 § andra stycket förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom;

nr 31, angående beredande åt i ödemarkerna i rikets två nordligaste stift anställda präster av ökade möjligheter att vinna befördran inom andra stift;

nr 32, rörande förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförsel eller uppläggning på restitutionsuppdrag av tullrestitutionsgodis;

nr 33, angående kungörelse om ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 77 angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 35, angående användande av riksbankens vinst för år 1923;

nr 36, rörande ändring i vissa delar av förordningen angående försäljningen av tillagade alkoholfria drycker samt maltdricka;

nr 37, angående förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1925 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt samt till bevillning av inkomst m. m.;

nr 38, angående förordning om ändrad lydelse av 19 § 9 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

nr 39, rörande förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juli 1918 angående vissa alkoholhaltiga preparat;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförselbevis för råg och vete;

nr 41, angående omorganisation av polisväsendet i riket;

nr 42, angående utredning om upphävande av legostadgan;

nr 43, angående vissa av internationella arbetskonferensen åren 1922 och 1923 fattade beslut;

nr 44, angående ändring av fjärde stycket av 5 § i förordningen med tulltaxa för inkommande varor;

nr 45, angående förordning om ändrad lydelse av 5 § 2 och 3 mom. i förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

nr 46, rörande förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 47, rörande förordning angående befrielse i vissa fall från erläggande av lastpenningar;

nr 48, angående ratificering av vissa ändringar i stadgan för den internationella arbetsbyrån;

nr 49, angående lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 20 november 1863 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm samt förordning om vården av vissa kyrkogårdar i Stockholm;

nr 50, angående lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 26 maj 1909 om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd;

nr 51, angående lag om ändrad lydelse av andra stycket av slutbestämmelserna i lagen den 19 juni 1917 angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige;

nr 52, angående lag om ändrad lydelse av 17 och 18 §§ i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura;

nr 53, angående lag om ändrad lydelse av 4 § i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura m. m.;

nr 54, rörande lag angående ändrad lydelse av 6 § 8 mom. i lagen den 9 december 1910 om kyrkofond;

nr 55, angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa;

nr 56, angående godkännande av en mellan Sverige och Schweiz träffad provisorisk handelsöverenskommelse;

nr 57, rörande förordning angående transitering av införsel förbjudna varor m. m.; samt

nr 58, angående lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län m. m.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 109, till Konungen angående godkännande av att traktater rörande inrättande av undersöknings- och förlikningsnämnder avslutas mellan Sverige samt Danmark, Finland och Norge.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 110, till Konungen i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner om grundlagsändringar beträffande ordningen för samarbete mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter; samt

nr 23, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 13 regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Norrlands Statsarbeten påbörjade arbetsföretag;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag till väganläggning Parkajoki—Muonionalusta; samt

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ett bangårdspostkontor i Stockholm;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckta motioner med förslag till lag angående fartygs bemanning m. m.;

nr 27, angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rättskydd för alster av konsthantverk och konstindustri; samt

nr 28, i anledning av väckt motion om förbud mot offentliga kapplöpningar; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utförande och nyttjande av elektrisk anläggning för telegrafering eller telefonering utan tråd m. m.;

nr 15, i anledning av väckt motion med förslag till ändring av 3 § 3 stycket i lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse;

nr 16, i anledning av väckta motioner angående dels stadgande om skyldighet för kommuner utöver viss folkmängd att utse särskild nykterhetsnämnd och dels meddelande av uppgift i viss ordning om vilka, som utsetts att vara ordförande i sådan nämnd;

nr 18, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t dels angående beredande av pensionstillägg för barn åt änka efter enligt pensionsförsäkringslagen pensionsberättigad man och dels i fråga om fördelningen emellan äkta makar av dem enligt nämnda lag tillkommande avgiftspensioner; samt

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående handel med brännved och annat virke i löst mått m. m.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas lördagen den 3 nästinstundande maj, företaga val av revisorer och revisorssuppleanter dels för den granskning av statsverkets och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skulle taga sin början den 1 juli 1924, dels ock för den granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skulle taga sin början den 1 oktober 1924.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt provisorisk giltighet av avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. tjänst-
årsberäkning
för
vissa marin-
intendenier.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckt motion om rätt för vissa marinintendenter att såsom tjänstetid tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av en av herr *B. Holmgren* inom andra kammaren väckt motion (nr 6) måtte medgiva, att de marinintendenter, som varit extra ordinarie kammarskrivare vid flottan och därefter marinintendenter av 2. graden i flottan eller i marinintendenturkåren, finge såsom tjänstetid som marinunderintendenter tillgodoräkna sig tiden som extra ordinarie kammarskrivare och såsom tjänstetid som marinintendenter av 2. graden vid marinintendenturkåren tjänstetiden som marinintendenter av 2. graden i flottan eller marinintendenturkåren.

Reservation hade avgivits av herrar *P. Nilsson* i Bonarp och *C. R. Jansson* i Falun, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka den i ämnet väckta motionen.

Herr **Sandler**: Herr talman! Jag nödgas besvara kammaren några minuter med anledning av tvenne utlåtanden, som statsutskottet här avgivit, utlåtandena nr 42 och 43. Statsutskottet inbjuder här riksdagen att beträda en väg, som efter min bestämda uppfattning icke bör beträdas och som i varje fall icke skall bli beträdd, utan att det göres ett allvarligt försök att avvärja den olycka, som här skulle inträffa. Jag begagnar ett så pass starkt uttryck, därför att erfarenheten visat, att vid de tillfällen, då riksdagen har tagit några nya steg beträffande reglerna för tjänstårsberäkning för befattningshavare, så ha dessa riksdagens beslut kommit att medföra konsekvenser, som ingen förutsett, då besluten fattades, med för statsverket högst avsevärd ekonomisk betydelse.

Det gäller i detta fall, att riksdagen skulle på grundval av enskilda motioner fatta beslut i ett lönetursberäkningsärende, som har varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning i vanlig ordning, varvid Kungl. Maj:t funnit sig icke kunna gå med på vederbörande befattningshavares önskningsar om en fördelaktigare tjänstårsberäkning. Jag vill erinra om, att riksdagen för några år tillbaka mycket ofta fick från Kungl. Maj:t mottaga framställningar i sådana här tjänstårsberäkningsärenden, beroende därpå, att Kungl. Maj:t icke ansåg sig, med de lydelse, som gällande avlöningsbestämmelser då hade, kunna skipa rättvisa gentemot befattningshavarna, då det gällde tjänstårsberäkning. Riksdagen fann det emellertid vara både besvärande att taga befattning med sådana ärenden och svårt att pröva dem med tillbörlig noggrannhet och sade därför år 1920 ifrån, att nu ville riksdagen icke ha sådana där framställningar från Kungl. Maj:ts sida beträffande enskilda befattningshavares tjänstårsberäkningar, utan i stället ville man ha en generell bestämmelse, som lade i Kungl. Maj:ts hand att efter vederbörlig prövning avgöra dessa ärenden. Riksdagen skrev därom 1920 och på grundval av denna riksdagens skrivelse utfärdades efter lönerregleringskommitténs hörande den olycksaliga sjundemajkungörelsen 1920, som har kostat statsverket jag vet icke hur många miljoner kronor genom att ett mycket, mycket stort antal befattningshavare sedermera kommit att flyttas upp i högre lönegrad. Ja, jag ser, att åtskilliga av kammarens ledamöter se litet förvånade ut, då jag talar om miljoner i detta sammanhang, men jag skall be kammarens ledamöter undersöka, med vilka belopp förslagsanslaget till ålderstillägg blivit överskridet under de senare åren. Då skola herrarna få en föreställning om, att det här inte betyder småsummor för staten.

Näval, på det sättet kopplade riksdagen alltså ifrån sig själv behandlingen av dessa ärenden på grundval av kungl. propositioner, men icke var det väl då någon, som tänkte sig, att riksdagen skulle börja med samma trafik igen, fast på grundval av enskilda motioner! Ty om det var för riksdagen besvärligt att behandla sådana ärenden, då de framkommo i kungl. propositioner, så måtte

det väl vara bra mycket orimligare, att riksdagen skulle fatta beslut beträffande enskilda befattningshavares tjänstårsberäkning på förslag av enskild motionär.

Det är icke min avsikt att här ingå i någon materiell prövning av det berättigade eller icke berättigade i de anspråk, som här framställts om att några marinintendenter skulle få tillgodoräkna sig en viss — icke tjänstetid, ty det är det i själva verket icke — utan en viss grad eller en viss rang under ett antal år. Det är inte den frågan jag betraktar som den väsentliga, utan det är principfrågan, om vi nu skola slå in på en väg, som riksdagen tidigare utdömt. Jag vill erinra kammaren om, att den kungörelse, som utfärdades den 7 maj 1920, på grund av riksdagens önskemål blev synnerligen vidsträckt formulerad. Den lade i Kungl. Maj:ts hand att ge tjänsteinnehavare tillgodoräkning för föregående likvärdigt arbete i statens tjänst, en fullmakt, som är så vidsträckt, att man sannerligen icke kan begära någonting därutöver. Det visade sig också vid tillämpningen, att det gick över alla gränser på grund av ett uttalande, som gjordes av riksdagen ett senare år i en hastig vändning och vars räckvidd jag knappast tror, att man gjorde klart för sig. Därigenom kom kungörelsen att utsträckas över stora nya grupper av befattningshavare, som från början av Kungl. Maj:ts icke avsågs med denna kungörelse, och fick på det sättet en mycket, mycket stor räckvidd. Detta ledde till, att 1922 års riksdag måste taga ett mycket stort steg tillbaka och inskränka räckvidden av denna sjundemajkungörelse.

Dock var det då icke möjligt att begränsa kungörelsens giltighet för de äldre grupperna av befattningshavare på grund av den allbekanta skräcken för all retroaktivitet i sådana här bestämmelser. För att ge någon föreställning om vad dessa ålderstilläggsärenden betyda, skall jag lämna den uppgiften, att på tre års tid har statskontoret haft att behandla 4,000 sådana ärenden om lönetur. Varje ärende har då också, innan det kom till statskontoret, undergått handläggning på annat håll. Herrarna förstå alltså, att det är ett ofantligt stort intellektuellt arbete, som nedlägges på dessa ärenden, och det är ganska mycket skarpsinne, det tror jag att jag kan försäkra kammaren, som behövt utvecklas för att man skulle komma till rätta med dessa lönetursberäkningar. Personligen har jag verkligen kommit till den uppfattningen, att det knappast finns någon annan utväg att få en rätsida på detta än att göra en så radikal förändring, att man överhuvud taget vägrar att inlåta sig på något som helst tillgodoräknande av annan tjänstgöring än den sedvanliga, normala tjänstgöringen i vederbörandes tjänst. Men det är ju min personliga uppfattning. Den uppfattning, som nu ligger till grund för prövningen, är betydligt strängare än kungörelsen den 7 maj 1920, men man får fortfarande dragas med en rad ekonomiska konsekvenser av detta 1920 års beslut.

Då man nu har denna erfarenhet bakom sig, frågar jag mig och jag frågar kammaren: Skall man verkligen, därför att det föreligger en motion om tillgodoräknande av tjänstår, under utlåtandet nr 42 för sju marinintendenter och under nr 43 för dem, som deltog i »Fidras» världsomsegling, nu söka förmå riksdagen att slå in på den, jag vågar säga det, ödesdigra vägen att börja fatta beslut angående enskilda befattningshavares tjänstårsberäkningar?

Man skall icke säga, som man gjort alla gånger förut, att detta är ett speciellt fall, detta har icke några konsekvenser med sig; det vet jag nog, att statsutskottet skrivit i bägge sina betänkanden. Dessa alldeles säregna fall komma icke att ha några konsekvenser, menar man. Jag vågar icke lita på detta.

Jag har den uppfattningen, att riksdagen skall avstå från att taga befattning med dessa ärenden, som äro en ren förvaltningsuppgift och som därför böra överlämnas till Kungl. Maj:ts prövning. Jag vill påpeka för kammaren, att beträffande det nu ifrågavarande ärendet om marinintendenterna föreligger

*Ang. tjänst-
årsberäkning
för
vissa marin-
intendenter.
(Forts.)*

Ang. tjänst-
årsberäkning
för
vissa marin-
intendenten-
(Forts.)

inte något yttrande från de myndigheter, som bruka yttra sig i sådana löneturs-ärenden. Varken försvarsväsendets lönenämnd eller statskontoret ha varit i tillfälle att säga sin mening om de konsekvenser, som detta beslut skulle kunna medföra, och jag hemställer under sådana förhållanden till kammarens övervägande, om det icke vore klokare att i detta fall, trots statsutskottets ganska enhälliga hemställan, ställa sig på den ståndpunkten, att dessa ärenden böra få avgöras, såsom förut är menat, av Kungl. Maj:t.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan under denna punkt och jag kommer att göra samma yrkande även beträffande nästa ärende.

Herr **Kvarnzelius**: Herr greve och talman! Jag ber först att få säga, att det beror på ett förbiseende av den siste ärade talaren, då han sade, att detta ärende icke varit föremål för någon prövning av de myndigheter, som böra höras i dylika frågor, innan de avgöras. Det förhåller sig nämligen så, att ärendet varit föremål för prövning av Kungl. Maj:t vid ett tillfälle, då den siste ärade talaren satt såsom ledamot av regeringen, och vid detta tillfälle var ärendet utställt för yttrande till marinförvaltningen. I detta yttrande sades det, att författningensligt hade Kungl. Maj:t icke befogenhet att bifalla framställningen i fråga. Det var vad som framgick av yttrandet men däri uttrycktes icke några betänkligheter med hänsyn till de konsekvenser, som ett bifall till framställningen skulle kunna medföra.

Naturligtvis ha vi inom statsutskottet varit mycket tveksamma, huruvida vi på grundval av denna motion skulle tillstyrka ett bifall, men att vi gjorde det berodde på, att vi inhämtat råd av ledamöter i denna kammare, vilkas auktoritet på detta område får anses vara fullständigt oomstridd, nämligen löneexperterna Carl Gustaf Ekman och Widell. Det har varit olika lönesakkunniga, som handlagt ärendena angående lönerna för våra kommunikationsverk och lönerna för de militära befattningshavarna, och de förslag till författningar och bestämmelser, som dessa sakkunniga avfattat, ha blivit något olika, med något andra bestämmelser för militären emot vad som är gällande för kommunikationsverken. Om de marinintendenten, varom nu är fråga, hade tillhört kommunikationsverken eller varit civila befattningshavare, så skulle de — därom råder icke något som helst tvivel — varit berättigade att räkna tjänstear för tid, innan de fått befordran, men med den avfattning, som författningen fått i vad det gäller militären, har Kungl. Maj:t icke varit författningensligt berättigad att bifalla dessa framställningar, ehuru sådana skäl föreligga, att dessa personer annars alldeles säkert bort bli fullt likställda med dem, som inom den civila förvaltningen kommit i åtnjutande av denna förmån. Vi ha då inom utskottet funnit det orimligt, att dessa personer, bara därför att de äro militärer, skola behandlas sämre än civila befattningshavare. Det är sju stycken, det rör sig om, och dessa fingo, sedan de blivit befordrade, utföra precis samma arbete, som de förut utfört. Någon som helst förändring inträffade icke i detta avseende, det var icke något mera kvalificerat arbete, som lades på dem, sedan de blivit utnämnda, än de hade förut. Det var bara det, att de fingo utnämningen, som förändrade deras ställning. Det som är konstituerande i fråga om civila befattningshavare är ju, huruvida de förut utfört ett arbete eller innehafvt en befattning, likvärdig med den, i vilken de sedermera blivit utnämnda. Då så var förhållandet här, ansågo vi oss icke kunna avstyrka den framställning, som förelåg, ehuru väl vi givetvis hade fullt klart för oss, att vi därmed ingått på ett ömtåligt område.

Innan vi fattade beslutet, överlämnade jag som sagt samtliga handlingar till herr Carl Gustaf Ekman, som tog sig en förmiddag här i kammaren och undersökte förhållandet. När han sett på papperen kom han till mig och skrev på: »Bör kunna bifallas.» Sedermera vände jag mig till herr Widell och bad ho-

nom se igenom handlingarna därför att han varit en av de militära lönesakkunniga, och han sade: att såvitt han kunde se, äro dessa personer berättigade att komma i åtnjutande av de förmåner motionen avser. Jag får verkligen säga, att ehuru jag givetvis har mycket stark respekt för den förste ärade talarens både skarpsinne och insikter, vågar jag dock sätta ännu större tillit till herrar Carl Gustaf Ekman och Widell i lönefrågor. Dessa frågor utgöra sannerligen en vetenskap, som kräver så pass mångåriga studier, att man måste tillerkänna dessa två högre vitsord med den långa träning, som de fått på området.

Det är av dessa skäl, herr greve och talman, och då jag anser det riktigt, att man behandlar en militär befattningshavare efter samma grunder som en befattningshavare i civil tjänst, som jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Sandler: Herr talman! Jag vill naturligtvis inte ställa kammaren i valet mellan min auktoritet och herrar Carl Gustaf Ekmans och Widells sammanlagda auktoritet. Vad jag ifrågasatt är, huruvida det överhuvud taget kan anses lämpligt, att riksdagen fattar beslut i dessa frågor, eller om icke ärenden av denna natur böra vara föremål för Kungl. Maj:ts avgörande. Och jag ber att få påpeka, att såväl herr Carl Gustaf Ekmans som herr Widells mening kommer under omprövning, ifall Kungl. Maj:t får ärendet under sin behandling. Det är denna principfråga, som kammaren först och främst har att ingå i prövning av.

Jag förstår naturligtvis mycket väl, att statsutskottets majoritet haft starka skäl för sin ståndpunkt, och kanhända dessa skäl äro ganska vägande, men jag ber ännu en gång att få understryka, att riksdagen säkerligen denna gång lika litet som tidigare kan göra sig reda för vad ett dylikt beslut kommer att innebära. Detta vågar jag säga, även om det finns en anteckning på papperet av herr Carl Gustaf Ekman: »Bör kunna bifallas.»

Jag ber att få föredraga vad som står i statsutskottets motivering, ty detta är vad som i sinom tid kommer att återopas, då det gäller andra fall. Där står följande karakteristik av motionärens förslag: »Motionärens förevarande förslag avser att bereda dem rätt att av den tid, de innehaft stadgad kompetens för erhållande av befattning såsom marinintendent, för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den del, de jämväl genom i flottan eller i marinintendenturkåren vunnen befordran innehaft en mot denna kompetens svarande högre tjänsteställning.» Detta läser åtminstone jag för min del på det sättet, att här sättes i fråga, att man skall få tillgodoräkna sig, ändock att sjundemaj-kungörelsen icke är tillämplig, sådan tid, då man haft stadgad kompetens för en viss befattning. Detta var vad jag i mitt första yttrande karakteriserade som att de innehaft vederbörlig grad eller rang till den del de innehaft däremot svarande högre tjänsteställning. Men det bör observeras, att här inte alls är frågan om, att man utfört det arbete, som tjänsteställningen egentligen är avsedd för. Jag måste i varje fall säga mig, att det kan bli åtskilliga andra fall, där befattningshavare komma att återopa detta riksdagens beslut för att göra gällande den meningen, att om man har fått en viss utnämning, så bör man få tillgodoräkna sig tjänsteår, även om man inte utfört det arbete, som normalt följer med den ställning, till vilken man blivit utnämnd. Nu kan naturligtvis någon säga, att denna tolkning är oriktig, men vad som kvarstår är, att man aldrig riktigt säkert vet, vart det bär hän, då man fattar ett sådant beslut, och jag nödgas således för min del vidhålla mitt yrkande om avslag.

Herr andre vice talmannen: Jag vill ej tillmäta mig någon auktoritet i lönespörsmål av detta slag, men jag kan ändå ej underlåta att taga kammarens tid i

*Ang. tjänst-
årsberäkning
för
vissa marin-
intendenter.
(Forts.)*

Ang. tjänst-
årsberäkning
för
vissa marin-
intendenter.
(Forts.)

anspråk för att på det livligaste instämna i det yrkande, som här framställts av herr Sandler. Jag anser, att han har fullkomligt rätt i den principiella anmärkning, som han har riktat mot statsutskottets förslag, och jag anser det vara en ren olycka, om vi nu igen skulle upptaga till prövning den oerhörda mängden av lönetursberäkningsärenden. Det förhåller sig alldeles så, som han sagt, att författningarna äro i dessa stycken för tjänstemännen ytterst gynnsamma, och vid tillämpningen har Kungl. Maj:t gått vida längre än vad Kungl. Maj:t egentligen hade behövt gå vid utmätandet av förmåner för tjänstemännen vid lönetursberäkningen. Så mycket mindre skäl då för riksdagen att ytterligare späda på. Jag skall lika litet som den föregående talaren ingå på någon realprövning av själva den föreliggande saken. Den är så pass svår och invecklad, så att jag ej tilltror mig att kunna göra det. Men när statsutskottets ärade ordförande säger, att det är ett fullkomligt likvärdigt arbete, som dessa intender förut fullgjort i extra anställning, som det de sedermera gjort på ordinarie, och att de därför böra få tillgodoräkna sig denna sin extra tjänstgöring, så undrar jag, om därmed alla villkor äro fyllda. Det finns väl även andra villkor, som skola fyllas för rätten att få tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring för ålderstillägg. Och vidare: när samme talare säger, att då den civile befattningshavaren har en sådan förmån, så bör den militäre också ha den, och han bör icke bliva lidande, därför att han är militär, så är detta riktigt, men saken är ej klarerad så enkelt. Jag tycker mig minnas rätt klart från den tid, då dessa saker avgjordes i riksdagen, att de civila tjänstemännen fått en och annan förmån, som de militära ej fått, men så hade de militära fått andra förmåner, som de civila ej fått. Detta har avvägts efter förhållandena. Härav följer, att det icke kan vara skäl att nu tillmäta militära tjänstemän en förmån, bara därför att de civila till äventyrs en gång fått den.

Detta är som sagt en ytterst svår fråga att pröva och bilda sig en uppfattning i, men när det här har åberopats personliga auktoriteter och nämnts namn på dem, som jag skattar synnerligen högt i detta avseende, så skulle jag å andra sidan kunna nämna namn på personer, som äro ännu mera kvalificerade, t. ex. ordföranden i den militära lönenämnden, som är den allra skickligaste löneexperten i just frågor av detta slag. Varför har ej denna militära lönenämnd blivit tillfrågad i denna sak, såsom oftast eller nästan alltid skett i sådana frågor, då utskottet har under hand inhämtat lönenämndens utlåtande. Så har ej skett här i denna kinkiga och mycket vittutseende sak.

Jag måste som sagt på det bestämdaste instämna i herr Sinders yrkande. Jag anser, att det skulle vara synnerligen olyckligt, om riksdagen här gäve sig in på att avgöra denna sak, och efter mitt förmenande är detta realiter sett första gången, som vi här skulle göra ett avsteg från den hittills under senare år följda praxis och taga ett steg, som bleve ödesdigert.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Jag medgiver, att herr Sinders anmärkning mot motiveringen är alldeles riktig, och jag beklagar, att motiveringen har kommit att få denna avfattning. Det riktigaste hade naturligtvis varit att säga, att dessa befattningshavare under tiden förut dels haft stadgad kompetens och dels också utfört samma arbete, som de fått utföra sedermera. Detta sista är kärnpunkten i motiveringen, varför vi ansett oss kunna tillstyrka motionen.

Nu var emellertid för ett ögonblick sedan en av andra kammarens statsutskottsledamöter inne och meddelade mig, att han hade för avsikt att framställa yrkande om, att ärendet måtte återremitteras till utskottet, för att man skulle få ytterligare undersöka ärendet, och det är klart, att man ju ej här syftat till något annat än att bereda vederbörande befattningshavare full rättvisa men på

samma gång se till, att man ej här skapar några prejudikat genom ofullständig motivering eller dylikt, och då är det alldeles riktigt, ifall man genom en återremiss till utskottet kan få ärendet i det avseendet ytterligare undersökt.

Jag tillåter mig därför, herr greve och talman, under uttalande av den förmodan, att andra kammaren kommer att fatta liknande beslut, att med återtagande av mitt förra yrkande hemställa, att kammaren måtte återremittera ärendet till statsutskottet.

*Ang. tjänst-
årsberäkning
för
vissa marin-
intendenter.
(Forts.)*

Herr **Sandler**: Jag nödgas, herr talman, ändå vidhålla mitt yrkande. Jag kan ingalunda tänka mig, att kammaren genom en återremiss skulle komma ifrån, att man måste bestämma sig för, huruvida man anser, att riksdagen skall avgöra detta ärende, eller om det är av beskaffenhet att falla under Kungl. Maj:ts prövning. Jag kan alltså ej gå med på återremiss utan måste vidhålla mitt yrkande.

Herr **Kvarnzelius**: Herr Sandler tycks utgå från, att Kungl. Maj:t kan bifälla en sådan här ansökan, men det lärer Kungl. Maj:t icke kunna göra på grund av den avfattning, som författningen har fått, och Kungl. Maj:ts prövning kan sålunda endast innebära, att Kungl. Maj:t skall pröva, huruvida ärendet är värt, att Kungl. Maj:t går in till riksdagen och begär en ändring av författningen. Någon annan prövning kan Kungl. Maj:t med nuvarande författning ej underkasta ärendet.

Herr **Sandler**: Det förefaller mig dock vara det rimliga, att sedan Kungl. Maj:t gjort den prövningen det må ankomma på Kungl. Maj:t att om det behöves gå in till riksdagen med proposition i ärendet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle avslås, dels ock att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig finna propositionen på återremiss vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att statsutskottets utlåtande nr 42 skall visas åter till utskottet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 56.

Ang. tjänst-
årsberäkning
för yachten
Fidras befäl
och besättning.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner angående tjänstårsberäkningen för den personal, som deltagit i yachten Fidras världsomsegling.

Med föranledande av två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 67) av herr *A. Dahl* och den andra inom andra kammaren (nr 120) av herr *B. Holmgren* m. fl., hade utskottet i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte medgiva, att den personal tillhörande flottan, som deltagit i yachten Fidras världsomsegling, för uppflyttning till högre löneklass finge tillgodoräknas tiden från och med den 25 september 1920 till och med den 11 september 1922.

Reservation hade anmälts av herr *C. R. Jansson* i Falun och *J. Olofsson* i Dignäs, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka den i ämnet väckta motionen.

Herr **Sandler**: Herr talman! Jag skall ej besvära kammaren med någon längre framställning i detta ärende. Skälen, varför jag i detta ärende yrkar avslag, äro precis desamma som under den föregående punkten. Det må vara, att det här föreligger en sjömannabragd, som är väl värd all möjlig uppmuntran, men jag måste för min del göra gällande, att även om det är på det sättet, så måste man uppleta lämpligare områden för att visa riksdagens erkänsla gentemot en dådkraftigt utförd sjömannabragd än genom att låta riksdagen fatta beslut angående tjänsteårsberäkning för dem, som deltagit i denna världsomsegling.

Jag ber, herr talman, att av principiella skäl få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr **Kvarnzelius**: Herr greve och talman! I den här frågan skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Här finnes ingen anledning till återremiss. Här måste kamrarna taga ställning till frågan, om de vilja medgiva denna rätt för dessa unga män eller ej, och någon motivering kan ej förbättra eller förändra något i detta avseende.

De ynglingar, som det här är fråga om, ha ju obestriddligen gjort en mycket vacker bragd, och de ha ju även till en viss grad, kan man säga, ärat det svenska namnet såsom goda idrottsmän, sportsmän och sjömän. Vid den tidpunkt, då de begåvo sig ut på denna äventyrliga färd, var gällande författning sådan, att när de kommit tillbaka skulle de hava ägt rätt att återinträda i tjänstgöring. Under den tid, som de varit ute på sin världsomsegling, blev emellertid en förändring i gällande författning vidtagen, som gjorde det omöjligt för vederbörande myndighet att kunna bifalla deras framställning. Det är med anledning därav, som motionen väckts, och jag för min del får säga, att den bragd, den gärning, som de ha utfört, är värd det erkännande, som ligger i att här bevilja dem denna förmån. Utan tvivel har det varit lika nyttigt för deras fosterande som sjömän och sjömilitärer att deltaga i denna världsomsegling, som om de fått göra den på t. ex. Fylgia. Och skulle de ha gjort den på Fylgia, så är det ju obestriddligt, att de skulle ha behållit sin rätt att vara kvar i tjänsten. Vid sådant förhållande kan jag ej se, att staten har lidit något som helst intrång eller olägenhet av, att de gjort denna världsomsegling, eller att man på något som helst sätt kränker de grundsatser, efter vilka man i allmänhet i dylika fall bör handla, om man här bifaller vad utskottet föreslagit.

Jag tillåter mig därför, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Wachtmeister: Då jag är medmotionär i denna fråga ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan. Denna fråga ligger enligt min uppfattning ej alls så till som den föregående frågan. Här förefinnas alls icke samma principiella betänkligheter. I alla händelser äro de skäl, som inom marinförvaltningen och utskottet ha framförts, så talande, att de måste motivera ett undantag. Faran för prejudikat är ju undanröjd genom utskottets mycket bestämda uttalande i den riktningen, och jag ber att få yrka bifall till dess hemställan.

*Ang. tjänst-
årsberäkning
för yachten
Fidras befäl
och besättning.*
(Forts.)

Herr Winberg: Ja, herr talman, det låter ju ofantligt vackert, när statsutskottets ärade ordförande talar om den bragd, som här ifrågavarande personer utfört, och den ära, som de dragit över det svenska namnet. Det skall ej falla mig in att ingå på någon prövning av, hur stor den bragden är, men nog förefaller det mig, att det finns andra fall bland oss, där medborgare ha gjort för nationen lika stora bragder och i verkligheten ärat det svenska namnet utan att det faller någon in i riksdagen att motionera om ersättning eller att det faller den ärade ordföranden i statsutskottet in att tala så mycket om dessa bragder. Mig åtminstone förefaller det, som om denna bragd lika mycket kan rubriceras som en trevlig resa jorden runt, och det finnes personer, som under mindre trevliga förhållanden hava utfört betydligt större arbete och insats för det svenska kulturarbetets utveckling och det nationella framåtskridandet. Jag tycker nu för min del, att riksdagen, särskilt under nuvarande förhållanden, skulle ha betydligt mycket viktigare saker att debattera, större ärenden att avhandla och mycket mera anledning att titta på bragder, som äro utförda på andra arbetsområden, än just vad som förekommit i detta fall. Och särskilt förefaller det mig, som om våra speciella sparsamhetsvänner verkligen skulle ha anledning att undra, huruvida det finnes anledning att här gå med på en sådan sak.

Därför tillåter jag mig, herr talman, att instämma i det yrkande, som framställt om avslag.

Herr Stendahl: Denna sak har tidigare varit uppe, visserligen ej i riksdagen men i konstitutionsutskottet, ingen anmärkning gjordes, men man var nog i utskottet på sin tid någorlunda enig om, att den bragd, som här hade utförts av dessa unga officerare, var så pass dels käck och dels till nytta för Sverige, att Kungl. Maj:t väl kunde ha tillmötesgått deras ansökan, något som Kungl. Maj:t mycket väl kunde ha gjort på grund av de utlåtanden i saken, som förelågo, men Kungl. Maj:t föredrog att följa statskontorets hemställan. Någon konstitutionell anmärkning kunde ej komma i fråga, saken måste ordnas genom en kungl. proposition eller motionsvägen. Det fanns då i handlingarna något, som, så vitt jag kan se, ej finnes i det nuvarande trycket, nämligen att det av vederbörande marina myndigheter alldeles bestämt framhölls, att genom denna segling hade de sjöofficerare, som det här är fråga om, på egen bekostnad skaffat sig en sjömansutbildning av sådan kvalitet, att de icke kunde ha fått en dylik, om de hade varit hemma.

Under sådana förhållanden, herr greve och talman, undrar jag, om det ej kunde vara fullt skäl i att bifalla motionen.

Herr Kvarnzelius: Jag måste säga ett par ord med anledning av herr Winbergs yttrande. Han förmenade, att man närmast skulle kunna rubricera de här unga människors resa som en nöjesresa jorden runt. Jag tror knappast, att det är riktigt, att den var odelat en angenäm nöjesresa. Den, som har läst berättelsen om deras färd, har nog det intrycket, att den var mycket farofylld och att den satte ganska stora krav på deras uthållighet och spänstighet. Jag

Ang. tjänst-
årsberäkning
för yachten
Fidras befäl
och besättning.
(Forts.)

tror sålunda, att det ej är riktigt att säga, att det var en lustresa, som de här företagit.

Herr Winberg tyckte för övrigt, att man hade viktigare saker att syssla med och debattera om än sådana här småsaker. Ja, men nu är ju motionen väckt, och riksdagen är ju skyldig att behandla den, och det är ju ej alla motioner, som ha den stora vikt och innebörd som herr Winbergs motioner, men därför måste de ju i alla fall komma under riksdagens prövning, när de en gång blivit väckta, och även om denna motion är obetydlig, så tycker jag, att den är så pass värdefull till sitt innehåll, att den bör bifallas.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av väckt motion om viss ersättning utöver redan utbetald gottgörelse till byggmästaren Jean Johanson för vattenarbeten vid Dämmans fyrplats;

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av paviljonger för oroliga sjuka vid Östersunds hospital, dels väckt motion angående anordnande av en anstalt å Hultsfreds lägerplats för svårskötta, obildbara sinnesslöa;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för handräckning i vissa fall enligt 72 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av vissa fiskehamnar;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av värmeledning i östra flygelbyggnaden till Gävle slott m. m.; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av vissa lokaler i förutvarande straffängelset i Stockholm åt riksarkivet och statens historiska museum.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. avskrivning av visst av postsparbanksmedel felaktigt utbetalat belopp m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av visst av postsparbanksmedel felaktigt utbetalat belopp.

Uti en till riksdagen den 7 mars 1924 avlåten proposition, nr 107, vilken för förberedande behandling hänvisats till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva *dels* att det belopp om ettusen kronor, som enligt i propositionen lämnad redogörelse felaktigt utbetalats av postsparbankens medel, finge i bankens räkenskaper avskrivas och att därigenom uppkommen förlust finge påföras postsparbanksrörelsen; *dels* också att Kungl. Maj:t skulle äga att, när särskilda skäl därtill vore, eftergiva kronans rätt till ersättning för skada till följd av fel eller försummelse i tjänsten, som beginges av tjänsteman vid de under kommunikationsdepartementet lydande affärsdrivande verken; dock att det belopp, som i varje särskilt fall högst finge eftergivnas, ej finge överstiga 5,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, *Ang. avskrivning av viss*

a) att riksdagen måtte medgiva, att det belopp om ett tusen kronor, som å motboken nr 60.366 serien V felaktigt utbetalats av postsparbankens medel, finge i bankens räkenskaper avskrivas och att därigenom uppkommen förlust finge påföras postsparbanksrörelsen; *av postsparbankens medel felaktigt utbetalat belopp m. m.*

b) att Kungl. Maj:ts förevarande förslag, i vad det avsåge bemyndigande för Kungl. Maj:t att, när särskilda skäl därtill vore, eftergiva kronans rätt till ersättning för skada till följd av fel eller försummelse i tjänsten, som beginges av tjänsteman vid de under kommunikationsdepartementet lydande affärsdrivande verken, icke måtte av riksdagen bifallas. *(Forts.)*

Reservation hade anförts av herrar *H. F. Lamm* och *A. Anderson* i Råstock, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte medgiva,

a) -----

b) att Kungl. Maj:t skulle äga att, när särskilda skäl därtill vore, eftergiva kronans rätt till ersättning för skada till följd av fel eller försummelse i tjänsten, som beginges av tjänsteman vid de under kommunikationsdepartementet lydande affärsdrivande verken; dock att det belopp, som i varje särskilt fall högst finge eftergivnas, ej finge överstiga 2,000 kronor.

Herr förste vice talmannen: Som kammaren torde hava funnit, sönderfaller Kungl. Maj:ts förevarande proposition i två punkter. Först är det fråga om avskrivning av ett belopp av 1,000 kronor, som felaktigt utbetalats av postsparbankens medel. Beträffande detta ärende, som för övrigt är rätt invecklat, hade det icke uppmärksammats, att vederbörande fått ut 1,000 kronor mera än han skulle hava, och då han sedan blev krävd på detta belopp och upplyst om misstaget, har han avlagt ed på, att han icke fått dessa tusen kronor, som det nu är fråga om. Nu är detta så pass invecklat, att man icke vet, vilken man skall taga för huvudet. Men det är en kvinnlig kontorsskrivare i postsparbanken, som man har ansett vara den huvudsakligen skyldiga.

Kungl. Maj:t har nu behandlat detta ärende på det sättet, att statskontoret och riksräkenskapsverket blivit hörda över generalpoststyrelsens skrivelse, och båda de hörda myndigheterna hava föreslagit, att man skulle förfara enligt författningarna, vilket ju skulle innebära, att man i denna fråga skulle draga vederbörande inför domstol utan utsikt huruvida domstolen skulle upptaga frågan. Med hänsyn till den utmärkta orlovssedel, som den kvinnliga tjänstemannen fått med avseende å sin tidigare verksamhet, och med hänsyn jämväl till hennes relativt små inkomster i förhållande till det felande beloppet har man därför gått den vägen att låta billigheten tala för att avskriva detta felande belopp av 1,000 kronor. I överensstämmelse med vanlig praxis i dylika fall har Kungl. Maj:t då gått in till riksdagen och begärt ett medgivande till en sådan avskrivning.

Om denna fråga hava meningarna icke varit delade inom statsutskottet, utan man har ansett sig böra enhälligt bifalla vad Kungl. Maj:t föreslagit. Men i samband med detta och för att undvika den långa omgången av likartade frågors underställande under riksdagen har Kungl. Maj:t begärt att få ett bemyndigande att, då Kungl. Maj:t finner skäl föreligga och då det gäller de under kommunikationsdepartementet lydande affärsdrivande verken, på eget bevåg så att säga avskriva felande belopp intill 5,000 kronor. Redan när denna fråga förevar till förberedande behandling i statsutskottet voro meningarna delade om själva principfrågan. Man framhöll, att den omständigheten, att denna art av frågor underställdes riksdagen, vore liksom en större hållhake på vederbörande

Ang. avskrivning av viss av postsparbanksmedel felaktigt utbetalat belopp m. m.
(Forts.)

än om till exempel Kungl. Maj:t skulle kunna få rättighet att eftergiva kronans rätt. Man skulle på det sättet iakttaga en noggrannare och skarpare kontroll, och den risk, som man sålunda löpte genom att ett sådant ärende kom så långt som till riksdagen, skulle i det fallet innebära en viss garanti. Det var egentligen det huvudsakliga. Dessutom befarade man, att Kungl. Maj:t skulle alltför mycket begagna sig av denna rättighet. Å andra sidan — och det har varit min ståndpunkt i denna fråga — har man ansett, att ärenden av denna art äro av ett sådant slag, att de äro rent administrativa förvaltningsfrågor, och garantien för att Kungl. Maj:t icke skulle missbruka en sådan rätt ligger ju däri, att konstitutionsutskottet vid läsningen av statsrådsprotokollen alltid kan få en uppfattning om huruvida Kungl. Maj:t verkligen skulle så förfara, att denna rätt missbrukades. I alla fall gjordes från första stund den anmärkningen, att man ansåg beloppet 5,000 kronor vara väl stort, och efter diverse prutningar kom man så ned till ett belopp av 2,000 kronor. Jag kan ju gärna säga, att det var flera ledamöter av statsutskottet, som voro med på denna sak förutom vi två, som finnas antecknade såsom reservanter. Därigenom att man beviljar Kungl. Maj:t denna rätt, behöver ju Kungl. Maj:t icke draga ärenden intill 2,000 kronor inför riksdagen, utan Kungl. Maj:t skulle, sedan vederbörande hörts och skäl föreläge, av egen maktfullkomlighet så att säga och utan att använda det yttersta medlet för att göra en sådan här avskrivning få denna rättighet att icke behöva gå till riksdagen.

Nu vet jag mycket väl, att när två reservanter stå ensamma inom statsutskottet, äro utsiktorna för att få deras mening igenom ej så synnerligen stora. Men jag har ändå begärt ordet, därför att jag anser, att det inom denna kammarfrån något håll borde ges ett uttryck åt deras uppfattning, som funnit, att här föreligga skäl att ge Kungl. Maj:t inom en viss ram det bemyndigande, som Kungl. Maj:t begärt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Såsom framgår av utskottets motivering, har utskottet icke ansett tillräckliga skäl föreligga för att avhända riksdagen den bestämmanderätt, som i dessa frågor tillkommer densamma. Att reservanterna också varit i någon mån tveksamma härutinnan, märker man bäst därav, att de hava nedsatt det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle hava rätt att utan riksdagens hörande efterskänka, från 5,000 till 2,000 kronor. Principiellt — om man nu skall använda ett sådant uttryck i detta fall — är det naturligtvis riktigast, att man här följer vad utskottet föreslagit. Jag hoppas, att man icke behöver befara, att Kungl. Maj:t alltför många gånger skall behöva besvara riksdagen med ärenden av liknande beskaffenhet som detta. I allmänhet få vi utgå ifrån, att våra ämbets- och tjänstemän icke göra sig skyldiga till försummelse av samma beskaffenhet som i nu förevarande fall, utan att allt går riktigt och korrekt till, och då är det icke av behovet påkallat, att man här lämnar någon fullmakt.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Lübeck: Herr greve och talman, mina herrar! Det är ju icke nödigt att spilla många ord på denna i och för sig oviktiga fråga. Jag kan dock icke underlåta att framhålla, att jag för min del verkligen trodde, att riksdagen med den stora arbetsbörda, som nu påvilar densamma, gärna skulle hava sett, att den blivit befriad från att taga befattning med en massa detaljärenden, som angå statens affärsverksamhet. Jag tror, att man kan vara ense därom, att den kontroll, som riksdagen kan utöva på uppgörelser av ett sådant slag, varom här är fråga, är alldeles tillräckligt stor, utan att varje särskilt ärende behöver underställas riksdagens prövning. Någon fara för missbruk torde med den of-

fentlighet, som alltid kommer att vila över dessa åtgärder, och med den revision, som för närvarande finnes, icke vara att befara.

För min del har jag den principiella uppfattningen, att man bör systematiskt sträva efter att frigöra riksdagen från besväret med en massa detaljer rörande statens affärsdrivande verksamhet, och det är i överensstämmelse med denna allmänna ståndpunkt, som jag ansett, att detta lilla steg skulle vara önskligt. Jag trodde också, att det för riksdagen skulle vara ganska välkommet.

Slutligen vill jag tillägga, att i sådana ömmande fall som detta har åtminstone jag den erfarenheten, att riksdagen är mera hänsynsfull, än Kungl. Maj:t brukar vara. Någon risk ur den synpunkten för att Kungl. Maj:t skulle missbruka det förtroende, som man tänkt sig att riksdagen här skulle visa Kungl. Maj:t, tror jag således icke behöver befaras.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 59.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av tomt i Umeå;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital för telegrafverket; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande av ett statens kraftverk vid Norrforsen i Ume älv.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Konungen rörande ändring i visst avseende av bestämmelserna angående val till riksdagens andra kammare m. m.

Till konstitutionsutskottet hade hänvisats de likalydande motionerna i första kammaren nr 53 av friherre *Adelswärd* m. fl. och i andra kammaren nr 224 av herr *Pettersson* i Södertälje m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t äska, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning

Ang. avskrivning av visst av postsparbanksmedel felaktigt utbetalat belopp m. m.
(Forts.)

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kammaren m. m.

Om ändrade
bestämmelser
ang. val till
andra kam-
maren m. m.

(Forts.)

rörande möjligheten att bygga de allmänna valen till riksdagens andra kammare och de kommunala representantförsamlingarna på en metod, som i högre grad än för närvarande möjliggjorde direkta personval, samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1:o) av herr *Dahl*, som av angivna orsaker i utskottet omfattat den meningen, att utskottet borde tillstyrka, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande möjligheten att, med bibehållande av proportionellt valsätt, bygga de allmänna valen till riksdagens andra kammare och de kommunala representantförsamlingarna på en metod, som i högre grad än för närvarande kunde ske möjliggjorde direkta personval, samt till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2:o) av herr *Lyberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, slutande med en hemställan, att riksdagen, i anledning av motionerna nr 53 i första kammaren och nr 224 i andra kammaren, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t äska, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande möjligheten att bygga de allmänna valen till riksdagens andra kammare och de kommunala representantförsamlingarna på en metod, som i högre grad än för närvarande möjliggjorde direkta personval, samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

3:o) av herrar *Ljunggren*, *Jansson* i Edsbäcken och *Bäckström*, vilka instämt i herr *Lyberg*s yrkande.

Herr *Lyberg*: Herr talman! I de av utskottet avstyrkta motionerna har begärts, att riksdagen skulle taga ett initiativ i syfte att i någon mån frigöra våra representantval från det opersonliga maskineri, vari de fastnat. Därvid hava motionärerna icke riktat någon attack mot det proportionella valsättet i och för sig. De hava icke skattat åt den gängse, men till riktigheten icke bestyrkta uppfattningen, att detta valsätt skulle vara särskilt ägnat att skärpa partimotsättningarna. De hava tvärtom erkänt proportionalismens förtjänster med avseende å en rättvis mandatfördelning mellan olika partier. De hava överhuvud taget icke vänt sig mot de betänkliga *medelbara* konsekvenser, som av många anses vara förbundna med detta valsätt, utan mot en konstaterad, mycket kännbar oegentlighet i valsättets utformning hos oss. Vad de konstaterat är, att den i vårt land använda valmetoden, att sålunda de *former*, under vilka valsättet hos oss tillämpas, att partibeteckningstvånget förutsätter väljarnas undantagslösa partianslutning, ehuru det ju för alla är ett känt faktum, att massor av röstberättigade icke äro anslutna och icke vilja ansluta sig till något parti, ja, att till och med många av dem hava ett visserligen oberättigat men i alla fall oveckligt, sublimt förakt för allt vad partiväsande heter. Vad de konstaterat är att valmetoden sålunda genom sin partibetoning predestinerar valakten till någonting förstelnat, maskinmässigt, samt att den därjämte försätter de röstberättigade i ett tvångsläge, som är oförenligt med den fria röstning, som ger rösträtten värde.

Det är visserligen sant, att det, oberoende av valmetod, kan förekomma, att en röstberättigad, om han under alla förhållanden vill, att hans röst skall hava någon effekt, får underkasta sig att rösta på ett annat sätt, än han helst skulle önska. Men att kunna rösta på en person utan att därför ovillkorligen behöva

ge honom en partietikett, att kunna rösta på en person, utan att rösten tillfaller helt andra personer, som den röstande kanske under inga förhållanden vill hava valda, att kunna rösta på *en* partibetecknad person, utan att rösten för den skall tillföres även andra personer med samma partibeteckning, det är billiga fordringar, som man har rätt ställa på varje valmetod. Men dessa billiga fordringar åsidosättas fullständigt med de former, under vilka det proportionella valsättet hos oss för närvarande fungerar.

Det är dessa underligheter i valsättet, som väljarna icke förstå och aldrig komma att uppskatta; och kravet på direkta personval är ingenting annat än ett krav på rättelse härutinnan, ett krav på en valmetod, som gör det möjligt att rösta på människor utan att rösta på partier, att rösta utan att rösten kommer att tillfalla annan person än den, vars namn finnes upptaget på valsedeln, ett krav sålunda uteslutande eller åtminstone i första hand framfört i de *röstberättigades* välgrundade intressen.

Nu har utskottet icke sagt ett ord om befogenheten av detta krav. Man har emellertid anledning förmoda, att utskottet icke velat underkänna detsamma eftersom utskottet letat med ljus och lykta eller snarare famlat i mörker efter andra avstyrkande skäl. De skäl, som det hittat, äro, att döma av utskottets utlåtande, tre. Ett av dem är, att enligt utskottets mening »intet skäl föreligger att nu taga en övergång från proportions- till majoritetsval under övervägande». Nej, gud bevara mig för att ifrågasätta någonting sådant! Det har heller icke motionärerna gjort. Uttalandet är — med all respekt — ett goddag-yxskaft, ett uttryck för den skuggrädsla, som tycks komma en del rätttrogna proportionalister att darra i knäveckan, så snart man bara nämner ordet majoritetsval. Det har inte ens föreslagits, att man *framdeles* skulle övergå från proportionella val till majoritetsval. Tvärtom hava både motionärerna och reservanterna sagt, att det synes ligga närmast till hands, att kravet på direkta personval tillgodoses inom det nuvarande valsättets ram; och det har i motionerna pekats på vissa s. k. personproportionalistiska valmetoder. Man har sålunda utgått ifrån, att utredningen i första hand skulle röra sig inom denna ram. Men då proportionalismen icke är tabu och tron på densamma icke kan anses självfallet vara den allena saliggörande, har det icke ansetts rimligt, att, då det gäller en allsidig utredning, från en sådan utredning utesluta de möjligheter som andra valsystem — bland dem majoritetsvalen — erbjuda med samtidigt tillgodoseende av minoritetens av proportionalismen a priori beaktade rätt att bliva representerad.

Det förefaller mig, som om personer, vilka äro varmt övertygade, att det enda naturliga och riktiga valsättet är det proportionella — såsom exempelvis reservanten herr Dahl — icke behöfve vara rädda för en sådan jämförande, opartisk granskning, som här ifrågasättes. I allt fall, någon »övergång nu» från proportionella val till majoritetsval har icke ifrågasatts av motionärerna eller reservanterna. Det är utskottets egen lilla uppfinning.

Det andra skälet hänför sig till det förhållandet, att vi för några år sedan beslöto rätt betydande förändringar i valreglerna, nämligen införandet av förstorade valkretsar för andra kammarvalen samt ett nytt sammanräkningsförfarande. Till den omständigheten an knyter nu utskottet den reflexionen, att det är synnerligen önskvärt att så länge som möjligt bibehålla principerna för det nuvarande valsystemet oförändrade, att man ger de röstberättigade väljarna tid att bliva »förtrogna med systemet». Ja, det är ju ett axiom, och axiom äro utmärkta, men kunna icke alltid tillämpas. Jag skall icke underlåta erinra utskottet om detta axiom, då det är tillämpligt. I förevarande fall är så icke fallet. Ty för det första är här, som sagt, endast fråga om en utredning. Oberoende av denna utredning beredas de röstberättigade fortsatt tillfälle att göra sig förtrogna med systemet. För det andra behöva de direkta personvalen ingalunda medföra någon förändring vare sig i valkretsarnas storlek eller i grunderna

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kammaren m. m.
(Forts.)

för sammanräkningsförfarandet, allra minst i den år 1921 beslutade absoluta rangordningsregeln, vilken för de direkta personvalen torde vara den enda rimliga anordningen. För det tredje och sista: ändring i valkretsarnas storlek har ingen betydelse för förtrogenheten med valsystemet och förekommer som bekant icke sällan med oförändrade valregler, under det att förtrogenhet med valsystemet i själva verket icke av de röstberättigade någonsin vinnes, om härmed avses vad som tydligt i detta sammanhang åsyftas, nämligen förtrogenhet med den mycket svårfattliga matematiska formel, efter vilken resultatet uträknas. Det behövs icke en sådan förtrogenhet, därför att denna formel skall avpassas efter väljarnas naturliga intentioner och röstning och icke intentionerna och röstningen efter formeln. Det var denna omständighet, som tillät oss år 1921 att besluta de ifrågavarande ändringarna att tillämpas vid de omedelbart förestående valen.

Om sålunda dessa två skäl synas vara verkliga bomskott, är det tredje skälet det i icke mindre grad. Detta tredje skäl utgöres av ett åberopande av de s. k. proportionsvalssakkunniga, som enligt utskottet efter att ingående hava dryftat frågan om direkta personval »stannade vid att icke framlägga något förslag i denna riktning». För att liksom ange vad de sakkunniga därvid hade för skäl, tillägger utskottet omedelbart, att de sakkunniga hade funnit dessa metoder förbundna med en del vanskligheter och särskilt den olägenheten, att man möjligen kunde komma till ett åtstramande av partibanden, i stället för att man ville motsatsen. Nu är det egendomligt, att motionärerna liksom reservanterna åberopat de sakkunniga för det yrkande, som utskottet avstyrkt. Det är tydligt, att antingen utskottet eller också vi andra måste ha fått om bakfoten vad dessa sakkunniga sagt och menat. Jag har för den skull tillåtit mig att i min reservation citera de två stycken, i vilka de sakkunnigas ståndpunkt sammanfattas och skälen för den anges. Av dessa citerade stycken finner man, att det inte varit så, att dessa vanskligheter och svårigheter varit avgörande för, att de sakkunniga icke avgivit något förslag till nytt personvalsystem, utan det heter, att »trots de antydda svårigheterna» hade de sakkunniga ursprungligen önskat framlägga ett förslag om ett sådant fullständigt system och att skälen till att detta icke skedde voro dels att de sakkunniga så småningom kommit på det klara med, att saken ännu icke var fullständigt »genomdebatterad», och dels — vilket tydligt var det väsentliga skälet — att de sakkunniga hade en alltför kort tid sig tillmätt för att utarbета förslag till en reform efter rent personmetodologiska linjer». Efter dessa citerade stycken tillägga de sakkunniga till yttermera visso: »Då emellertid, såsom redan framhållits, enligt vår uppfattning personmetodens ideella företräden framför partimetoden äro oomtvistliga och då i den offentliga diskussionen på senaste tiden från skilda håll framträtt ett växande intresse för det nya uppslaget, kan och bör tanken icke undanskjutas utan måste frågan om dess förverkligande underkastas en ingående prövning, sådan som vi icke här medhunnit.» Efter att, som jag antar, ha läst detta, vill utskottet göra troligt, att den ståndpunkt, proportionsvalssakkunniga intagit, vore, att enligt deras åsikt man icke bör söka sig fram på denna väg, att personmetoden är förbunden med vanskligheter och svårigheter, som icke gå att övervinna eller som uppväga fördelarna. Detta är väl ändå att ställa förhållandena totalt på huvudet.

För övrigt är det inte ens riktigt, då utskottet säger, att de sakkunniga icke föreslagit någonting i riktning mot personval. Ty, såsom motionärerna och även reservanten herr Dahl påpekat, dessa sakkunniga föreslogo, ehuru de icke då hunno gå in för ett fullständigt nytt system, en fakultativ personröstning, som de antogo skulle »öppna dörren» för personvalen.

Det förhåller sig sålunda på det sättet, att sedan utskottet verkligen riktigt angivit, att de sakkunniga inskränkt sig till att *dryfta* detta spörsmål, så lösryc-

ker utskottet några av satserna *contra* utan att säga ett ord om satserna *pro* och slutar upp att läsa betänkandet, innan det kommit fram till sammanfattningen av den ståndpunkt, som de sakkunniga i betänkandet angivit sig ha. Det förhåller sig icke så, att de sakkunniga uttryckt sig otydligt; den ursäkten kan utskottet inte åberopa. Denna felaktiga innanläsning är så mycket mera anmärkningsvärd, som en av motionärerna, vilka åberopat vad de sakkunniga sagt, själv varit en av de sakkunniga och utan reservation underskrivit betänkandet. Han har sålunda i själva verket åberopat vad han själv sagt och menat, vilket borde ha kunnat vara utskottet till någon hjälp vid läsningen av de sakkunnigas betänkande.

Av de tre avstyrkande skälen är alltså ett riktat mot någonting, som icke yrkats, det andra är av annan anledning icke i förevarande fall tillämpligt, och det tredje är ett ofullständigt och direkt felaktigt referat av vad de sakkunniga uttalat. Det är väl sannolikt att andra, av utskottet icke nämnda skäl förefinnas för dem, som tagit ståndpunkt mot motionen, men det är ju ingen anledning att nu beröra dem. Emellertid kan det sägas, att dessa motioner tydligen råkat ut för å ena sidan proportionalisternas misshag genom att tala om majoritetsval och å andra sidan anhängarnas av majoritetsval misshag, därför att man icke skjutit majoritetsvalen i förgrunden. De ha råkat ut för å ena sidan proportionalisternas rädsla för att undersöka de missförhållanden, som äro förbundna med valsättet, och å andra sidan den desperation, som gör att anhängarna av majoritetsval ofta säga: Det är inte värt att mackla med förbättringar; låt oss gå över direkt till majoritetsval. Den riktigt rättrogne proportionalisten är ofta liksom sjuklingen, som känner krämporna men inte törs söka bot hos läkaren av rädsla för att denne skall säga att sjukdomen är obotlig, under det anhängaren av majoritetsval ofta anser det hopplöst att använda några botemedel, utan önskar en bortoperation av den sjuka kroppsdelen, genast eller framdeles.

Det förefaller mig emellertid som om riksdagen inte hade någon anledning att ansluta sig till någon av dessa katastrofståndpunkter, och jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den av mig vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Stendahl: Herr vice talman! Som kammaren funnit av motionerna, ha motionärerna icke varit belättna med det nuvarande valsättet. Den föregående ärade talaren preciserade deras missbelåtenhet med de nu existerande förhållandena och tillstyrkte reservationen.

Utskottet har för sin del, när det haft dessa motioner till behandling, funnit, att visserligen ha motionärerna icke kommit med några exakta yrkanden om, hur man skall kunna komma ifrån det nuvarande mindre lämpliga förhållandet till ett bättre och enligt deras uppfattning på alla sätt mera önskvärd valmetod. De ha nöjt sig med att begära en utredning, och den utredningen önska de skall vara så vittomfattande som möjligt. Härvid ange de två parallella linjer, på vilka de önska att utredningen skall ske. Den ena linjen är majoritetsval, eventuellt med omval, i enmanskretsar. Inom parentes, denna valmetod är den sämsta tänkbara av alla, som jag känner till. Den andra linjen, som utredningen skulle följa, är en personlig valmetod med bibehållande av de proportionella grunderna, d. v. s. en proportionell valmetod men icke längre med partivång, med partimarkering på sedlarna såsom nu, utan en personlig proportionell valmetod. Vad det första alternativet beträffar, har man inom utskottet haft en mycket stadgad uppfattning om att för närvarande någon återgång till majoritetsval i ena eller andra formen är utesluten, och då utskottet hade den uppfattningen, har det ansett sig icke böra tillstyrka någon utredning på den punkten. Man har under den senare tiden varit belåten med det initiativ, som tagits från Kungl. Maj:t att begränsa det s. k. utredningsraseriet och

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kammaren m. m.
(Forts.)

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kamraren m. m.
(Forts.)

kommittémångsyssleriet, och man har den uppfattningen, att riksdagen, respektive vederbörande utskott, bör i gärning visa, att de värdesätta denna Kungl. Maj:ts åtgärd och icke i onödan komma och begära utredningar om både likt och olik. Detta beträffande utredningen om majoritetsval, eventuellt kombinerade med omval.

Återstår den i motionerna begärda utredningen av den proportionella valmetoden, eventuellt med annan utformning än den nuvarande. Det som man härvid hårdast vänt sig emot beträffande de nuvarande förhållandena är partibeteckningstvånget, och man påstår att partibeteckningarna medfört en opersonlighet — hur var det, den ärade talaren sade — en egentlig utformning av valmetoden, framskapat ett opersonligt maskineri, så att personligheterna försvunnit.

Jag tror att det där är ett felaktigt yttrande, grundande sig på en missuppfattning. Det är icke valmetoden i och för sig, som är orsaken till det tvivelsutan existerande maskineriet vid vissa valhandlingar, utan det som verkat detta är att under de senare årtiondena har väljarekåren ökat så oerhört, att det blivit absolut nödvändigt, för att kunna få fram den massverkan, som behöves, för att få fram ett positivt resultat vid valen, att införa en viss grad av mekanisering av valakten. Utan en dylik får man icke fram någon massverkan, och utan massverkan får man icke fram det valresultat, man önskar. Det är således, så vitt jag förstår, demokratiseringen, ökandet av väljarekåren, som nödvändiggjort mekaniseringen, och om motionärerna anse, att den mekaniseringen som uppkommit och som måste finnas för att få ett resultat vid valrörelserna, är så oerhört av ondo, undrar jag om inte herrarna lämpligen kunde ha tagit den saken under överbägande, innan herrarna gingo med på en så pass kraftig demokratisering, som vi ha fått. När vi nu ha den, få vi taga konsekvenserna av den och försöka göra det bästa möjliga av vad som är genomfört. Som sagt: val utan mekanisering med den nuvarande stora valmanskåren äro omöjliga, nota bene om man vill ha fram sin mening, önskar att ens mening skall bli representerad i nationalförsamlingen, i detta fall riksdagen.

Sedan ha motionärerna icke för att rekommendera men i alla fall för att ange någon väg, som de tänkt sig kunna diskuteras såsom bas för en utveckling av den proportionella valmetoden på personlig grund, refererat två system, av vilka jag skall stanna något vid det första, nämligen »single transferable vote» eller den valmetod, som användes i de flesta engelska dominions med enligt min uppfattning långt ifrån lyckligt resultat men i alla fall med någorlunda drägligt.

För att denna metod skall kunna tillämpas förutsättes till en början två saker: Först och främst små valkretsar, men små valkretsar äro enligt min uppfattning fullständigt av ondo, då man skall tillämpa en proportionell valmetod. ty en förutsättning för ett någorlunda riktigt utslag av folkmeningen vid proportionella val är stora valkretsar. Detta är därför enligt min mening en mycket grav anmärkning mot systemet. Och vidare förutsätter denna metod officiella valförberedelser. Utan sådana riskerar man nämligen att få lika många typer av valsedlar, som man har väljare. Vid val enligt denna metod tillgår på det sättet, utöver vad motionärerna refererat, att de olika partierna — partier undgå herrarna inte, de finnas i varje fall — officiellt anmäla de personer, de önska framföra vid det blivande valet: A, B, C; D, E, F o. s. v. Alla de nämnda kandidaterna, vilket parti de än tillhöra, sättas på en sedel, en lång, lång lista, genom myndigheternas försorg, och vid valtillfället få väljarna taga en blyertspenna eller penna och bläck och bland alla dessa namn, ordnade efter bokstavsordning, icke efter partier, sätta 1, 2 eller 3 framför dem, han önskar valda. Konsekvensen av detta har blivit, att för att de olika meningsgrupperna skola kunna få ett någorlunda hyggligt utslag av valet har mekaniseringen

i dessa länder blivit mycket, mycket skarpare än man överhuvud taget kunnat drömma, att den skulle kunna bli här i Sverige. Om herrarna titta på dominions eller Irland, skola herrarna få se, att mekaniseringen där är många gånger starkare än den som finnes här. Och det är också givet, att med en sådan metod måste mekaniseringen bli starkare. Med denna metod skulle herrarna således, så vitt jag förstår, råka ur askan i elden.

Sedan finns det enligt min mening en annan mycket grav anmärkning mot denna metod, och det är att sammanräkningsmetoden är dubbel, i det att man räknar dels uppifrån och dels nedifrån genom utsortering. Man kommer då till precis samma resultat, som vi förut fick här i Sverige, då vi gjorde sammanräkningen dels efter rangordnings-, dels efter reduktionsregeln. I och med att man övergår från den ena metoden till den andra kommer man till stora möjligheter för dekapitering. Man behärskar inte längre valmetoden utan riskerar mycket dåliga resultat. Det är samma förhållande med single transferable vote. I och med att man ger sig på en utsortering nedifrån har man alla chanser för en dekapitering. Detta som ett exempel på vad herrarna här icke som yrkande men i alla fall diskussionsvis framfört som eftersträfvansvärt.

Vidare har det påståendet framförts av motionärerna, att partibeteckningarna skulle vara något enastående för Sverige. Ja, om så vore, skulle det icke vara något ont, under förutsättning att systemet är bättre än de, som användas i andra länder. Nu är det emellertid icke på det viset. Det är visserligen enastående i den formen, att partibeteckningen sker genom ord, men i en hel massa av de europeiska länderna finnas partibeteckningar, fastän i form av siffror. Vare sig man nu sätter siffror eller ord, är det ju i alla fall en partibeteckning, och då är det väl ändå litet överord, då man säger, att partibeteckning icke förekommer annanstans än i detta land. Den uppfattningen torde alltså icke vara riktig.

För att inte bli lång skall jag be att få sammanfatta saken på det sättet, att utskottet haft den uppfattningen, att sedan riksdagen nu gått in för proportionella val, grundade på partibeteckning, och sedan man försökt att förbättra denna metod så småningom, exempelvis genom införande av större valkretsar, genom en bättre sammanräkningsmetod såsom den nyligen införda Phragméniska, har man all anledning att fortsätta på denna de partiella reformernas väg, efter hand som man finner, att den ena eller andra saken är sådan, att den lämpligen bör ändras och icke utan vidare kasta bort den erfarenhet, man kommit till genom den föregående utvecklingen för att ge sig på någonting, som, så vitt man kan bedöma, icke är bättre utan sämre än vad man har.

På grund av vad jag sålunda anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Friherre Adelswärd: Jag tror man kan säga, att alla ha den uppfattningen, att den nuvarande valmetoden har åtskilliga brister, oaktat vissa förbättringar vidtagits i densamma, sedan den först infördes. Jag tror också, att det är en mycket allmän önskan hos en och var att få ett valsysteem, som ej blott ger mesta möjliga rättvisa åt minoriteten utan även låter personligheten göra sig mera gällande, än vad nu är händelsen. Dessa tankar hava också varit anledningen till motionen. Och det förefaller mig ganska förvånande, att en så stark utskottsmajoritet har uttalat sig mot denna önskan att söka åstadkomma förbättringar, som nog de flesta bland utskottsledamöterna i alla fall ansett och anså vara erforderliga.

Jag kan förstå deras ståndpunkt, som äro deciderade motståndare till proportionalismens princip och som därför resonera: »Vad tjänar det till att göra en ny utredning? Låt oss i stället fortast möjligt gå tillbaka till majoritetsval!» Men det är svårare att förstå dem, som i princip omfatta och tro på

*Om ändrade
bestämmelser
ang. val till
andra kam-
maren m. m.*
(Forts.)

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kam-maren m. m.

(Forts.)

rättvisan i den proportionella valmetoden, men icke hava velat ansluta sig till detta förslag om utredning för att uppnå förbättringar. Jag för min del är stark anhängare av proportionalismens princip, och jag tror för min del, att det säkerligen är möjligt att vidtaga högst väsentliga förbättringar i själva valmetoden i den riktning, som motionärerna hava uttalat sig för. Jag skall inte gå in på ens någon antydning om medlen och metoderna, varigenom dessa förbättringar kunde äga rum. Vi hörde nyss den näst föregående talaren påvisa åtskilliga brister i den nuvarande valmetoden och antyda vilka medel som finnes för att undanröja dessa olägenheter, och jag tror, att han i det avseendet har alldeles rätt. Nu finns det en del anhängare av den proportionella valmetoden, som äro rädda att så att säga röra i saken, därför att de frukta för att det skulle leda till att man tvingades tillbaka till majoritetsvalmetoden. Jag vill säga, att till dem räknar jag mig ej; för att använda det bildliga talesätt som den första ärade talaren använde vill jag säga, att jag för min del ingalunda är rädd att gå till doktorn, utan tvärtom anser det högst önskvärt, att både jag och andra göra det.

Nu förefaller det, att den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten intagit, skulle i väsentlig mån bero på missförstånd och misstolkning av ett uttalande, som proportionsvalsakkunniga av 1921 gjort. Detta har av den förste ärade talaren närmare utvecklats, och genom det citat han gör i sin reservation förefaller det tämligen uppenbart, att utskottet stöder sig, i det slut det kommer till, på missförstånd eller en misstolkning av proportionsvalsakkunnigas uttalande, vilket ingalunda innebär något uttalande om att det skulle vara omöjligt att förbättra den proportionella valmetoden.

Här föreligger emellertid två reservationer, den ena av herr Lyberg, — med vilken tre andra reservanter instämt —, som går helt ut på motionens hemställan, sålunda önskar en mera vittgående utredning, och den andra av herr Dahl, som önskar en utredning, som skulle begränsas till en utredning av möjligheten att förbättra de proportionella valen. Vad nu den senare begränsade utredningen beträffar, får jag säga, att rent personligt skulle jag icke hava något emot den, men å andra sidan finner jag bra litet skäl för att på det sättet begränsa utredningen, utan man bör låta den bliva så vid, som motionärerna tänkt sig och som reservanten utvecklat med några ord, som jag skall be att få återgiva. I motiveringen till reservationen yttrar han nämligen: »Men då det proportionella valsättet icke får anses såsom det under alla förhållanden enda tillämpliga, lärer undersökningen böra omfatta även de möjligheter i angivna hänseende, som andra vals-system erbjuda.» Ehuru jag sålunda för min del är av den åsikten att man, hellre än att ingenting göres, bör välja den mera begränsade framställning om utredning, som begäres i herr Dahls reservation, finner jag det likvisst minst sagt rimligt att, om en sådan utredning vidtages, man gör den enligt ett så vitt program som möjligt, och därför skall jag be att få yrka bifall till den av herr Lyberg m. fl. avgivna reservationen.

Herr Larsén: Då det proportionella vals-systemet infördes i vårt land, skedde det i syfte att vinna en garanti mot majoritetsförtryck samt för att skänka smärre grupper av valmän berättigat inflytande på allmänna angelägenheter. Motionärerna betyga också, att detta syfte i det stora hela vunnits. Man skulle då tycka, att därmed vore allt väl, men de tro sig ha funnit, att den nu tillämpade valmetoden medfört vissa påtagliga olägenheter, och de peka särskilt därpå, att genom denna metod våra val blivit rena partival och att opinionsbildningen i vårt land har blivit fastlåst, och detta skulle väsentligen ha sin grund i bruket av partibeteckning. Visserligen medge motionärerna också, att partier äro berättigade och att de kanske t. o. m. äro önskvärda, men man menar,

att partisynpunkter icke böra vara så dominerande, som de nu äro vid de offentliga valen, och därför bör den nu tillämpade valmetoden bort.

Jag kan icke följa motionärernas tankegång eller instämna i denna. Ty det är självklart, att om partierna äro naturliga och berättigade, och om det är så, att man vill, att partierna enbart på parlamentarisk väg skola genomföra sina strävanden, måste alltid partisynpunkterna bli dominerande vid valen, ty dessa äro de enda tillfällen, då den enskilde valmannen har möjlighet att göra något för förverkligande av sina programsynpunkter.

Högerreservanten står i det stora hela på utskottets ståndpunkt, ty han yrkar endast en liten jämkning i den nu tillämpade valmetoden, som skulle möjliggöra för enskilda grupper av valmän att jämte partikandidater gå fram med en eller annan kandidat, som icke tillhör något parti eller som möjligen är en samlingskandidat. Han sluter sig närmast till det förslag, som framlades av proportionsvalssakkunniga år 1921 om personröstning med subsidiär liströstning. Detta förslag blev icke framlagt i den kungl. propositionen samma år, men en utredning föreligger, och denna är fullständig, varför det är möjligt att när som helst framlägga förslag i sådan riktning, vare sig i form av kungl. proposition eller i form av motion. Någon utredning kan således för den sakens skull icke behövas. Motionärernas yrkande går emellertid mycket längre. De önska att nu tillämpade proportionella valmetod skall helt och hållet avskaffas och en ny valmetod införas. Men gör man ett så vittgående yrkande, måste man antingen visa på något, som är bättre än det nu tillämpade systemet, eller också kunna visa, att den tillämpade metoden är så ofullkomlig, att den icke gärna kan behållas. Detta ha motionärerna icke förmått. Deras synpunkter ha framförts inom utskottet av herr Lyberg, som även reserverat sig mot utskottsbeslutet, och jag ber att få belysa de skäl, som han anfört mot nuvarande system.

Han sammanfattar, såvitt jag förstår, sina anmärkningar i fem punkter. I den första punkten påpekar han, att »representantvalen mindre få karaktären av röstning på personer än röstning på partier». Men denna karaktär få valen, vilken valmetod man än använder, så snart partidelning inträtt. Den märktes ju även under den tid, då vi hade personval i enmansvalkretsar. Inte röstade man då på en kandidat enbart därför, att han var en duglig person, utan även därför att han tillhörde samma partiåskådning som väljaren själv, och hade samma kandidat haft en motsatt åskådning, skulle han icke fått valmannens röst. Redan på denna tid, då partivalmetod ej tillämpades, voro valen i första hand partival. Vidare säger herr Lyberg: »valaktens uttryck av personligt förtroende för de valda går förlorat». Detta påstående är riktigt, men väsentliga orsaken är att söka däri, att valkretsarna äro så stora, att det är hart när omöjligt för de enskilda valmännen att känna kandidaterna. Vilken valmetod som än användes, måste samma olägenhet kvarstå, så länge man bibehåller de stora valkretsarna. Men dessa stora valkretsar äro å andra sidan nödvändiga, om man vill, att valet med den partisplittring som nu råder skall giva ett proportionellt rättvist utslag.

Det säges vidare, att »väljaren icke har möjlighet att förhindra, att hans röst tillgodogöres personer, vilka han under inga förhållanden önskar få valda». Skall man taga denna anmärkning efter orden, kan jag icke finna, att den är riktig, ty visserligen kan en enskild valmans röst tillföra ett parti en ny representant, men vid röstsammanräkningen kommer, med nu tillämpad metod, hans röst aldrig att tillgodoräknas en annan person än den, på vilken han röstat.

Därefter säger reservanten, »att grupper av icke partianslutna röstberättigade, vilka äro för svaga att med säkerhet ensamma förfoga över ett mandat och som vilja framföra partilösa kandidater, icke kunna deltaga i valet utan att stödja samtliga kandidater inom ett av partierna». Detta påstående är fullkomligt oriktigt, ty utgångspunkten var ju, att kandidaten var partilös. Han

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kammaren m. m.
(Forts.)

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kammaren m. m.

(Forts.)

förekommer således icke på någon partilista, och valmännen voro icke heller partianslutna. Det står dem sålunda fritt att gå fram som grupp med någon beteckning, som kan vara partibeteckning men ingalunda behöver vara det i egentlig mening. Är gruppen tillräckligt manstark, kan den placera sin kandidat, men är den det icke, så har den ingalunda rätt att besätta en plats. Men det synes, som om reservanten hade den uppfattningen, att en sådan grupp borde ha rätt att med sin kandidat åka snålskjuts med något av partierna och tillgodoräkna sin kandidat röstöverskottet hos något av dessa, och detta utan att gruppen skulle på något sätt behöva lämna ersättning åt partigruppen i eventuellt röstöverskott. Är detta meningen, måste jag säga, att en förändring av valmetoden i denna riktning skulle medföra proportionell orättvisa i stället för proportionell rättvisa.

Slutligen anmärker reservanten »att grupper av icke partianslutna röstberättigade, vilka äro för svaga att med säkerhet ensamma förfoga över ett mandat, och som vilja stödja kandidater från skilda partier, icke kunna deltaga i valet utan att stödja samtliga kandidater inom ett av partierna». Denna anmärkning är icke riktig, ty de kunna gå till val såsom särskild grupp och placera sina kandidater, om gruppen är tillräckligt manstark. Måhända är det emellertid herr Lybergs mening den, att en sådan grupp borde tillförsäkras möjlighet att taga ett namn ur en partilista, ett annat namn från ett annat partis lista och ett tredje namn från en tredje lista och sålunda erhålla en lista, som skulle föras till seger med hjälp av de röster, som samma kandidater erhållit inom sina respektive partier. Det låter ju synnerligen bra, men i verkligheten skulle en sådan möjlighet utnyttjas till obehöriga valmanipulationer. För det första skulle man lätt kunna medelst en dylik spränglista åstadkomma omkastning av kandidaternas ordning inom de olika partierna till förfång för dessa, och för det andra skulle möjlighet givas för valledare att organisera fribytargrupper, som skulle förstöra valet för ett eller flera av motpartierna. De anmärkningar, som av reservanten framförts, äro sålunda av ganska ringa värde och påkalla ingalunda en förändring i valmetoden.

Den grundväsentliga skillnaden mellan utskottets och motionärernas ställning är den, att utskottet vidhåller, att i den proportionella rättvisans intresse det är lämpligast att använda en *partivalmetod*, som skipar rättvisa mellan *valmansgrupperna*. Motionärerna ha däremot ansett, att en personvalmetod bör införas, ty de mena, att därigenom skall givas större möjlighet för den enskilde valmannen att utöva sin rösträtt fritt och obundet. Skulle införandet av en personvalmetod verkligen hava en så kraftig verkan? Jag påstår, att det ingalunda skulle vara fallet. En personvalmetod tager alltid sikte på kandidaterna men icke på partierna. Men partierna finnas alltid i valrörelsen såsom maktfaktorer och därför komma de i varje fall att göra sig gällande. Därvid kommer med en personvalmetod alltid det parti att vinna framgång, som har den starkaste sammanhållningen inom sina led kring partilistan; det parti, som splittrar sig på olika kandidater, blir handikapat. Därav måste med nödvändighet följa, att varje parti med de maktmedel, som eventuellt stå till förfogande, måste pressa sina valmän att hålla tillsammans om den oförändrade partilistan, varigenom ett långt större tvång uppstår än nu är för handen, då valmännen åtminstone inom partibeteckningens ram fritt och utan olägenhet kunna gå fram med särskilda listor. Sålunda skulle det förslag, motionärerna här vilja ha genomfört, säkert åstadkomma ett större partitvång än det nu tillämpade systemet. Det är också vad utskottet har sagt.

Herr Lyberg har icke velat erkänna beviskraften hos det citat, konstitutionsutskottet i sitt utlåtande kommit med. Han har kommit med ett annat citat, som vill bevisa motsatsen, och han påstår, att proportionsvalssakkunniga ha haft den uppfattning, som han gör gällande. Jag skall då också be att få anföra

ett citat. Efter granskning av partivalmetodens och personvalmetodens tjänster sammanfatta proportionsvalssakkunniga sina åsikter i följande ord: »De sakkunniga hava i den ovan gifna framställningen ställt emot varandra de synpunkter, som kunna anföras för och emot en övergång från nu rådande partimetod till en personmetod. Slutsatsen framställer sig för oss sådan, att den senares ideella företräden framför den förra äro uppenbara, men att det icke går an att förbise de vanskligheter, som äro förknippade med dess överförande från teorien till praktiken. Vari dessa rent konstitutivt bestå, har ovan påpekats. Betänkligast är risken för partistramhetens premierande stiek i stäv mot meningen i det hela.»

Under sådana förhållanden kan jag icke med min röst bidraga till framgång för det yrkande, som motionärerna ha framställt, utan ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets avstyrkande utlåtande.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! När jag tog del av detta konstitutionsutskottets utlåtande, insåg jag, att det skulle bli en skyldighet för mig att här yttra några ord.

Anledningen var den, att jag fann, att konstitutionsutskottet såsom tyngdpunkt i sin motivering för avslag hade begagnat sig av proportionsvalssakkunnigas utlåtande år 1921. Man ville ur detta utläsa, att proportionsvalssakkunniga för sin del ställde sig avvisande mot personmetoden och att sakkunniga på den grund icke hade utarbetat något förslag i den riktningen.

Det har av den ärade reservanten, herr Lyberg, nu så grundligt utvecklats, hurusom utskottet på denna punkt fullständigt tagit fel, att det för mig såsom medlem av proportionsvalssakkunniga endast återstår att på det kraftigaste understryka, att herr Lyberg i detta avseende tolkat proportionsvalssakkunnigas uppfattning rätt och att utskottet fullkomligt felaktigt gjort sina citat. Jag får lov att säga, att under den tid, jag tillhört riksdagen, och tagit del av olika utlåtande, har jag hittills aldrig fått fatt på något, som varit så ägnat att föra riksdagen på villospar. Det borde inte ha varit svårt för utskottet, när allt varom tvistats, står på samma sida eller på två sidor i betänkandet, att kunna läsa ut vad sakkunniga verkligen avsett. Jag vill naturligtvis inte förut-sätta något annat än att utskottet har slarvat, men det är i varje fall ett otill-lätligt slarv att på det sättet skriva en motivering. Vi ha alldeles tydligt sagt ifrån, att det är för oss en önskan att få den år 1921 avbrutna utredningen fortsatt, i vad det gäller personmetoden. Det var ju så, att vi år 1921 voro tvungna att inkomma med ett yttrande till riksdagen, då frågan skulle komma före på grund av de förestående valen. Detta gjorde, såsom vi också sagt ifrån, att vi inte kunde göra någon närmare utredning angående personmetoden, om vilken vi dock säga ifrån, att den har ideella företräden framför partimetoden och att dessa ideella företräden äro oomtvistliga. Vi säga, att denna metod har tillvunnit sig en allt livligare sympati och detta gör, att vi trots de brister, som även vidlåda denna metod och som vi ha påpekat, anse, att frågan om en utredning icke bör undanskjutas, utan att frågan om dess förverkligande bör underkastas en ingående prövning, som vi icke medhunnit. Detta yttrade vi, trots att vi naturligtvis då hade den önskan och hyste den förhoppningen, att vad vi föreslagit i betänkandet i dess helhet skulle genomföras. Så har emellertid icke blivit förhållandet, ty avsevärda delar av förslaget ha icke av någon av de sedan dess sittande regeringarna blivit framlagda i form av proposition. Det gäller ju särskilt valförberedelserna, och det gäller personomröstning med subsidiära listval. Anledningen till att så icke skett är, såsom jag uppfattat det, den, att man finner dessa förslag ägnade att ytterligare tillkrängla valmetoden, och det är det man fruktar för. Det är ju så, att önskemålen beträffande ändringar av nuvarande proportionella valmetod äro i huvudsak två: dels att vid valtillfället

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kam-maren m. m.

(Forts.)

*Om ändrade
bestämmelser
ang. val till
andra kam-
maren m. m.*

(Forts.)

bättre få fram personligheten, dels att samtidigt få metoden så enkel som möjligt. Emellertid äro dessa två önskemål, så vitt jag förstår, omöjliga att förena, så länge man går på en partimetod. Jag har åtminstone inte funnit annat än att om man vill skapa större utrymme för personligheten i ena eller andra avseendet med partimetoden, då gör man, och då måste man göra metoden ytterligare inkrånglad. Gör man den åter enklare, då stramar man i stället åt parti-bandet. Detta tror jag har varit resultatet av det otroligt stora arbete, som på denna fråga har nedlagts i snart sagt alla länder. Huruvida detsamma är förhållandet även med en personmetod, det vågar jag däremot inte yttra mig om. Personmetoden är icke så grundligt prövad, och här finnas mera obekanta områden, där det kan vara något att vinna. När man därför har dessa önskemål, som jag tror äro ganska allmänna, så ligga de möjligheter, som ännu finnas för att på proportionell grundval uppnå dessa önskemål, i ett fortsatt utarbete och en prövning av personmetoden.

En talare, som försvarade utskottet, angav, att en särskild metod, som är den, som är mest uppmärksammas härvidlag nämligen det s. k. »single transferable vote»-systemet icke är lämplig i större valkretsar utan fordrar små valkretsar. Jag undrar, om detta inte innebär en omkastning av vad som avsetts, ty att det skulle vara någon svårighet att tillämpa den metoden med större valkretsar, åtminstone valkretsar med den storlek vi nu laborera med, torde vara fullkomligt uteslutet.

Vad man således, enligt min uppfattning, kan begära är, att man skall få en fortsättning på det arbete, som avbröts 1921 och inrikta det på en prövning, om man kan vinna något av en personmetod av den ena eller andra arten. Detta skulle inte innebära någon förskjutning i tid vid åstadkommandet av de önskvärda reformerna, ty före det nu förestående valet kan ändå ingenting göras; men däremot, om man tar upp saken omedelbart, blir det god tid att överväga de olika möjligheter, som kunna finnas, antingen genom någon personmetod av ena eller andra arten eller också genom att fortsätta på den inslagna vägen med partimetod efter linjer, uppdragna av proportionsvalssakkunniga eller i någon annan riktning.

Vad sedan gäller valet mellan de olika reservationer, som här föreligga, och som båda utmynna i en hemställan om utredning, är det för mig tämligen likgiltigt vilken reservation man väljer. Mig personligen skulle herr Dahls yrkande tillfredsställa, men jag ser absolut ingenting, som talar emot att man går längre och även tar med den avlägsna eventualitet, som ligger i ett bifall till herr Lybergs reservation. Man har vid de upprepade utredningar, som här föreligga — vi hade en 1911 eller 1912, så en 1919—1921 — varit mycket rädd för att lämna medgivande om en förutsättningslös utredning. Första gången begränsade man området så mycket, att det var till allvarlig skada för utredningen. Andra gången, 1919, lät man det ju bli vidare, och därför erhöles också en möjlighet att gå djupare in på problemet, vilket jag tror redan har visat sig vara till gagn.

Som sagt var, för min del har jag varken någon önskan eller sympati för närvarande åtminstone, att gå utanför den proportionella valmetoden, men jag kan i likhet med herr Lyberg inte finna annat, än att det är en underlig rädsla att icke vilja låta eventuella sakkunniga åtminstone få tänka på den möjligheten, att det kan finnas några andra vägar än de proportionella att nå en del resultat, som man eftersträvar. Samma strid ägde rum 1918, då jag själv tillhörde konstitutionsutskottet. Då var man också rädd för att taga den mera vidlyftiga ramen för utredningen, och jag talade då i andra kammaren för ett bifall till förslaget därom — om det nu var i utskottsutlåtandet eller en reservation det framfördes, kommer jag inte ihåg. Men detta förslag innebar en allsidig utredning, och jag har inte nu någon anledning att frångå denna stånd-

punkt, varför jag ber att få yrka bifall till den av herr Lyberg avgivna reservationen.

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kamraren m. m.

(Forts.)

Herr von Geijer: Jag hade inte tänkt yttra mig i denna fråga, men jag har känt mig uppkallad av ett par yttranden, som fälldes av herr Adelswärd.

Motionärerna ha framhållit under debatten i dag, att de ha varit föremål för missförstånd och misstolkning både från proportionalistiskt håll och från anhängarna av majoritetsvalsprincipen. I och för sig torde detta inte vara så underligt, då motionerna innehålla just en sammanblandning av dessa båda system. Hyste man någon tvekan i denna väg, förefaller det mig, som om denna tvekan helt och hållet skulle ha försvunnit, sedan friherre Adelswärd yttrade sig. Han anslöt sig nämligen till herr Lybergs reservation, som ju går ut på en utredning jämväl angående själva principfrågan, huruvida det skall vara majoritetsval eller icke, varjämte friherre Adelswärd därvidlag underströk, att han för sin del ansåg ett sådant förfarande lämpligt. När nu denna undersökning skulle verkställas, borde man, om jag inte missförstod honom, enligt hans mening icke utgå från såsom en absolut sanning, att det proportionella valsystelet vore det enda riktiga.

Nå ja, det är denna omständighet, som gör, att jag förmenar, att som läget nu är i vårt land, är det ingen möjlighet att komma ifrån, att det proportionella valsystelet bäst motsvarar vad jag nu anser ett valsystelet bör innebära. Det förefaller mig kunna vara tid att tänka på en förändring eller uppluckring av systelet, den gång utvecklingen kommit därhän, att statslivet här ej anses kräva, att medborgarna sammansluta sig för att försvara sina berättigade intressen. Intill dess så sker, förefaller det mig vara rätt nödvändigt, att man har ett systelet, som medger möjlighet, att inom de beslutande församlingarna mer än *en* grundläggande uppfattning angående statsstyrelsens principer må göra sig gällande. Det är detta, som jag förmenar, att det proportionella valsystelet bättre tillgodoser än majoritetsvalsystelet, då endast en, majoritetens åsikt, får göra sig gällande.

Herr von Sneidern attackerade utskottet. Kanhända han hade rätt till en viss del. Emellertid begagnar jag tillfället att säga, när han framhöll, att det för utskottet huvudsakliga skälet var ett åberopat yttrande av de proportionalvalsakkunniga, att för mig har detta skäl ingalunda varit det huvudsakliga bestämmande. Jag menar nämligen, med den utgångspunkt, jag nysst antydde, nämligen att jag vill bibehålla det proportionella valet, att man bör så litet som möjligt vidtaga ändringar i ett antaget systelet, utan detta bör få tillämpas ostört under någon rimlig tid, för att man på det sättet skall kunna få ett säkert underlag för bedömande av dess fel och förtjänster.

Därtill kommer enligt min mening, att även valmännen ha ett berättigat intresse att få vara i fred, att inte tvingas att snart sagt vid varje val tillämpa nya metoder. Vi kunna ju inte helt undgå, att bestämmelserna därvidlag måste underkastas revision — jag vill hänvisa till att en kungl. proposition föreligger om förändring av systelet — men att göra något utöver vad som är absolut nödvändigt förefaller mig icke vara att förorda.

Då jag tycker att dessa motioner, med den utomordentligt vida ram och det långa syfte, som däri angivas, icke äro lämpliga, ber jag, herr greve och talman, att få förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets förslag.

Herr Lyberg: Endast ett par ord till replik.

Den siste ärade talaren sade, att det egentliga skälet för hans motstånd är, att enligt hans mening man borde vidtaga så litet förändringar som möjligt i den gällande lagen. Ja, det är ju också ett skäl, men knappast så synnerligen sakligt.

Om ändrade
bestämmelser
ang. val till
andra kam-
maren m. m.
(Forts.)

Herr Larsén ansåg, att de stora valkretsarna nödvändiggjorde partibeteckning, för att de enskilda valmännen skulle kunna »känna» partiets kandidater. Ja, finns det något, som tydligare anger vad partibeteckningstvånget innebär? Det är att direkt säga ifrån, att det behövs något, som alldeles skjuter personligheten i bakgrunden!

Jag vill dock säga, att jag icke tror, att det är så med det parti, herr Larsén tillhör, att det verkligen är omöjligt eller överhuvud taget förenat med större svårigheter för valmännen att känna igen partilistorna åtminstone på några av de namn, som finnas på dem. Så klen bestämt är det nog icke med kandidaterna inom hans parti. Jag tror, att herr Larsén gör sitt parti och dess kandidater orätt med sitt uttalande.

Här har talats om hur nödvändigt det är att ha partibeteckning. Men vi få komma ihåg, att f. n. sådan måste användas även vid de kommunala valen. Kan det verkligen vara behöfligt, att man ovillkorligen har partibeteckningar, då man skall välja t. ex. kommunalfullmäktige?

Emellertid har jag begärt ordet huvudsakligen för att säga ett par ord till herr Stendahl. Han talade mycket om att mekanisering nog var nödvändig även vid personval. Ja, herr Stendahl, det är mycket möjligt, men jag och mina medmotionärer hava kritiserat det *opersonliga* i maskineriet. Det är på detta vi lagt tyngdpunkten av vår anmärkning. Det är riktigt, att det behövs maskineri också vid personval. Hur invecklat det behöver vara, lämnar jag osagt, men det är mot det *opersonliga*, som vi vänt oss. Herr Stendahl, som väl icke är främmande för den underliga utskottsmotiveringen, särskilt i vad den åberopar sig på proportionsvalssakkunniga, hade i sitt yttrande ett uttalande, som stämplade såsom felaktigt vad motionärerna skulle hava sagt, nämligen att partibeteckningstvånget är »enastående för Sverige». Så föllo hans ord. Jag tror icke, att herr Stendahl läst motionen, ty i annat fall är detta uttalande avsiktligt oriktigt. Ty det finnes icke något i motionen om att partibeteckningstvånget skulle vara enastående i Sverige. Han har sålunda felaktigt lagt i vår mun ett uttalande för att kunna beskylla oss för att hava lämnat en felaktig uppgift.

Jag vill upprepa, att vi icke hava vänt oss mot valsättet. Vi ha icke ens vänt oss mot partiledning eller valledning. Men vi ha sagt, att partibeteckningstvång är osympatiskt och onödigt. Vi hålla visserligen för troligt, att valledning, valbossar etc. är någonting nödvändigt. Det kan sägas, att det är ett ont: i varje fall vill jag hålla före, att det är ett nödvändigt ont. Men att för den skull sätta detta i högsätet är onödigt. Jag tycker, att det kunde nöja sig med att sitta i baksätet, helst på hundsfooten.

Herr Fehr: Jag kan inte neka till att jag blev ganska illa till mods, när jag fick se det utskottsutlåtande, som nu är under debatt. Jag har här varit med om att motionera om att man skulle vidtaga åtgärder för att få mera direkta personval, och så framgår det av utskottsutlåtandet, att jag tidigare, när jag var med bland proportionsvalssakkunniga, skulle ha sagt ifrån, att det går egentligen inte att få några åtgärder i en sådan riktning. Herr Lyberg har redan påpekat, att det härvidlag måste föreligga en felläsning från konstitutionsutskottets sida, och herr Stendahls vältaliga tystnad på den punkten accepterar jag tacksamt som bevis på att jag inte intagit två olika ståndpunkter. Jag vågar därför fastslå, att anledningen till att jag i denna fråga varit motionär är, att jag fortfarande intar samma ståndpunkt, som jag intog såsom proportionsvalssakkunnig, nämligen den, att frågan om personproportionalismen lämpligen bör snarast möjligt upptagas till den allsidiga utredning, som vi då icke medhunno.

Det är ju för övrigt inte så, som herr von Geijer sade, att det här gäller att taga upp en ny och vittomfattande fråga till utredning. Det gäller bara att återuppta den utredning, som en gång var igångsatt men som då begränsades till det mera närliggande syftet att söka få bort de särskilda brister, som dekapiteringsförhållandena medförde enligt den gamla valmetoden. Det är endast fråga om att anknyta utredningen till där den slutade och få den breda ram för utredningen, som även vi önskat ge den, om tiden medgivit.

Då jag anser denna fråga ha ganska stor betydelse och anser en utredning väl förtjänt att sättas i gång, ber jag, herr talman, att få instämna i herr Lybergs yrkande.

Herr Lindhagen: Dessa motioner ha tydligen tillkommit för att utgöra ett slags realiserande av det liberala partiets nya program, i vad det avser kravet på att personligheten skall få göra sig mera gällande i politiken. Nu tror jag, att det liberala partiet såsom varande ett parti får mycket svårt att realisera detta program. Det är vackert tänkt och kanske uppriktigt tänkt, men i realiteten kommer det väl att gå inom detta parti liksom inom andra partier så, att de personligheter, som partiet vill slå vakt om, inte bli andra än partiets egna personligheter, och bland partiets egna personligheter blir det bara de personligheter, som uppge sin personlighet mer eller mindre för att kunna vara till lags för det härskande kottieriet, det som för tillfället regerar. Sådan är livets lag, och sådant blir nog också denna programpunkts öde.

Nu ville jag emellertid säga, att i denna fråga om formaldemokratien, som vi hittills rört oss med och varför detta också är ett uttryck, denna fråga om formaldemokratiens eviga misslyckande med sina former, därför att det sant mänskliga aldrig kan rymmas inom desamma, detta fasthållande vid formaldemokratien nästan spasmodiskt såsom det sista halmstrået, i denna kamp om det omöjliga äro också dessa motioner ett naturligt inslag. Det är nämligen givet, att man inte kan erkänna att det nuvarande tillståndet är på något sätt uppbyggligt eller innebär några som helst förhoppningar för det mänskliga att kunna slå sig igenom och överhuvud taget att få realdemokratiens tankar, som ju måste vara allas våra tankar, att på något sätt bli det allra minsta dominerande inom en riksförsamling.

Emellertid måste man i alla fall hoppas och man måste fordra, att en ändring skall ske, och i det nuvarande tillståndet innebära ju dessa motioner det enda försöket eller en erinran vid denna riksdag om att det nuvarande tillståndet är ohållbart, och ur den synpunkten är det min skyldighet, herr talman, att biträda ett sådant förslag och då också det förslag, som går allra längst, ty denna fråga måste alltid hållas flytande.

Men då vi nu äro inne på frågan om personligheten, som skall särskilt beaktas genom dessa motioner, fäster man sin uppmärksamhet därpå, att det är riksdagsmännens personlighet, deras personlighet, som skola väljas, det här gäller, under det huvudsaken i all demokrati väl är valmännens personlighet. Förrän valmännen få möjlighet och rättighet att vara personligheter, förr kunna de heller ej välja några personer, som bli personligheter. Det är ett olösligt problem. Hela det nuvarande systemet är visserligen ej med flit lagt så, men det leder som de flesta försök med formaldemokratien till förintande av valmännens personlighet.

Hur skola vi förresten kunna få något ut även av de bäst formulerade författningar, när vi i alla fall ha partipressen, som helt och hållet sköter det hela? Den tillåter inga valmän att bli personligheter. Den censurerar allt, som inte passar redaktionen, för att inte valmännen skola bli upplysta och få en mångsidig kunskap. Vilka regler man än skriver in i grundlagen, komma de totalt att grusas genom partiledningarna.

Om ändrade bestämmelser ang. val till andra kamraren m. m.

(Forts.)

Om ändrade
bestämmelser
ang. val till
andra kam-
maren m. m.

Jag vill, herr talman, på ett hopplöst sätt yrka bifall till herr Lybergs reservation.

(Forta.)

Herr **Stendahl**: Om jag förstod den ärade talaren på dalabänken rätt, ville han göra gällande den uppfattningen, att huvudsaken för den nuvarande valmetoden inte är personligheten utan partiet. Jag vågar hysa en alldeles motsatt uppfattning. Huvudsaken är personerna. Möjligheten att få fram personligheter, det är sammanslutningen. Formen för sammanslutning i det nuvarande läget är partierna och vid valhandlingen partibeteckningen. Det är medlet för att komma till det, som framhållits såsom det förnämsta, nämligen personligheter såsom representanter för valmännen.

För att sedan gå över till den siste ärade talarens yttrande, så vågar jag, om det är så, som han säger, att huvudsaken är personligheten hos väljarna, att det är den nödvändiga utgångspunkten för att de skola kunna välja personligheter, påstå, att personligheten hos väljarna måste vara rätt högt utvecklad i detta land. Exempel: den ärade talaren själv.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i herr Lybergs vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Lyberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i herr Lybergs vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 38.

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om statsbidrag till arbetslöshetskassor.

I två likalydande motioner, nr 133 inom första kammaren av herr Thorberg m. fl. och nr 276 inom andra kammaren av herr Hagman m. fl., vilka motioner blivit hänvisade till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott, hade hemställts, att riksdagen ville antaga ett i motionerna framlagt förslag till lag om statsbidrag till arbetslöshetskassor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande motioner nr 133 inom första kammaren och nr 276 inom andra kammaren icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Walles, Johansson* i Hälsingborg, *Thorberg, Hagman, Anderson* i Råstock, *Carlsson-Frosterud* och *Holmström* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

a) att riksdagen behagade antaga i reservationen infört förslag till lag om statsbidrag till arbetslöshetskassor;

b) att riksdagen mätte för budgetåret $\frac{1}{7}$ 1924— $\frac{30}{100}$ 1925 anvisa ett extra förslagsanslag av 2,000,000 kronor, avsett för statsbidrag till arbetslöshetskassor.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *von Koch* och *Kvarnzelius*, vilka vid det förhållande, att ett framställt yrkande om skrivelse i frågan ej vunnit anslutning inom utskottet, hade instämt i utskottets utlåtande men önskat därutöver göra vissa uttalanden i ämnet.

Herr Thorberg: Herr talman! Det är enligt min uppfattning en skam för Sverige, att frågan om arbetslöshetsförsäkring ännu icke blivit ordnad. Redan för nära 20 år sedan beslöt man att genom lagstiftning reglera denna sak i våra närmaste grannländer, men även de stora industriländerna ha senare genom lagstiftning ordnat så, att de oförvällat arbetslösa erhålla understöd av statsmedel. Sålunda har man i England, Österrike och Italien genomfört obligatorisk försäkring av de arbetslösa, och i Danmark, Finland, Norge, Holland, Belgien, Frankrike m. fl. länder har man arbetslöshetsförsäkring med bidrag av statsmedel på ungefär enahanda sätt som föreslagits i den motion, vilken nu är under behandling. Sverige är således det enda av kulturländerna, som ännu icke löst denna fråga utan fortfarande står kvar på barbarstaternas ståndpunkt. Detta bör väl, synes det mig, mana till att man nu allvarligen söker att få fram denna fråga om arbetslöshetsförsäkringen till sin lösning.

Under det att de lagstiftande myndigheterna lämnat de arbetslösa åt sitt öde, ha dock arbetarna själva med de små krafter, som stått dem till buds, sökt ordna en försäkring och räcka en hjälpande hand åt dem av arbetarna, som drabbats av oförvällad arbetslöshet. De ha sålunda sökt att genom upprättande av arbetslöshetskassor få möjlighet att hjälpa dem, som blivit arbetslösa, att hålla sig själva och sina familjer uppe, ovan nöd och elände. Dessa kassors verksamhet har icke varit av så ringa betydelse. De ha ifrån åren 1904 och 1905 utbetalat icke oväsentliga belopp i arbetslöshetsunderstöd. Jag vill icke trötta kammarens ledamöter med att anföra siffror för alla år, men jag vill peka på det förhållandet, att de 22 arbetslöshetskassor, som funnos under år 1921, i runt tal utbetalade 8 miljoner kronor i arbetslöshetsunderstöd, vilket motsvarade icke mindre än 43 kronor 55 öre för varje medlem. Det var sålunda en ganska väsentlig ansträngning, som arbetarna gjorde mitt under arbetslöshetsperioden för att ändå åstadkomma ett stöd åt dem, som voro hårdast drabbade av krisen. Under 1922 utbetalades något över 4 miljoner kronor eller per medlem 18 kronor 12 öre.

Ehuru denna fråga icke vunnit sin lösning i form av lagstiftning, är det ju dock icke i dag första gången, som den ligger på kammarens bord. Redan 1908 motionerades om utredning rörande arbetslöshetsförsäkringens införande, och sedermera ha vid upprepade tillfällen motioner i samma syfte väckts. Ja, redan 1914 ansåg man inom det liberala partiet, att arbetslöshetsförsäkringsfrågan hade framkommit till det skede, att en lagstiftning i ämnet kunde genomföras, och den dåvarande liberala regeringen förklarade sig ju ämna framlägga en proposition med förslag till lag och begärde i statsbudgeten medel för försäkringens realiserande. Men ändå äro vissa liberaler ännu i dag icke färdiga med sitt votum. Det är väl ändå underligt, att man i år, anno 1924, så-

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

ledes 10 år efter att en liberal regering var färdig att framlägga en proposition i ärendet, ehuru denna regering föll på en annan fråga och icke fick tillfälle att realisera sin avsikt, att man 10 år senare, säger jag, kan komma med ett yrkande om ytterligare utredning.

Det är herr von Koch, som har äran av denna ståndpunkt. Det är han, som i sitt yttrande till utskottets utlåtande säger, att han icke för sin del har velat biträda ett beslut om lagstiftning nu, därför att han anser ytterligare utredning vara behöflig. Vad är det då herr von Koch vill ha utrett? Jo, han vill ha reda på förhållandena i utlandet. Det är nu endast kort tid sedan socialförsäkringskommittén undersökte förhållandena i utlandet, och det är känt för riksdagens ledamöter, hur lagstiftningen i utlandet är gestaltad. Man vet, att det därutinnan heller icke har skett någon ändring, och nog är det väl ändå att driva saken något för långt, då man vill ytterligare uppskjuta lösningen av en fråga sådan som denna enbart för att undersöka, om det till äventyrs kommit fram något hugskott om någon förändring i vad som hitintills gällt och tillämpats i något annat land. Ja, sedan vill ju herr von Koch också få tid att läsa arbetslöshetskommissionens berättelse över sin verksamhet. Emellertid har ju herr von Koch varit ledamot av arbetslöshetskommissionen och vet sålunda ungefär, vad som kommer att stå i dess berättelse, och det kommer med all säkerhet icke att på ringaste sätt influera på hur denna fråga skall föras till sin lösning.

Högerledamöterna av det sammansatta utskottet äro ju också eniga med oss på socialdemokratiskt håll om att saken nu är utredd, så långt den överhuvud taget behöver utredas. Frågan är tillräckligt utredd, för att riksdagen skall kunna gå till att fatta beslut. Men man vill från detta håll göra några invändningar av rent formell art. Man har kanske också — jag vill icke gå förbi det — menat, att man borde söka lösa problemet om understöd till de arbetslösa icke enbart genom försäkring och understöd utan även genom beredande av tillgång till arbete. På vårt håll motsätta vi oss icke, att sådana åtgärder vidtagas. Personligen är jag av den meningen, att samhället bör söka åstadkomma arbete åt de arbetslösa, då detta utan tvivel är det bästa sättet att lindra verkningarna av en arbetslöshetskris. Men åtgärder i denna riktning kunna vidtagas fullständigt oberoende av hur man löser frågan om försäkring, ty vi måste vara medvetna om att man icke kan skaffa alla arbetslösa arbete. Man kan icke ordna det av rent tekniska och ekonomiska skäl, ty det skulle helt enkelt bli för dyrt, och därför måste försäkring finnas och utgå i den omfattning, som samhället eller industrierna icke kunna bereda arbete åt folket. Men det är ingenting som hindrar, att man trots att en arbetslöshetsförsäkring är genomförd bereder arbetstillfällen, ty det blir då så, att alla, som vägra att mottaga det arbete, som erbjudes dem, gå förlustiga rätten att erhålla del av försäkringen. Detta är sålunda icke något som helst skäl för ett uppskov med arbetslöshetsförsäkringens ordnande, utan det är förevändningar, som man skaffat sig för att försinka frågans lösning.

Vad beträffar de liberaler, som nu gå denna väg vet jag nog det svenska ord, med vilket jag skulle vilja karakterisera deras handlingssätt, men, herr talman, det ordet vore kanske icke lämpligt att använda i denna församling, och jag ber därför att få överlåta åt kammarens ledamöter att själva karakterisera dessa liberalers vilja att medverka till en lösning av sociala frågor och till åtgärder, varigenom de arbetslösa kunna skyddas mot oförvållad arbetslöshet och nöd.

De skäl, utskottet nu anfört för sitt avslagsyrkande på den väckta motionen, äro i första hand av formell natur. Man anför först och främst, att lagtexten icke har kunnat bli föremål för prövning av lagrådet. Jag medger, att det i denna invändning ligger något, men jag ber dock att få framhålla, att lagtexten här är utarbetad av en kungl. kommitté och att de ändringar, som vidtagits av motionärerna, icke på något sätt ändra själv lagtextens sammanhang eller

lagkomplexets byggnad. Jag tror sålunda, att det är en invändning av mera formell natur och att man icke kan säga, att den är av den art, att den bör utgöra skäl för ett avslag på motionen.

Utskottet anmärker vidare på att motionärerna ej upptagit det förslag till lagfäst ordning av arbetsförmedlingsanstalterna och deras verksamhet, som den kungl. kommittén utarbetat. Anledningen till att motionärerna ej medtagit detta är, att vi anse, att frågan om arbetslöshetsförsäkring mycket väl kan ordnas utan att en sådan lagstiftning om arbetsförmedling införes. Vi ha därför icke tagit med det föreliggande förslaget till sådan lagstiftning i vår motion. Vi ha gjort detta icke minst därför, att vi anse, att arbetsförmedlingen bör få utveckla sig under mera fria former utan att nu bindas genom lagstiftningsåtgärder. Det minskar icke på något sätt möjligheten att effektivt kontrollera arbetslöshetskassornas verksamhet och ej heller möjligheten att uppehålla verksamheten med att sända de arbetslösa till arbete. Men rent administrativt sett bör man vara försiktig med att genom lagstiftning binda en verksamhet, som ännu icke trängt igenom och fått sin fullständiga praktiska utformning. I England, där den inhemska arbetsgivarföreningen inom parentes sagt synes vara intresserad av att arbetslöshetsförsäkringen göres sådan, att de arbetslösa verkligen hava nytta av densamma, vänder man sig emot de lagstiftningsåtgärder, som nu finnas rörande arbetsförmedling, då man anser, att man där snört in denna i allt för stela former, så att det medför olägenheter för arbetslöshetskassornas verksamhet.

Så anför utskottet även betänkligheter mot att man i motionärernas förslag minskat socialstyrelsens rätt till kontroll över kassornas verksamhet. Ja, i det fallet ber jag att få säga, att det har synts oss, som om socialförsäkringskommitténs förslag om att göra socialstyrelsen till en överstyrelse för kassornas verksamhet vore fullständigt oberättigat. Kassorna komma ju till större delen att uppehållas genom bidrag från försäkringstagarna själva, vartill skulle komma tillskott av statsmedel. Det är sålunda ungefär samma princip, som för närvarande tillämpas beträffande understöd till sjukkassorna, och där har man kunnat tillämpa principen utan att det har fallit någon in att ifrågasätta, att socialstyrelsen skulle få tillsätta ledamöter i kassornas styrelse, vilka där skulle hava vetorätt emot styrelsens beslut. Vi motsätta oss på intet sätt, att socialstyrelsen får rätt att kontrollera kassornas verksamhet, att kassorna verkligen bedriva sin verksamhet inom ramen av lagstiftningen och på det sätt, som lagstiftarna ha avsett, men vi anse det vara otillbörligt och kränkande att komma med krav på att socialstyrelsen skall vara representerad i styrelserna och kunna utöva vetorätt emot kassornas beslut. Det är kontroll socialstyrelsen skall utöva, men man skall icke giva den fullmakt att bestämma över kassornas verksamhet och deras dagliga arbete. Det är därför vi borttagit socialförsäkringskommitténs förslag i berörda avseende. Detta vårt yrkande medför på intet sätt någon inskränkning i socialstyrelsens möjlighet att öva verklig och tillbörlig kontroll över hur kassorna bedriva sin verksamhet. Det synes mig således, i motsats till vad utskottet här sagt, icke utgöra något som helst skäl till att icke nu gå på bifall till motionen.

Utskottet anför som ytterligare skäl för sitt avslagsyrkande på vår motion, att länsstyrelserna ha avstyrkt lagstiftning enligt socialförsäkringskommitténs förslag. Ja, mina herrar, det må förlåtas mig, att jag icke har så synnerligen stor respekt för länsstyrelsernas sakkunskap i denna fråga. Jag tror, att de på något undantag när känna ganska litet till denna sak, och deras yttranden tror jag man inte behöver fästa större avseende vid än vad de egentligen äro värda. Jag ber att få framhålla, att den enda landshövding, som så vitt jag vet verkligen har sysslat med dessa frågor och ingående trängt in i desamma

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

och sålunda känner vad saken berör, nämligen landshövding Schotte, har tillstyrkt en lagstiftning precis efter de linjer, som den föreliggande motionen avser.

Vidare säger utskottet, att socialstyrelsen avstyrkt kommitténs förslag och förordat andra riktlinjer för frågans lösning, och denna omständighet finner utskottet hava den innebörden, att det säger, »att spörsmålet, huruvida den ifrågasatta lagstiftningen bör byggas efter kommitténs eller socialstyrelsens riktlinjer eller till äventyrs å andra grunder, oundgängligen kräver ytterligare prövning och övervägande». Det förvånar mig i högsta grad, att utskottet kunnat fälla ett dylikt yttrande, ty socialstyrelsen har icke avstyrkt lagstiftning enligt de grunder, som socialförsäkringskommittén framfört och som motionen bygger på, utan styrelsen har endast ifrågasatt, om det icke vore lämpligare, att statsbidraget till kassorna beräknades, icke som vi föreslagit i förhållande till inbetalade avgifter från medlemmarna, utan i proportion till utbetalade understöd. Under det att kommitténs förslag och vår motion följer samma system, som tillämpas i Danmark, har således socialstyrelsen ifrågasatt, om det icke möjligen kunde vara lika lämpligt att beräkna statens bidrag till kassorna på det sätt, som man gör i Norge, nämligen i förhållande till de belopp, som utbetalats av kassorna per år. Men detta är ju icke någon fråga om riktlinjer för kassornas verksamhet, utan det är endast en liten detaljfråga, hur man praktiskt skall beräkna storleken av statens understöd till kassorna, men ingenting som skiljer i fråga om sakens kärnpunkt. Vad utskottet här åberopat är således enligt mitt förmenande icke något skäl till avslag, ehuru utskottet uttalat sig så kraftigt som att det är »oundgängligen nödvändigt» att härför kräva ytterligare uppskov.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört om behovet av att arbetare, som bliva arbetslösa utan eget förvållande, snarast möjligt skola få någon hjälp i sin strävan att med egna krafter hålla sig och sina familjer uppe under arbetslöshetsperioder, tillåter jag mig sålunda att yrka bifall till motionen, d. v. s. till reservationen i dess punkt a). Man går bestämt emot att arbetarna skola få något inflytande på hur produktionen drives, hur arbetet ordnas. Man går emot att arbetarna skola få något inflytande i de ekonomiska institutioner, på grund av vilkas beslut ofta nog kristider kunna tillkomma eller skäras. När man sålunda ställer och ställt arbetare utan inflytande på huruvida arbetslösheten överhuvud taget kan förebyggas eller ej, är det enligt mitt förmenande rimligt, att staten träder in och ger understöd till dem, som utan eget förvållande och utan möjlighet att själva kunna vidtaga åtgärder till förekommande av arbetslöshet bliva drabbade av sådan. Det är i förhoppning om att dessa synpunkter må bliva behjärtade av kammaren, som jag nu vädjar till dess ledamöter att biträda yrkandet på en lagstiftning enligt reservanternas förslag.

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Den siste ärade talaren yttrade, om jag hörde rätt, att det vore en skam för Sverige, att vi icke hade någon lagfäst arbetslöshetsförsäkring och att vi därmed stode på barbarstaternas ståndpunkt. Det förvånar mig, att en medlem av denna kammare vill fälla ett sådant yttrande om vårt land, då man betänker, vilka anslag vi ha beviljat för arbetslöshetens bekämpande. Herr Thorberg har själv en gång vid en riksdag varit med om att votera 100 miljoner kronor till bekämpande av arbetslösheten. Och huvudsaken är väl, att de arbetslösa bli hjälpta. Huruvida man ännu har kunnat finna den mest lämpliga formen för att fastslå denna hjälp i lag eller icke, är väl av mera underordnad betydelse. Men jag tror, att herr Thorberg skall få mycket svårt att visa upp ett land, som i förhållande till sin budget anslagit så stora summor för arbetslöshetens bekämpande som Sverige har gjort.

Vad nu beträffar de föreliggande motionerna, som i det närmaste ansluta sig till socialförsäkringskommitténs förslag men i vissa delar gå utöver detta, skulle jag egentligen kunna inskränka mig till att åberopa vad utskottets betänkande innehåller, ty jag tror, att envar, som uppmärksamt läser igenom detta, skall finna, att såsom saken ligger det i själva verket för närvarande är uteslutet, att riksdagen skulle kunna bifalla motionen.

Kommittén föreslog införandet i vårt land av det s. k. Gent-systemet, enligt vilket arbetarnas fackföreningar eller fackförbund taga hand om arbetslöshetsförsäkringen, konstituera sig såsom arbetslöshetskassor och av allmänna medel erhålla understöd eller bidrag till en viss del av sina utgifter för arbetslöshetsförsäkringen — enligt kommittéförslaget ungefär hälften. Nu är det visserligen sant, att i betänkandet icke uttryckligen användes ordet Gent-systemet, men kommittén upplyser, att det för det närvarande finnes 23 fackförbund, som bedriva arbetslöshetsförsäkring, av vilka 22 tillhöra landsorganisationen, och kommittén antager, att om dess förslag går igenom, skulle det under den närmaste framtiden icke komma att bli några andra, som utövade sådan verksamhet, än just dessa fackförbund. Kommittéförslaget är sålunda i realiteten fullkomligt Gent-systemet. Emellertid är det att märka, att i kommittén rådde sådana meningsskiljaktigheter, att det med fog kan ifrågasättas, huruvida det verkligen fanns majoritet i kommittén för förslaget. Fyra av de nio medlemmarna voro givet för Gent-systemet, tre av medlemmarna gävo i princip sin anslutning till detsamma, men avstyrkte dess genomförande här i landet för närvarande; två medlemmar röstade bestämt däremot. Majoriteten i kommittén var sålunda emot att man nu skulle genomföra förslaget såsom det yrkats i motionerna.

Sedermera inforrades ju av Kungl. Maj:t vederbörandes yttranden över förslaget; det viktigaste av dessa är socialstyrelsens utlåtande. Socialstyrelsen avstyrkte förslaget, såsom det nu var lagt, d. v. s. socialstyrelsen avstyrkte icke varje lagstiftning i frågan eller ett genomförande i varje form av Gent-systemet, men styrelsen avstyrkte kommitténs förslag. Styrelsen ifrågasatte i stället nya linjer. Herr Thorberg har sökt förringa socialstyrelsens invändningar, men det torde icke lyckas, om man läser socialstyrelsens yttrande. Styrelsen säger, att det blir i själva verket icke möjligt för fackorganisationerna att uppgiva sin politik på arbetsmarknaden, »men de skulle lägga om sina kassaförhållanden på sådant sätt, att den registrerade arbetslöshetskassan endast komme att utgiva arbetslöshets hjälp i enlighet med de lagstadgade reglerna i ämnet, under det de understöd till arbetslösa medlemmar, vilkas utgivande ej läte sig förenas med berörda regler, skulle utbetalas i annan ordning. Genom statsbidraget komme organisationens medlemmar, såsom förut berörts, att beredas en besparing i sina utgifter till den så att säga rena arbetslöshetsförsäkringen, vilka besparade medel kunde komma till användning i kampen på arbetsmarknaden.» Detta är socialstyrelsens huvudsakliga anmärkning, att statsbidraget, såsom förslaget är lagt, icke komme att användas uteslutande till sitt ändamål utan till kampen på arbetsmarknaden. Jag skall icke vidare upptaga tiden med att referera detta yttrande, men det är så grava anmärkningar, som där framställts mot kommittéförslaget, att det icke går för sig att utan vidare bara skjuta dem åt sidan såsom värdelösa. Vad beträffar övriga över förslaget hörda myndigheter, länsstyrelserna, vill jag ju icke tillmäta dessa samma auktoritet som socialstyrelsen, men icke heller deras yttranden få förbises. Det långt övervägande flertalet av dem är för avslag eller uppskov med frågan.

Härtill kommer en annan omständighet, som herr Thorberg berörde och som enligt min mening i och för sig själv borde vara tillräcklig för att visa, att man icke nu kan bifalla motionerna. Allt detta material, som har kommit in till regeringen, har aldrig undergått någon prövning eller sovring. Man har aldrig fått någon sammanställning av vad som är värdefullt i alla dessa yttranden,

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

man har aldrig fått lagstiftningsåtgärder uppskisserade på grund av detta material, och lagrådets yttrande i saken har icke införfäffats. Jag vill säga, att min bestämda övertygelse är, att såsom dessa lagförslag äro avfattade, särskilt efter den stympning de undergått i motionerna, skulle, även om riksdagens bägge kamrar antog dem, icke någon regering kunna promulgera dem. Därtill äro de för bristfälliga i formellt hänseende. Särskilt erfordras ett samarbetande mellan den föreslagna lagstiftningen om statsunderstöd åt arbetslöshetskassor och förordningen om understödsföreningar.

Socialförsäkringskommittén hade till uppdrag att utarbeta förslag till lag om statsunderstöd åt arbetslöshetskassor. Men under sitt arbete kom kommittén till den övertygelsen, att en förutsättning härför vore, att man också utfärdade bestämmelser om arbetsförmedlingen. Kommittén kom till visshet om att man icke kan på lämpligt sätt genomföra en arbetslöshetsförsäkring, såvitt man icke har en lagfäst arbetsförmedling, så att icke någon erhåller understöd såsom arbetslös, förrän i offentligt reglerad ordning har konstaterats, att arbete icke står att få. Om denna del av förslaget voro kommitténs alla medlemmar ense, även de socialdemokratiska. Dessa stå sålunda fullkomligt för kommitténs uttalande, att man icke kan genomföra en arbetslöshetsförsäkring, utan att man först genom lag ordnat arbetsförmedlingen, att detta senare är en förutsättning för det förra. Nu har emellertid i motionerna denna del av kommitténs förslag helt enkelt utelämnats. Herr Thorberg säger, att det icke anses behöfligt. För min del anser jag, att det är absolut nödvändigt och att det måste vara underlaget för hela lagstiftningen på detta område; för övrigt ha därom, som sagt, kommitténs alla medlemmar varit ense.

Vidare yttrade sig herr Thorberg om de kontrollåtgärder, som äro föreslagna i kommittébetänkandet, men vilkas uteslutande motionärerna ha föreslagit. Jag vill säga, att vid all socialförsäkring är det av den utomordentligaste vikt, att man vidtager noggranna kontrollåtgärder, så att försäkringens förmåner komma dem tillgodo, som äro förtjänta därav och för vilka de äro avsedda, men icke några andra. Och detta gäller i särskild grad här, där det, såsom socialstyrelsen framhållit, ligger mycket nära till hands, att de anslag, som lämnas av staten, kunna komma till användning för helt annat syfte än det, vartill staten avsett dem. Sålunda föreslogs det, att socialstyrelsen skulle tillsätta en ordförande i varje arbetslöshetskassa, och utan hans närvaro skulle icke något beslut kunna fattas. Vidare funnos bestämmelser om att den, som vägrade att antaga nödhjulsarbete eller i övrigt på skäliga villkor anvisat arbete, skulle gå förlustig rätten till understöd. Allt detta är struket i motionerna. Därmed har man fått en försäkringsform, som utan tvivel är omöjlig att godkänna ur offentlig synpunkt.

Härefter komma vi in på kostnadsfrågan. Kommittén beräknade kostnaderna för ett genomförande nu av förslaget till 3 à 4 miljoner kronor om året. Emellertid ha motionärerna betydligt ökat förmånerna för de försäkrade. Medan kommittén föreslår, att i regel arbetslöshetsunderstöd skulle utgå med hälften av den normala dagsförtjänsten, ha motionärerna ökat understödet till två tredjedelar. När kommittén föreslår en begränsning av statsbidraget till 15 kronor per år och medlem, ha motionärerna tagit bort denna begränsning. Det synes mig, som om motionärerna bort åtminstone göra ett försök till utredning av vad ett genomförande av deras förslag skulle kosta. Det finns icke någon sådan utredning, men att förslaget skulle bli avsevärt dyrare än kommitténs, är själfvallet. Jag måste säga, att i dessa tider, när vi allesammans hjälpas åt att gång på gång spara på ett eller ett par tusen kronor, är det ganska djärvt att vilja belasta budgeten med en utgift, som genast måste gå till fyra miljoner kronor eller mera. Är det så, att man har medel tillgängliga till utbyggnad av socialförsäkringen, är det också mycket tvivel-

aktigt, huruvida man bör använda dem för arbetslöshetsförsäkring eller till en annan del av socialförsäkringen. Den frågan är icke heller löst. Det stod för några dagar sedan i en tidning en uppsats av en socialdemokratisk medlem av denna kammare, däri han påvisade, att grunden för socialförsäkringen i själva verket är sjukförsäkringen, och vad som framför allt bör göras i avseende å dessa sociala frågor är att söka få fram sjukförsäkringen såsom basis för det hela. I detta uttalande ber jag att få instämma.

Jag ber alltså, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Det är emellertid icke allenast till utskottets slutyrkande, som jag yrkar bifall, utan jag yrkar också bifall till ett uttalande, som står i utskottets betänkande. Det står, att utskottet vill »uttala den förhoppningen, att arbetet å lösningen av den för samhället i dess helhet utomordentligt viktiga frågan om ordnade och planmässiga åtgärder från det allmänna sidan gentemot arbetslösheten, icke måtte få avstanna utan föras vidare, så att en tillfredsställande ordning i detta hänseende så snart som möjligt må kunna ernås». Detta uttalande har herr Thorberg tolkat så, som om vi hade sagt, att ytterligare utredning icke är av nöden. Uttalandet innebär tvärtom, att ytterligare utredning av denna fråga är av nöden och att den bör ske så fort som möjligt. Emellertid får denna utredning icke omfatta allenast frågan om åtgärder gentemot arbetslösheten. Man måste taga upp problemet om statens sociala hjälpverksamhet i hela dess vidd. Det går icke an att längre ha denna fråga så ordnad, som vi ha den nu. Vi ha nu en pensionsförsäkring, som är byggd på grunder, vilka i allmänhet anfäktas, men som i och för sig själva äro nog så riktiga och fullt jämförliga med dem, som fastställts i flera andra länder. Vi ha vidare en olycksfallsförsäkring, som är fullt modern och bättre än de flesta länders. Men vi ha icke något system, icke någon organisation, och vi sakna två grenar av den sociala hjälpverksamheten: vi sakna sjukförsäkring och vi sakna reguljära åtgärder mot arbetslösheten. Här måste utföras ett arbete för att systematisera det hela, få till stånd en planmässig organisation och infoga i denna organisation de grenar, som nu fattas. Det fanns en kommitté tillsatt, som hade ungefär detta uppdrag. Det var den kommitté, som kallades kommittén för omorganisation av socialförsäkringen. Vid den stora kommittédöden fick emellertid även denna kommitté, om den också icke blev upplöst, sin verksamhet inhiberad; det bestämdes nämligen, att den icke fick sammankomma annat än efter Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd för varje gång, och dess verksamhet har sedan dess i stort sett legat nere. Jag tror emellertid, att det riktiga vore, att denna kommitté återigen finge börja sin verksamhet, och att jämte frågan om sjukförsäkringen, som redan hänvisats till kommittén, dit hänskötes också frågan om arbetslöshetsförsäkringens ordnande, så att man finge frågan i hela dess vidd under sakkunnig utredning. De kostnader, med vilka kommitténs arbete måste vara förenat, äro i själva verket så små, i jämförelse med vad som är att vinna för det hela genom ett dylikt arbete, att de icke torde böra tagas i beräkning. Då jag ser herr statsrådet och chefen för socialdepartementet här närvarande, tillåter jag mig därför rikta en varm vädjan till herr statsrådet att låta detta arbete återupptagas och fortgå. Det är möjligt, att herr statsrådet finner, att den kommitté, som har fått detta uppdrag, efter nuvarande förhållanden icke är sammansatt så, som skulle vara mest önskligt. Måhända är den för talrik, och det säges, att en del av dess medlemmar icke ha tid och tillfälle att nu ägna sig så mycket åt arbetet inom kommittén. Om så är fallet, vågar jag be herr statsrådet att reorganisera kommittén och tillse, att den blir så arbetsduglig och arbetsentusiastisk som möjligt.

I herrar von Kochs och Kvarnzelius' särskilda yttrande har påpekats, att man borde tillgodogöra sig den erfarenhet, som vunnits utomlands, liksom även

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

den erfarenhet, som här i landet vunnits genom arbetslöshetskommissionens arbete. I detta uttalande ber jag för min del att bestämt få instämma. Det var en svaghet hos socialförsäkringskommittén — med alla dess stora förtjänster i övrigt, som jag är den första att erkänna — att kommittén visade påfallande ringa intresse för att studera förhållandena utomlands. Detta kunde nu ske, och därigenom kunde helt visst goda uppslag vinnas, liksom också av arbetslöshetskommissionens verksamhet.

Nu kan det ju sägas, att detta arbete måste taga tid. Det måste det också göra — det måste taga flera år. Frågan är av den utomordentliga vikt och den utomordentliga betydelse, att den icke kan forceras fram på för kort tid, och då uppstår frågan, hur det skall gå med de arbetslösa under tiden. Skola de lämnas utan hjälp? Nej, det skola de enligt min mening icke. Jag ber herr statsrådet överväga, huruvida man icke under tiden skulle kunna låta arbetslöshetskommissionen vara kvar i en reducerad omfattning och låta kommissionen taga hand om hjälpen åt de arbetslösa, som även under normala förhållanden komma att finnas här. Om kommissionen gjorde detta på samma sätt som kommissionen i huvudsak har verkat beträffande den exceptionella arbetslöshet, som vi haft, nämligen genom att bereda arbete åt de arbetslösa i stället för att giva dem kontant understöd, vore detta ett utomordentligt intressant experiment. Redan förut ha de svenska statsmakternas åtgärder för att söka bekämpa den stora arbetslösheten genom att skaffa arbete väckt det allra största intresse och den största uppmärksamhet utomlands. Ifall man nu under denna tid också försökte att tillämpa i huvudsak samma grunder för den normala arbetslösheten, som alltid i större eller mindre grad finnes, skulle man därmed kunna få en basis för framtida åtgärder, som vore värdefull. Det är möjligt, att lösningen av problemet om arbetslöshetens bekämpande icke ligger i arbetslöshetsförsäkring utan i att skaffa arbete åt de arbetslösa. Det är också möjligt, att det ligger i en kombination av bägge dessa system.

Emellertid ber jag att få säga de ärade motionärerna och reservanterna, att jag aldrig någonsin betvivlat, att herrarna hysa en ärlig och uppriktig önskan att främja denna frågas lösning, men herrarna främja den icke genom att motionsvis föra fram omogna och halvfärdiga lagförslag. Det finns icke några genvägar till denna frågas lösning. Den kan icke lösas på annat sätt än genom ett metodiskt, allsidigt och noggrant arbete. Det är detta arbete, som i min tanke borde begynna så fort som möjligt, och det är detta, som jag vågat vädja till herr socialministern om.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Trots att jag med beklagande nödgas konstatera, att utskottet kommit till det resultatet vid behandlingen av den föreliggande motionen, att utskottet ansett sig böra av formella skäl avstyrka densamma, kan jag ändå icke undgå att vid genomläsning av utskottets motivering känna mig angenämt berörd av vissa uttalanden, som där göras. Där understrykes sålunda ganska kraftigt, att numera den uppfattningen måste anses vara fastslagen i vårt land, »att staten icke gärna kan ställa sig likgiltig och överksam gentemot de svåra lidanden och olägenheter, som arbetslöshet kan bereda stora medborgargrupper». Det framhålles vidare, att detta gäller icke endast »den arbetslöshet, som under exceptionella omständigheter kan drabba mycket stora delar av befolkningen, utan även den arbetslöshet, som under normala förhållanden alltid äger rum i mindre skala, och till vars bekämpande man i de flesta civiliserade länder infört en regelmässig, statsunderstödd arbetslöshetsförsäkring». Jag blev, som sagt, angenämt berörd av dessa uttalanden, särskilt därför att detta utlåtande är undertecknat av herr Hjalmar von Sydow, ty jag hade i friskt minne innehållet i den reservation, som han avgav till socialförsäkringskommitténs betänkande angående arbetslöshetsförsäkringen.

Av denna reservation hade jag fått ett starkt intryck av att herr von Sydow egentligen icke önskade, att vi skulle slå in på denna väg med statsunderstöd åt arbetslöshetskassor. Han understryker särskilt i reservationen faran av att understödja de arbetslöshetskassor, som äro förbundna med arbetarnas organisationer, fackförbunden. Av de uttalanden, som gjorts i utskottets utlåtande och mot vilka herr von Sydow icke reserverat sig, får man väl draga den slutsatsen, att herr von Sydow numera är varmt intresserad av att få till stånd en arbetslöshetsförsäkring även för s. k. normala förhållanden. Det är ju alltid med en viss glädje man inregistrerar ett sådant faktum. Dock måste jag säga, att de uttalanden, som herr von Sydow gjorde i slutet av sitt anförande här, gjort mig något tveksam om hur jag egentligen skall uppfatta den ståndpunkt, han intagit i utskottet. Herr von Sydow framhåller visserligen fortfarande, att han gärna ville hjälpa till att få till stånd ett skydd åt de arbetslösa, men av hela hans resonemang framgår dock, tycker jag, att det ligger i vida fältet, huruvida ett sådant skydd kommer att beredas med herr von Sydows bistånd. Han vill sålunda nu icke bara, såsom jag ursprungligen trodde, ha frågan uppskjuten till nästa år för att bereda Kungl. Maj:t tillfälle att framkomma med förslag i ämnet, utan nu vill han ha frågan uppskjuten i avvaktan på en allmän omläggning och omorganisation av hela socialförsäkringen. Och jag tror väl, att man kan utgå ifrån, att om arbetslöshetsförsäkringen skall uppskjutas, till dess man kan genomföra en sådan reform, komma de arbetslösa att få vänta på denna hjälp från statens sida, såsom de hittills ha fått väntat. För min del tycker jag, att det vore mycket beklagligt, om riksdagen ginge in på en sådan linje.

Herr von Sydow yttrade vidare, att huvudsaken är, att de arbetslösa bliva hjälpta och att formerna för själva understödsverksamheten spela mindre roll. Man kan naturligtvis säga detta, men om man tänker närmare efter, tror jag, att det icke är alldeles likgiltigt, under vilka former denna understödsverksamhet utövas. Jag hyser den uppfattningen, att det är fördelaktigt både för de arbetslösa och för staten, att det blir en ordnad arbetslöshetsförsäkring. Jag håller före, att en ordnad arbetslöshetsförsäkring i längden kommer att bli billigare ur statens synpunkt, och från de arbetslösas synpunkt kommer den att erbjuda större trygghet. Framför allt komma de arbetslösa att slippa uppleva sådana för dem pinsamma åtgärder och diskussioner, som ha förekommit i anslutning till de provisoriska anordningar till hjälp åt de arbetslösa, vilka vidtogos under krisåren.

Jag vill endast understryka, vad herr Thorberg yttrat angående behovet av en ordnad arbetslöshetsförsäkring i vårt land, och jag har begärt ordet närmast för att göra ett påpekande med anledning av det yttrande, som fogats till utskottsutlåtandet av herrar Kvarnzelius och von Koch. Av detta synes framgå, att dessa tvenne liberala ledamöter av utskottet icke kunnat vara med om att nu medverka till en lösning av frågan av den anledningen, att de anse, att frågan bör ytterligare utredas och att man framför allt bör försöka inhämta ytterligare upplysningar från utlandet. Häremot måste jag säga, att jag icke tror, att det är nödvändigt att företaga någon ytterligare utredning av denna fråga, som redan varit underkastad en synnerligen ingående och sorgfällig prövning. Beträffande detta krav på ytterligare utredning har jag närmast det intrycket, att det framkommit i brist på bättre motivering för ett rent avslagsyrkande, och det gör icke detta krav mera sympatiskt.

När man så starkt understryker att man önskar inhämta ytterligare erfarenheter från utlandet, kan jag inte underlåta att peka på vad herr Kvarnzelius sagt i en reservation, som han avgav till socialförsäkringskommitténs betänkande. I denna reservation, som även är undertecknad av byråchefen Järte och generaldirektör Huss, uttalas: »Det har vidare syntts lämpligt betona, att de i

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

kommittébetänkandet åberopade föredömena från utlandet ej få tillmätas allt för stor betydelse. Man rör sig nämligen här på ett område, där den ena eller andra anordningens ändamålsenlighet väsentligen beror på arbetsmarknadsförhållandena, som i olika länder ställa sig synnerligen olika. Härtill kommer, att i flertalet länder med statligt ordnad arbetslöshetsförsäkring denna tillkommit under extra ordinära förhållanden, som knappast medgivit ett mera allsidigt övervägande.» Här har man således varnat mot att allt för mycket bygga på de erfarenheter och de föredömen, som man härvidlag kan finna i utlandet. I herrar Kvarnzelius' och von Kochs yttrande till det nu föreliggande utskottsutlåtandet säger man någonting annat. Där framhåller man, att det är nödvändigt att taga hänsyn till de erfarenheter, som vunnits i utlandet. Herr Kvarnzelius tycks således som ledamot av socialförsäkringskommittén ha haft den uppfattningen, att man icke allt för mycket bör falla tillbaka på de föredömen man kunnat finna i utlandet, men i sin egenskap av ledamot av utskottet trycker han mycket starkt på att man just skall bygga på dessa föredömen. Jag undrar, om detta är riktigt konsekvent, och jag skulle vilja tro, att även denna hänvisning till behovet av ytterligare upplysningar från utlandet får anses vara ett argument, som egentligen har kommit till mera därför, att det råder brist på verkligt sakliga argument gentemot kravet på ett lösande av denna fråga snarast möjligt. Efter att hava hört utskottets ärade ordförande uttala sig och särskilt med hänsyn till hans yttrande om behovet av en utredning i anslutning till utredningen rörande socialförsäkringens ordnande i sin helhet, finner jag anledning att ytterligare framhålla, att det icke finns tillräckligt starka skäl för att på detta sätt ytterligare förhålla lösningen av denna fråga. Jag tror, att om god vilja finns att hjälpa de arbetslösa till rätta, så är den hittillsvarande utredningen alldeles tillräcklig, och jag är också övertygad om, att man utan några som helst olägenheter ur lagstiftningssynpunkt kan medverka till frågans lösning i enlighet med den föreliggande motionen.

Då det emellertid säkerligen icke finns någon större möjlighet att åtminstone i denna kammare få ett bifall till den föreliggande motionen, skulle jag vilja använda tillfället att i likhet med herr von Sydow rikta en hemställan till socialministern att, därest frågan faller vid innevarande års riksdag, vilket jag befarar, regeringen ägnar den en verkligt allvarlig och intresserad uppmärksamhet, så att det kan komma fram ett förslag angående arbetslöshetsförsäkring till nästa års riksdag. Jag är alldeles övertygad om, att detta skall kunna låta sig göra, och jag tror, att en sådan åtgärd från regeringens sida skulle hälsas med den allra största tillfredsställelse och glädje ute bland arbetarmassorna, för vilka arbetslösheten alltid måste te sig som ett fruktansvärt ont.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Walles m. fl. avgivna reservationen.

Herr von Koch: Herr talman! Det anförande, som den siste ärade talaren, tillhörande det socialdemokratiska partiet, hade kontrasterade rätt märkbart mot de toner, som ljödo från den förste ärade talarens sida. Herr Thorberg ansåg nämligen, att vi i Sverige borde i fråga om arbetslöshetens bekämpande räknas till barbarernas ståndpunkt, och när han kom till min anspråklösa person och till herr Kvarnzelius, så framhöll han, att det kunde icke finnas något parlamentariskt uttryck för att karakterisera de liberala ledamöternas ståndpunkt i denna fråga. Jag tänkte då själv, att det hade varit bra, och jag tror icke, att herr talmannen skulle hava haft så mycket emot och kanske icke heller någon annan här i kammaren, om den ärade talaren hade velat vara så vänlig att angiva det uttryck, som han ansett varit det lämpliga. Jag tror, att vi hade tålt vid det rätt väl. Nu är det emellertid så, att jag under många år har samarbetat med herr Thorberg i arbetslöshetskommissionen, och jag har gam-

mal erfarenhet om, att det är kanske litet mera kanondunder bakom hans yttranden än vad han i själva verket menar. Vi hava där arbetat som goda kamrater och hava icke haft anledning till några större schismer.

Jag vill nu bara säga, att det förhåller sig icke på det sätt, som herr Thorberg och nu senast herr Sigfrid Hansson sade, att det skulle vara något slags förevändning från vår sida att komma ifrån denna sak, som föranlett oss att framlägga ett särskilt yttrande. Man kan väl egentligen icke begära mera från motionärernas håll än detta välvilliga ståndpunktstagande i själva frågan, som har framgått av utskottets yttrande. Utskottet har ju här från alla sidor — sålunda från alla partier — uttalat den bestämda övertygelsen, att denna fråga måste lösas, och att den kommer att lösas samt att det är önskligt, att det sker så snart som möjligt. Det särskilda yttrande, som här har förebragts vid utlåtandet, har egentligen endast varit avsett att lämna några anvisningar på, huru möjligtvis denna fråga skulle komma att lösas. Så ligger i själva verket frågan till. Motionerna voro från början dömda att bli avslagna, emedan de faktiskt icke kunde bli bifallna av riksdagen. Jag tror, att det icke förekommit en enda gång, att en så stor och viktig samt ömtålig fråga som denna utan Kungl. Maj:ts förberedelser och utan lagrådets hörande har blivit framlagd och sedan antagen av riksdagen. Det var emellertid icke någonting att göra åt den saken, d. v. s. att nu antaga själva lagförslaget. Det gällde i stället närmast att försöka rikta in det hela på framtiden och att söka bereda frågan en så lämplig och snar lösning som möjligt. Jag vill verkligen fråga herr Thorberg, om man kan komma längre i välvilja än herr Kvarnzelius och jag, då vi klart och bestämt yttrat, att frågan, så snart ske kan, skall föreläggas riksdagen till avgörande.

Emellertid förhåller det sig nu så, att alla äro med om, att denna fråga skall lösas, men att den är ett så invecklat och svårlöst problem, att den tål ett noggrant övervägande. Jag för min del har vissa sympatier för den väg, som motionärerna föreslagit, nämligen den att lämna statsbidrag till arbetslöshetskassor. Den räknar ju på arbetarnas självhjälp samt på hjälp till deras egna strävanden. Förvaltningskostnaderna komma naturligtvis att bli ganska låga, när man ordnar saken på detta sätt, men jag kan icke neka till, att det på andra håll förefinnes vissa svagheter i systemet. En svaghet, som har påpekats i nästan varje utlåtande, som har framkommit i denna fråga, är den, att den hjälp, som lämnas eller kommer att lämnas genom dessa arbetslöshetskassor, avser egentligen endast de högst ställda, de bäst situerade arbetarna, d. v. s. dem, som tillhöra fackorganisationerna och som kunna räknas bland dem, vilka hava det bättre än de flesta av sina kamrater, och som således bättre torde kunna reda sig själva. Men huru är det sörjt för alla de andra? Deras ställning är ofta mera prekär, och man måste i detta sammanhang även tänka på dem. En annan svaghet är den, att man här i denna verksamhet icke alls har tänkt på, att arbetsgivarna skulle lämna någon medverkan i form av bidrag. Som alla herrarna känna, har man i utlandet i stor utsträckning gått den vägen, att statens organ, kommunerna, arbetarna och arbetsgivarna gemensamt medverka till denna frågas lösning. Det är också ganska intressant att iakttaga, att i England, där man har gått denna väg, hava arbetsgivarna helt nyligen fullkomligt enigt, såvitt man kan se, förklarat sig fortfarande vara beredda att medverka till arbetslöshetsförsäkringens genomförande. Det ligger väl något i alla fall i den tanken, att man även kan räkna på deras medverkan. Därigenom kan man hoppas, att industrien, som i någon mån på så sätt blir ansvarig för arbetslösheten, kommer att draga sig för att avskeda sitt folk och i stället försöka behålla det i arbete så länge som möjligt.

Nu har herr Thorberg och även herr Hansson anmärkt på mig och sagt, att det vore alldeles onödigt att undersöka denna sak på utländsk botten. Man

*Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)*

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

hade nämligen ingen vinning härav, och jag tror, att herr Thorberg t. o. m. sade, att socialförsäkringskommittén hade gjort detta. Det är emellertid ett misstag, herr Thorberg, ty socialförsäkringskommittén studerade icke saken i utlandet. Det var visserligen meningen, men det blev icke av, och just nu vid denna tid är det verkligen så, att denna fråga är föremål för livlig diskussion nästan överallt. Jag kan exempelvis nämna, att i England är man betäppt på att gå in på en annan linje, och i Belgien, där man har det s. k. Gent-systemet, som är mönstret för det svenska lagförslaget, föreligger nu ett förslag att gå över till ett annat system. Det är väl då i all rimlighets namn i alla fall lämpligt att taga del av och tillgodogöra sig de erfarenheter, som varit gällande under de år, som förlutit, sedan socialförsäkringskommittén avslutade sitt arbete på denna fråga. Kan detta anses som en förevändning för att avslå ett förslag? Det är ju egentligen bara en åtgärd för att få denna försäkring på lämpligaste sätt löst för arbetarna i vårt land.

Jag tror även, att man har anledning att litet närmare syna de erfarenheter, som gjorts här i vårt land. Det har ända sedan 1914 pågått en statlig och kommunal verksamhet här i landet för åstadkommande av hjälp åt de arbetslösa. Detta ordnande har skett under nedgångstider, under mer eller mindre normala tider och under mycket kritiska tider. Nu skall denna arbetslöshetskommission göra sig mödan att meddela sina erfarenheter. Är det icke då lämpligt att taga del av dess erfarenheter och tillgodogöra sig vad som där kan finnas?

Jag väddar till dem av herrarna, som känna till arbetsförmedlingsförhållandena här i riket — vi hava 2 representanter här i kammaren, som äro specialister på detta område — att erinra sig, att på grund av våra säregna förhållanden är det svårare för oss än i många andra länder att lösa denna fråga. Vi hava klimatiska förhållanden av det slag, som göra vissa arbeten till säsongarbeten, och vi hava särskilt i det avseendet, vad beträffar skogsarbetet, en stor svårighet att övervinna. Detta arbete måste nämligen ske under en kortare del av året. Dessa skogsarbetare måste därför sysselsätta sig med annat arbete större delen av året, och en stor rörlighet måste därför finnas bland dessa arbetare. Jag menar därför, herr talman, att det är absolut nödvändigt för att kunna ordna denna sak tillfredsställande, att man är synnerligen angelägen om att i detta sammanhang även lösa arbetsförmedlingsfrågan. De tu höra i ett. Det ha motionärerna dock förbisett, och jag får väl antaga, att det är ett förbiseende. En grundsten i hela vårt arbete för att ordna denna fråga är att hava arbetsförmedlingsfrågan lagligen ordnad. Landstingen och städerna skola hava skyldighet att hava dessa arbetsförmedlingsanstalter, och man skall vid behov kunna utöka nätet av dessa anstalter.

Under de sista åren har en erfarenhet vunnits i den svenska statliga hjälpverksamheten för de arbetslösa, som jag här särskilt skulle vilja framhålla. Man har ju försökt med många olika metoder av nödhjälpsarbeten. En slags verksamhet, som visat sig nästan idealisk i det hänseendet, är skogsarbete, och det förhåller sig så, att detta arbete är nyttigt både för den arbetslöse och för samhället. Det är ett arbete, som kan användas både för män och kvinnor. Ja, man har tidigare använt flera tusen kvinnor till skogsarbete sommartid. Detta arbete kan påbörjas och avslutas när som helst, och det är mycket lättlärt. Erfarenheterna visa, att på 14 dagar eller 3 veckor kan en ovan arbetare komma upp i en prestation, som uppgår till ungefär 75 % av en normal arbetares kapacitet. En ytterligare fördel är den, att på våra allmänna skogar i södra och mellersta Sverige finnas redan färdiga bostäder, som kunna taga emot cirka 4,000 nödhjälpsarbetare. Dessa skogar hava en omfattning av över en miljon hektar. Sålunda hava vi, allenast i södra och mellersta Sverige, kolossala områden, och det egendomligaste är, att vi där hava en arbetsledning, som står till buds redo att ingripa, nämligen domänstyrelsens ordinarie och extra tjän-

stemän. Ledningen kan därför bli ganska billig. Man har visserligen ännu icke kommit till några större erfarenheter, ehuru sådana arbeten redan äro i gång på 17 platser i landet, men man tror sig kunna komma till det resultatet, att de lokala kostnaderna skola uppgå till ungefär 5 kronor och 30 öre per effektivt dagsverke. Därtill komma sedan familjetilläggen. Det är sålunda, som jag sagt, ett arbete, som kan avslutas och påbörjas när som helst och behöver icke vidtagas den åtgärd, som vi nu måste företaga beträffande t. ex. vägarbeten, nämligen att låta arbetet komma ut i den offentliga marknaden. Jag skulle även i detta sammanhang vilja framhålla, att det är ett samhällsnyttigt arbete för produktivt ändamål, som man verkligen skall bemöda sig om att främja, och det är många mera sakkunniga än jag, som kunna vitsorda, att som situationen för närvarande är i vårt land, hotas vi av skogsbrist. Det sker nu en överavverkning, och det fordras en återhållsamhet i fråga om denna avverkning. Därjämte veta vi, att det finns oändliga landområden, som icke äro på ett tillfredsställande sätt vårdade ur skogssynpunkt. Man har beräknat, att om dessa marker i södra och mellersta Sverige skulle komma under lämplig skogsvård, d. v. s. om man skulle börja avdika och framdraga vägar m. m., så skulle man där kontinuerligt kunna sysselsätta ett par tusen arbetare.

Jag har för min del icke på något sätt velat lägga någon som helst sten för utvecklingen av försäkringsvägen eller understödsvägen, men jag önskar, att denna fråga skall bli föremål för en prövning, som icke torde behöva taga någon längre tid i anspråk. Jag har ansett, att denna fråga ovillkorligen måste lösas i samband med två andra frågor, nämligen arbetsförmedlingsfrågans utbyggande och frågan om det produktiva nödhjälpsarbetet. Man bör enligt min tanke sträva efter en lösning av arbetslöshetsfrågan i kombination med dessa frågor. Först då nå vi ett effektivt bekämpande av arbetslöshetsproblemet icke allenast för de organiserade arbetarna utan även för andra, som behöva hjälp på detta område.

Efter att nu i korthet hava framfört den uppfattning, som jag hyser i denna fråga, vill jag sluta med att uttala min anslutning till utskottets utlåtande och det därtill fogade särskilda yttrandet av herr Kvarnzelius och mig.

Herr Möller: Herr talman! Det kan icke nekas till, att man allt oftare gör den erfarenheten, att så snart det rör sig om en fråga, där man kan tala om ett mera exklusivt intresse för särskilt industriarbetarklassen, de borgerliga partierna sluta upp kring precis samma linje. Då man sett, hur det har förfarit med denna sak år efter år, skola herrarna icke bli förvånade över, att man någon gång tröttnar på att höra dessa ständigt upprepade utredningskrav, som nu också komma igen. År 1914 förhindrades möjligheterna att komma fram i denna sak på grund av ett under mycket dramatiska omständigheter skeende regeringsskifte, och nu år 1924 är förhållandet precis detsamma. Vi veta ju alla, att därest icke fjolårets regeringsskifte hade ägt rum, så hade det huvudsakligen, som nu åberopas i utskottets utlåtande, att den här saken måste läggas fram av Kungl. Maj:t, icke kunnat anföras, ty då hade ett förslag om lag i detta ärende blivit framlagt av regeringen.

Jag vet mycket väl, att det är en särdeles ovanlig åtgärd, att en riksdag beslutar en jämförelsevis genomgripande lagstiftning på enskilt initiativ, och att riksdagen alltså icke inskränker sig till en skrivelse. Men vad skola vi göra, om vi vilja hava fram en sak, när vi hava ett Kungl. Maj:t som i stort sett icke har något annat intresse än att göra upp en budget, som kan passa för dess uppfattning om, huru militärfrågan skall lösas. Huru skola vi bära oss åt, om vi hava en hjärtesak, som vi på verkligt allvar vilja driva fram? Jo, vi hava ingen annan väg att gå än att motionsvis framföra ett lagförslag, och herrarna kunna väl då icke begära av oss, att vi efter försäkringskommitténs 7-åriga arbete skulle själva begära, att det nu skall göras en förnyad utred-

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

ning i saken. Jag menar sålunda, att vi hava, när vi framlade denna motion, befunnit oss i ett tvångsläge, och vi kunde icke utan vidare finna oss i, att hela saken skulle falla under bordet på grund av ett regeringsskifte, och att ingen skulle få tala, ingen skulle bekymra sig om denna viktiga fråga.

Det kunde efter min uppfattning icke nekas till, att motionernas framförande syntes ha gjort en rätt betydande nytta, men jag har under debattens gång nödgats konstatera, att den nytta, som jag tyckte mig utläsa ur betänkandet, är icke alls den, som avsågs vid motionernas framförande, nämligen att nu äntligen skulle denna sak på fullt allvar påskyndas. Tvärtom har jag under diskussionen nödgats konstatera, att det här utskottsutlåtandet betyder 5 till 6 nya år eller så lång tid, som behövs för att omorganisera hela vår socialförsäkring, och t. o. m. så lång tid, som behövs för att lösa frågan om vår sjukförsäkring. Jag måste säga mig, att åtminstone herr von Sydows anförande i dag svär totalt mot det, man trodde sig kunna utläsa ur utskottets betänkande, nämligen att arbetet å lösningen av denna fråga icke måtte få avstanna utan föras vidare, så att en tillfredsställande ordning i detta hänseende så snart som möjligt må kunna ernås. Icke vill väl herr von Sydow verkligen på allvar göra gällande, att det är nödvändigt att först göra en fullständig omorganisation av hela vår socialförsäkring och för övrigt lösa sjukförsäkringsfrågan, innan man går till en lösning av detta problem? Herr von Sydow refererade till en artikel, som stått intagen i den tidning, som jag har äran redigera. För min del instämmer även jag i denna artikel fullkomligt oförbehållsamt, men att man kunde koppla ihop den artikelns grundtanke med denna fråga, är för mig fullkomligt obegripligt. Ty vad som låg under den, var ju det, att innan man kunde anse sig hava löst de problem, som hänga ihop med själva pensionsförsäkringen, måste man hava löst frågan om sjukförsäkring. Men observera nu. Man har icke ställt upp denna sak emot ett förslag att snabbast möjligt lösa arbetslöshetsförsäkringen, och jag är tämligen övertygad om, att den ledamot av denna kammare, som har skrivit den artikeln, heller aldrig har kunnat tänka sig, att en sådan slutsats skulle vara möjlig från hans utgångspunkt.

Ja, det är en sak till, som jag icke kan undgå att påpeka. Herr von Sydow har sagt, att man främjar icke eller stöder icke en sådan sak som denna genom att framlägga omogna och halvfärdiga lagförslag. Det står också i utskottets utlåtande, att utskottet har fått den uppfattningen, att »frågan icke är mogen» för sitt avgörande, och som skäl för detta omdöme åberopas väsentligen, att man inom socialförsäkringskommittén icke har kunnat finna någon verklig majoritet, ty den majoriteten var splittrad på många olika linjer. Jag vill om detta endast säga, att om man inbillar sig, att denna fråga icke blir mogen för lösning, förrän man vunnit enighet, då kommer det här önskemålet icke att kunna lösas »så snart som möjligt», utan det kommer i stället att innebära ett uppskov med all säkerhet i evärdlig tid — åtminstone så länge det nuvarande samhällssystemet finns. Det är nämligen på det sättet — och det tjänar ingenting till att sticka under stol därmed — att det finns icke bara ett sakligt intresse att hjälpa de arbetslösa, utan det finns ju även ett synnerligen starkt i själva samhället övermäktigt intresse, som herr von Sydow representerar, vilket är mycket ängsligt för att arbetarna skulle kunna få några kronor, som skulle hjälpa dem att hålla ut under en arbetskonflikt. Herr von Sydow kan därför omöjligen godkänna ett förslag, som icke på den punkten innehåller de mest minutiösa garantier och föreskrifter. Den fråga, varpå den föregående regeringen föll förra året, handlade i stort sett därom. Men vi för vår del vilja icke sammankoppla ting, som faktiskt äro vitt skilda. När en konflikt på arbetsmarknaden skall lösas, påverkas den ju av en sådan mängd olika faktorer, att man icke på detta område kan lagstifta så, att arbetslös-

heten varken får inflytande i den ena eller andra riktningen, ty arbetslösheten har i och för sig den karaktären, att om det blir en konflikt, så trycker den ned arbetarna och försvagar deras motståndskraft. Skall man överhuvud taget icke öka deras sociala eller ekonomiska motståndskraft, då skall man icke heller införa en sådan försäkring. Men det är uppenbart av alla de krav på utredning, som han framfört, att herr von Sydow är desto gladare ju senare en lagstiftning som denna kan komma till stånd.

Jag tror icke, att det med något verkligt fog kan göras gällande, att det är nödvändigt att lagstifta om arbetsförmedling för att kunna lösa denna fråga. Det lagförslag, som här föreslås, kan genomföras, därest man vill genomföra det, men man *vill nu icke* genomföra det, därför att man på många punkter är sakligt oense. Det finns många punkter här, som högerpartiet med all säkerhet aldrig i livet kommer att vara med om, och det finns kanske också punkter, där liberalerna aldrig komma att giva sitt understöd. Det är visserligen en sak för sig. Nu har man emellertid undvikit varje verklig realdiskussion om de punkterna och i stället fört fram formella synpunkter. Jag fäste mig också vid ett annat yttrande av herr von Sydow. Jag vill icke påstå, att han använde de orden, men jag tror icke, att jag vantolkar honom, om jag säger, att han ansåg det mycket lättsinnigt att i ett ögonblick, då alla strävanden gå ut på att spara, genomföra en lagstiftning, som skulle medföra en merutgift för staten på upp emot 4 miljoner kronor. Ja, det är också ett skäl naturligtvis. Jag vill bara säga, att för oss är det skälet av intet som helst värde, när det anföres av personer, som vid behandlandet av en enskild punkt i budgeten, den dyrbaraste i hela vår statsorganisation, nämligen militärväsendet, i sitt hjärta sörja över, att det icke kan givas mera till det, och i varje fall taga som utgångspunkt för hela sitt handlande, att någon besparing utöver det, som har åstadkommits genom provisoriet, får och bör icke äga rum. Herrarna kunna väl icke tro, att deras argument under sådana omständigheter göra intryck på oss. Vi se nu åtminstone ganska tydligt, var skon i verkligheten klämmer. I själva verket är jag övertygad om att det skulle icke vara någon stor svårighet att ens i årets budget tränga in ett belopp på 4 miljoner kronor, men jag är framför allt mycket säker på att det för framtiden icke skulle vara den ringaste svårighet, om man nämligen bara ville draga åt en smula på den punkt, där det är möjligt att göra verkligt radikala och energiska besparingar, nämligen på försvarets huvudtitel.

Vad herr von Kochs anförande beträffar, så tror jag honom naturligtvis på hans ord, när han säger, att han önskar att få denna fråga så snart som möjligt löst, men jag måste därtill säga, att hans utredningskrav föreföll mig åtminstone alldeles obegripligt. Jag vet väl, att vi hava utredningsmani här i landet, och jag erinrar mig en föregående debatt, då man icke trodde sig om att kunna avskaffa legostadgan, innan man först hade frågat hushållningssällskapen om vilka förskräckliga verkningar det möjligen kunde få! Det är icke fråga om annat, än att hela vårt land lider under denna förskräckliga utredningsmani.

Man har konstaterat, som alla måst göra, att det finns ett faktiskt behov att få denna fråga löst, då hela vårt nuvarande samhälles verkningssätt är sådant, att det alltid uppstår en armé av arbetslösa. Man måste erkänna, att dessa arbetslösa ha ofrivilligt kommit i det läge, vari de befinna sig, och att det är icke bara deras egen sak att, under de tider, då de hava arbete, försäkra sig mot framtiden, utan det är också en verklig samhällsangelägenhet, att dessa människor icke få lida onödigt ont under sin arbetslöshetsperiod. När man har konstaterat detta behov och man har lagstiftning för detta över snart sagt hela Europa utom i Sverige, vore det väl ganska märkligt, om icke förnuftiga män skulle efter den sjuåriga utredningen utan vidare utredning kunna

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

komma överens, på vilket sätt man förnuftigast och klokast skulle kunna åstadkomma denna hjälp. Till den grad invecklat är icke detta problem, att vi icke skulle år 1924 kunna vara färdiga att genomföra en lagstiftning, när norrmän, danskar och andra, utan att, såvitt man känner, deras samhällen blivit förstörda och ruinerade, kunnat genomföra den redan år 1906 och 1907. Jag kan icke hjälpa för min del, att jag har det intrycket, att det är icke frågans mognad, som det brister uti, utan det är brist på klarhet i den egna uppfattningen, som man kascherar med påståendet att frågan icke är mogen för sin lösning. Man vet icke själv, hur man vill ha det. Jag tänker på herr von Koch, som otvivelaktigt ganska mycket sysselsatt sig med detta problem såsom ledamot bland annat i arbetslöshetskommissionen. Han vet icke själv, hur han vill ha det, och därför förklarar han, att frågan icke är mogen för sin lösning. Så tror jag att denna sak ligger till, och det är därför herrarna anhålla att få mera tid på sig och att få göra utredningar. Därest man har en regering av den nuvarande Kungl. Maj:ts beskaffenhet, kan det medföra, att man icke får fram något förslag förrän år 1930 eller kanske vid någon senare tidpunkt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till punkten a) i reservationen.

Herr **Kvarnzellius**: Herr greve och talman! Jag delar den mening, som här ganska starkt kommit till uttryck, att det är att beklaga, att denna fråga icke kunnat bringas till lösning även i vårt land, och jag medger, att det är en avsevärd tid, som förflutit, sedan denna fråga gjordes till föremål för övervägande och utredning, men å andra sidan vill det synas mig, som om de ärade talare, som här företrädesvis givit uttryck åt denna mening, inte få förbise, under vilka förhållanden vi ha levat under en stor del av den tid, som förflutit, sedan detta utredningsarbete sattes i gång. När världskriget bröt ut, uppstod en hel massa sociala förhållanden av mycket abnorm karaktär, som givetvis i hög grad skulle öka arbetslösheten, och alla nationer, och vi icke minst, måste vidtaga en massa extra ordinära åtgärder för att lösa dessa sociala svårigheter. Det ligger då i sakens natur, att när landet befinner sig mitt i dessa förhållanden, så är det icke så gott för dem, som ha sig anförtrodd uppgiften att söka skaffa fram bestämmelser, som äro avsedda för normala förhållanden, att i den miljö, vari de befinna sig, finna förslag till bästa lösningen av denna fråga. Det var dessa omständigheter som gjorde, att socialförsäkringskommitténs arbete blev fördröjt — kommittén ville givetvis också tillgodogöra sig de mycket värdefulla erfarenheter, som kunde göras under kristiden och därvid förekommande stora arbetslöshet. När sedan ett bestämt förständigande förelåg från Kungl. Maj:t att slutföra uppdraget, blev arbetet något annorlunda lagt, än vad det annars skulle ha blivit.

Nu föreligger emellertid socialförsäkringskommitténs förslag. Vi ha sett vad myndigheterna hava sagt om detsamma. Jag kan inskränka mig till att hänvisa till vad i det avseendet anförts av såväl sammansatta utskottets ärade ordförande ävensom av herr von Koch, såsom ock framgår av utskottets utlåtande och av den reservation, som avgivits av herr von Koch och mig. Jag vill emellertid med anledning av, att från motionärernas och deras meningsfränders sida riktats ett så starkt klander mot dem, som nu icke vilja vara med om en lösning av frågan vid denna riksdag, säga, att om de verkligen hade besjålats av en allvarlig föresats att bringa frågan till lösning vid denna riksdag, är det för mig oförklarligt, att dessa personer, som i så hög grad på andra områden, när det gäller praktiska frågor, visat sig vara realpolitiker, kunnat lägga fram endast hälften av vad som socialförsäkringskommittén föreslagit, i det att de icke ha tagit med den viktiga del därav, som avser ordnandet av arbetsförmedlingen. Hade det varit en bestämd mening hos motionärerna att få frågan löst

vid denna riksdag, borde de med den kännedom de äga om sammansättningen av riksdagen förstå, att om de överhuvud taget skulle få riksdagen att reflektera på att lösa frågan i år, så skulle det ha varit genom att de lagt fram förslaget någorlunda helt obrutet och sålunda icke borttagit en del. Herrarna få ursäktas, att jag för min del verkligen fått en mycket stark känsla av, att motionen är väckt mera i demonstrationssyfte än i den verkliga uppriktiga strävan att få frågan löst vid denna riksdag, ty herrarna böra ha sig bekant, att det utskott, som handlagt denna fråga, icke kunde komma fram med en utvidgning av förslaget i den riktning, som vore nödvändig för att få frågan igenom. Ett sammansatt utskott har nämligen icke motionsrätt eller befogenhet att utvidga området för det förslag, som föreligger, och det var väl litet för mycket begärt att förutsätta, att det från annat håll, från annat parti skulle komma fram en motion, som skulle täcka den del av det som här saknas av socialförsäkringskommitténs betänkande. Emellertid klandrar jag icke herrarna, för att de väckt sin motion. Tvärtom tror jag, att det varit till viss nytta, att uppmärksamheten blivit fäst vid denna fråga även vid denna riksdag. Jag vill livligt instämma med vad härads hövding von Sydow sade, då han riktade en varm vädjan till socialministern att återigen låta den kommitté komma i arbete, som hade i uppdrag att systematisera sociallagstiftningen och vars arbete blev avbrutet under den stora kommittés lakten. Jag tror i likhet med honom, att det kanske kan vara nyttigt, om denna kommitté blir reorganiserad, och jag instämmer med honom om det önskvärda i att i denna kommitté insättas personer, som ha tid och förmåga samt äro för saken intresserade, men jag kan icke instämma med honom, när han giver uttryck åt den meningen, att detta arbete skulle taga en tidrymd av flera år. Jag kan icke tillägna mig den uppfattningen, att det är nödvändigt. Nu börja vi här i landet komma så pass mycket tillbaka till normala förhållanden, att vi börja se, hur det kommer att gestalta sig. Resultatet av arbetslöshetskommissionens verksamhet är nu känt, och det material, som i detta avseende föreligger, kan icke behöva flera år för att bearbetas, och de erfarenheter, som kunna hämtas från utlandet, tror jag icke äro av den invecklade och svåra beskaffenhet, att det skall fordras flera år för att skaffa reda på dem. Mig förefaller det, att om det verkligen finnes en redlig vilja hos Kungl. Maj:t att bringa denna fråga till en snar lösning, borde det icke vara omöjligt att ordna saken så, att ett förslag skulle kunna föreligga vid nästa riksdag. Jag vill säga, att det är ur många synpunkter önskvärt, att denna fråga får en lösning så snart som möjligt, men jag vill tillägga, att det är önskvärt, att när denna fråga får sin lösning, den lösningen blir så god som möjligt. Det är inte säkert, att det varit till nytta för vårt land, om vi fått den löst vid samma tidpunkt som Danmark fick sin arbetslöshetsförsäkringsfråga löst. Vi hade då kanske dragits med samma olägenheter, som man hade där att dragas med under kriget. Då det i övriga länder var stor brist på arbetskraft, hade Danmark att uppvisa en permanent stock av arbetslösa, tack vare oriktigt lagd arbetslöshetsförsäkring. En väl ordnad arbetslöshetsförsäkring skall givetvis vara så ordnad, att alla möjligheter för att komma åt att utföra arbete, skola vara utnyttjade, innan något arbetslöshetsunderstöd eller någon ersättning till följd av arbetslöshet skall behöva utbetalas. Det är först, när möjligheten att få arbete upphört, som arbetslöshetsunderstöd, vari ingår statsmedel, enligt min uppfattning böra utgå. Det är enligt min uppfattning oriktigt att förutsätta, att någon industriarbetare icke skall behöva taga något arbete utanför sitt vanliga verksamhetsområde, och att han skall kunna pretendera att komma i åtnjutande av sådan arbetslöshetsersättning, så snart som det skall ingå statsmedel i ersättningen. En annan sak är om en industriarbetargrupp vill genom självhjälp ordna det så, att man där icke behöver gå över på andra arbetsområden; men så snart det är fråga om, att staten skall vara

*Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)*

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

med om att bestrida kostnaderna, uppställer sig det kravet, då anser man det vara rimligt att först utnyttja de möjligheter, som finnas, för att utföra det arbete, som någorlunda står i överensstämmelse med deras förutsättningar och förmåga att kunna utföra detta arbete. Man kan icke komma till en god lösning, om man icke har arbetslöshetsförsäkringen förknippad med arbetsförmedlingen och över hela landet organiserar sådan.

Jag tror icke, att det skall visa sig möjligt på annat sätt; och jag vill säga, att om man skall lösa frågan på det sätt, som motionärerna här föreslagit, är det icke de sämst lottade ibland dessa grupper av vårt lands arbetare, som skulle bli hjälpta, utan det är de mer omtänksamma, de mera välloftade av dessa arbetare, som skulle få hjälp, ty det är endast dessa, som genom att gå in i en arbetslöshetsförsäkringskassa sörja för sitt arbete. Men därmed kan icke staten anse sig vara tillfreds, utan när staten skall lösa denna fråga, gäller det att förhindra, att de, som bli arbetslösa, omotiverat eller oförevallat, bli för mycket lidande, och då måste staten i främsta rummet tänka på dessa, som ha det sämst ställt i ekonomiskt och socialt avseende. Jag vill för min del deklarerera, att jag är mycket varmt intresserad av att denna fråga skall få en god lösning, och jag är också lika varmt intresserad av att den skall få en snar lösning, och därför har jag, herr greve och talman, velat begagna detta tillfälle att göra en vördsam hemställan till statsrådet att se till att denna fråga kommer att ligga i sådant skick vid tiden för nästa riksdag att en proposition då kan föreläggas riksdagen och att frågan då kan få sin lösning.

Herr **Vennersten**: Herr greve och talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren frågade å sitt partis vägnar, vad skola vi göra i ett sådant läge som det nuvarande, när det gäller att framföra en fråga, som för oss är en hjärteangelägenhet, och svaret ger sig självt. Jo, naturligtvis skall man framlägga spörsmålet för riksdagen, om man finner, att det icke på annan väg kommer fram, för att på det sättet framhålla sina önskemål och sina synpunkter. Men vad skola vi andra göra, som icke kunna betrakta detta spörsmål på samma sätt, som motionärerna eller reservanterna i utskottet göra? Jo, vi måste ta oss en funderare på saken, innan vi kunna gå med på att på detta sätt lösa en så utomordentligt svår socialförsäkringsfråga efter ett av enskilda motionärer framlagt förslag. Jag påminner om hurusom under debattens början i dag en ärad talare från socialdemokratiska sidan anförde beträffande den då föreliggande frågan, att det är en fråga som innebär en icke obetydlig utgift för statsverket, och om en sådan fråga gäller det, därest den burits fram i en kungl. proposition, att den krävt ett ingående övervägande, och att den erbjuder så många svårigheter, att man måste väl tänka sig för, innan man går till dess lösning. Hur mycket mera skall icke det vara fallet, när den lägges fram såsom ett förslag från enskilda motionärer! Jag skulle vilja använda mig av det uttalandet och säga, att i detta fall finnes verkligen skäl att föra den argumenteringen. Den utredning, som föreligger i denna fråga, är icke tillfredsställande, den är icke slutförd. Kungl. Maj:t har icke kunnat upptaga saken. Vi ha anledning att tro, att när utredningen blir slutförd, kommer denna fråga fram i en kungl. proposition. För min del tror jag, att detta sociala spörsmål är av den allra mest svårlösta natur. Här gäller det, så vitt jag förstår, att tillämpa den principen att lämna hjälp till självhjälp, men det är självhjälpen som är huvudsaken, och den statliga hjälpen är endast en sekundär fråga, som kan ha sin stora betydelse, men ekonomiskt sett måste det vara självhjälpen, som är den avgörande och vägande, icke blott på grund av att man icke kan betunga statskassan hur mycket som helst, utan därför att endast den hjälp, som man i främsta rummet skaffar sig själv, är en betryggande, varaktig och välsignelsebringande hjälp. Jag tror icke, att det skall vara många av ledamöterna i

denna kammare som icke vilja gå med på denna uppfattning, att främst skall man se till, att en dylik försäkringsfråga löses genom individernas egen medverkan i största möjliga utsträckning, och först när det visar sig oframkomligt och omöjligt att på frivillighetens väg tillfredsställande lösa frågan, skall staten träda till. Jag har den uppfattningen, att frågan är för hela vår produktion och för hela vår välfärd i samhället så betydelsefull att den icke kan lösas på det lättvindiga sätt, som motionärerna tänkt sig och det bör icke förvåna de ärade motionärerna lika litet som reservanterna i utskottet, att vi andra icke kunna gå med på den väg, som de ha beträtt. Jag är av samma mening som den föregående ärade talaren, herr Kvarnzelius, att den föreliggande motionen åtminstone ter sig mera som en demonstration än som ett allvarligt försök att få frågan löst vid denna riksdag.

Jag hoppas, att man vid fortsatt utredning skall beakta även de synpunkter som jag tillåtit mig här framföra, och de hava icke framförts i avsikt att gynna någon viss klass i samhället utan uteslutande i avsikt att såvitt möjligt tillse att resultatet blir en bestående behållning för samhället som en helhet. Det har visat sig i andra länder, att man icke lyckats lösa denna fråga så, att man nu är nöjd med resultatet. Man har all anledning att överväga detta, och jag vill påminna herrarna, att i England föreligger ett förslag att vid nuvarande parlamentssäsong återupptaga frågan i ett vidare sammanhang. Detta visar, att man icke är nöjd med det förutvarande resultatet.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr greve och talman! Gentemot de sista ärade talarna, vill jag framhålla, att denna motion verkligen avser att åstadkomma självhjälp. Motionen bygger just på den principen, att arbetarna själva skola satsa en viss del och sedan erhålla bidrag från statens sida. Vill man främja strävandena inom arbetsklassen om självhjälp, tycker jag, att man kan göra det på ett mycket lämpligt sätt genom att understödja ett sådant krav som det föreliggande.

Jag begärde ordet för att inlägga en gensaga mot herr Kvarnzelius' yttrande att denna motion tillkommit i demonstrationssyfte. Han motiverade detta påstående med en anklagelse att i motionen icke hade medtagits förslag om arbetsförmedling. Jag vill säga, att såvitt jag fattat motionen rätt, har man uraktlåtit att medtaga förslaget om arbetsförmedling just med tanke på att underlätta detta ärendes lösning i riksdagen. Man har varit fullt på det klara med, att det finnes tillräckligt med motstånd att övervinna i denna fråga, som grundar sig på rätt egendomliga intressen för övrigt, och då har man velat underlätta frågans lösning genom att lägga fram ett förslag, som skulle medföra ett *billigare* införande av försäkringen än det som socialförsäkringskommittén åsyftat. En rationell arbetsförmedling på den av socialförsäkringskommittén förordade linjen skulle fordra icke mindre än att ett femtiotal nya arbetsförmedlingskontor skulle upprättas i landet, och att det sålunda skulle bli skyldighet för landsting och kommuner att lämna bidrag till denna anordning. Om man nu kunde peka på, att motionärernas förslag skulle föranleda betydande kostnader med hänsyn till arbetsförmedlingens ordnande, så är det självklart att motståndet mot arbetslöshetsförsäkringen skulle bli ännu större, än det nu kan bli. Således, anledningen till att man icke tagit med förslaget angående arbetsförmedlingen är, att man velat förebygga de invändningar, som skulle bestå däri, att det skulle bli för stora kostnader, om även arbetsförmedlingen skulle ordnas.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag vill emellertid säga till herr von Koch — eftersom han så starkt underströk, att man måste ordna det så, att man lämnar i första hand arbete åt arbetslösa — att motionärerna och vi som förör-

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

dat motionen naturligtvis icke ha något emot, att man lämnar arbetslöshetsunderstöd i form av arbete — jämväl skogsarbete. Tvärtom ha vi understrukit, att jämte bidrag från statens sida bör man göra allt vad göras kan för att bereda arbetslösa arbete. Men frågan är naturligtvis, om skogsarbete kan lämnas åt vilka arbetslösa som helst, om alla arbetslösa kunna åtaga sig sådant arbete och om de därmed kunna göra någon nytta ur samhällssynpunkt. Det finnes en hel del yrkesutövare, som med bästa vilja i världen icke kunna utföra ett sådant arbete. Det finnes personer, vars yrken äro av den beskaffenhet, att deras färdighet är lagd på ett helt annat sätt. Det finnes yrkesutövare, som äro invalider, och de kunna icke vara lämpade för arbete med skogsvård och andra sådana nödhjälpsarbeten. Trots sin goda vilja kunna de icke taga ett sådant arbete; och även på grund av andra omständigheter, såsom familjeförhållanden och dylikt, kan det inträffa, att de icke kunna taga det. Var skola de få understöd, om man uteslutande bygger på, att man skall lämna understöd i form av dylikt arbete. Jag tror, att man ser litet ensidigt på den saken, och framför allt är det oriktigt att göra gällande, att vi på vår sida skulle vara rädda för att de arbetslösa skulle anvisas arbete i stället för att de skulle erhålla kontant understöd. Tvärtom tror jag, att alla, som befinna sig på samma linje som jag, gärna önska, att de arbetslösa i första hand beredas lämpligt arbete. Man måste emellertid taga hänsyn till de förhållanden, som jag här har pekat på. Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Thorberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att inlägga en bestämd gensaga mot de två ärade talare, som här förfäktat, att motionärerna endast framlagt förslaget som en demonstration. Så har icke skett. Vi hava försökt få fram en lösning av en fråga, vilken är till ytterlighet mogen och varit föremål för utredning under så många år, att det finns ingenting mer att utreda. Vi hava velat få fram en lösning av denna sak, som är rättfärdig, och det är samhällets skyldighet att se till, att den fortast möjligt blir löst.

Här kommer nu herr Kvarnzelius och ömmar särskilt för dem, som icke möjligen skulle vilja ordna för sig så, att de gå in i arbetslöshetskassorna. Vi se saken på annat sätt. Vi hava icke begärt, att samhället skall sköta om understöden till den arbetslöshet, som förekommer, och utbetala kostnaderna härför, och vi hava icke ens ställt det kravet, att arbetsgivarna skola göra det, ehuru det kan finnas fog härför. Vi hava i stället utgått ifrån, att arbetarna skola själva hava den moraliska karaktären, att de skola söka sörja för att de även kunna hålla sig uppe under tider, då de bliva oförskyllt arbetslösa. Då vi utav mångårig erfarenhet veta, att detta blir så pass betungande, att arbetarna icke med egna krafter kunna göra detta, hava vi ställt det kravet, att samhället skall gå med på att stödja dem, som verkligen sträva efter att hålla sig uppe. Det är en princip, som jag anser vara riktig och av den arten, att det är den lagstiftande församlingens skyldighet att här gå till mötes denna känsla hos det arbetande folket att hålla sig och sin familj uppe även i tider, då de drabbas av en arbetslöshet, som de själva icke hava någon inverkan på att den tillkommit.

Jag är förvånad över herr von Sydows uppträdande här i dag. I utskottet gav han uttryck för den meningen, att frågan är nu så utredd, att en saklig behandling och ett sakligt bedömande av densamma kan ske. I dag har han gjort sig till tolk för den uppfattningen, att utredning bör ske icke enbart så, som herrar von Koch och Kvarnzelius vilja, utan också på det sättet, att hela socialförsäkringsproblemets organisation skall kunna läggas fram klart, innan man går till ett beslut i denna fråga. Det är ju ändock att hopa stenar i vägen för att få en fråga löst, om vilken man likväl enligt utskottets ut-

låtande varit nödsakad att säga, att det är för samhället av största betydelse, att den snarast möjligt kommer till sin lösning.

Jag hoppas därför, att Kungl. Maj:t icke måtte lyssna till de toner, som här framförts i dag, utan taga hänsyn åtminstone till vad utskottet i skriftligt utlåtande har yttrat, ty den utredning av utlandets erfarenheter, som herr von Koch säger skulle vara behöflig för att bedöma frågan och för att erhålla en god lösning, kan icke göras under loppet av ett år. Den kan överhuvud taget aldrig avslutas, och det kommer naturligtvis för varje dag eller för varje tid undan för undan upp hugskott, som göra den och den förändringen och skapa den och den omskiftningen i vad som hittills varit tillämpligt och gällande. Men skola vi verkligen vänta till alla dessa hugskott tagit slut, och allt blivit fullständigt stabiliserat samt tillämpat på arbetslöshetsförsäkringen, blir frågan aldrig löst här i landet. Herr von Kochs ställning är sålunda fullkomligt ofattlig och orimlig för att få frågan snart löst.

Beträffande sedan att man skulle hava erfarenheter från arbetslöshetskommissionen, så tror jag, att den enda erfarenhet, man kan göra av arbetslöshetskommissionens arbete, är den, att det icke behövs någon vidare utbyggnad av arbetsförmedlingen, utan att man kan ordna frågan om arbetslöshetsförsäkring utan denna. Man har väl ändå gått med på de möjligheter, som hava stått arbetslöshetskommissionen till buds för att utbetala understöd till arbetslösa med den utsträckning, som arbetsförmedlingen nu har, och man har fått tillbörlig kontroll. Det är min bestämda uppfattning, att blir det ordentliga arbetslöshetskassor, lagda i arbetarnas händer, så få de intresse av att hålla en effektiv kontroll, och det blir säkerligen mycket lättare att ordna det på det viset, och det kan gå utan att bygga ut arbetsförmedlingen genom ytterligare lagstiftningsåtgärder.

Ja, herr talman, intet av de skäl, som här hava anförts, har varit av den art, att de kunnat föranleda mig att taga tillbaka mitt yrkande, varför jag fortfarande anhåller om bifall till detsamma.

Herr von Koch: Jag begärde ordet närmast i anledning av herr Sigfrid Hanssons anförande. Han tycktes antyda, att jag skulle hava någon tanke på att utan någon individuell åtskillnad utskicka arbetslösa till skogsarbete, och han förklarade detta vara olämpligt. Jag hoppas, att ingen annan av denna kammars ledamöter fick den uppfattningen. Jag betonade uttryckligen, att en lösning av frågan måste ske kombinerat med ett utbyggande av arbetsförmedlingen, med ett försäkringssystem lämpligt och nödvändigt för vissa kategorier, och för det tredje genom beredande av arbete åt arbetslösa — närmast skogsarbete på de allmänna skogarna. Det är naturligt, att man på detta område måste tillämpa individuella metoder och icke schablonmässigt utskicka alla till dylikt arbete. Jag trodde verkligen, att herr Hansson förstod denna min uppfattning.

Emellertid vill jag till sist säga till herr Thorberg, som fortfarande anser, att mitt yrkande om närmare undersökning av denna fråga är ofattligt och orimligt, att herr Thorberg torde känna så mycket av den sista tidens utveckling på detta område, att han bör veta, att det finnes flera länder, där man har misslyckats med arbetslöshetsförsäkringen. Det finnes även andra länder, som hava tänkt övergiva sina hittillsvarande system och tänkt gå in på andra linjer. Det är väl då i rimlighets namn lämpligt och riktigt, att man tager del av dessa erfarenheter, innan man nu beslutar sig. Jag vill säga ännu ett ord med avseende på de av motionärerna tänkta linjerna. Jag har för min del ofta resonerat med arbetare om denna fråga, och så oändligt ofta har detta uttalande undfallit dem: Vi önska icke understöd men *rätt till arbete*. Det är arbete, som

Om
statsbidrag till
arbetslöshets-
kassor.
(Forts.)

arbetarna i det stora hela vilja hava, och det är en naturlig och rimlig fordran, som man bör tillfredsställa.

Då man här har talat om, att en utredning i denna fråga skulle bliva alldeles för långvarig och taga för lång tid, vill jag säga, att jag har den bestämda uppfattningen, att så behöver icke bliva fallet. Jag har icke den uppfattning, som tidigare här uttalats, att denna arbetslöshetsförsäkring ovillkorligen måste kombineras med andra försäkringsfrågor såsom sjukförsäkring. Jag har dessutom gjort mig underrättad om, att den ärade ledamot av denna kammare, som be-tecknade sjukförsäkringen som en nyckel till hela socialförsäkringen, därmed icke avsett, att arbetslöshetsförsäkringen skulle ingå i det systemet. Därom kan man tvista, men jag undrar, om icke herrar motionärer och reservanter efter behandlingen av denna fråga måste säga sig, att det har dock givits goda skäl för att icke nu fatta beslut, och att denna sak fallit så mycket framåt, att den med allra största sannolikhet snart kommer att finna sin rätta lösning.

Herr von Sydow: Endast ett par ord till bemötande av de båda talare, som sagt att jag skulle ha växlat mening i denna fråga. Detta är ej riktigt.

Herr Sigfrid Hansson anmärkte, att vad som uttalats i utskottsbetänkandet och som jag skrivit under ej står i samband med den reservation, som jag avgivit till socialförsäkringskommitténs förslag i frågan. Jag har reserverat mig mot kommitténs förslag att införa Gentsystemet i Sverige. Jag har alltid varit motståndare till detta sätt att lösa frågan, och jag är det fortfarande. Detta står icke i strid mot vad jag i utskottsbetänkandet uttalat mig för, att staten i viss mån har en plikt att hjälpa oförvällat arbetslösa, ty det kan ske på annat sätt än genom Gentsystemet, t. ex. genom obligatorisk försäkring, genom frivillig försäkring efter annat system, och slutligen genom att hänvisa de arbetslösa direkt till arbete, såsom i Sverige har skett. Det finnes ingen öoverensstämmelse mellan vad jag sålunda uttalat i frågans olika skeden.

Herr Thorberg har också gjort en anmärkning mot mig, nämligen att jag i utskottet skulle sagt, att frågan är utredd och ej behöver vidare utredning. Det beror på ett för mig oförklarligt missförstånd av herr Thorberg. Jag har ej sagt i utskottet, att frågan är utredd. Det kan jag icke ha sagt, ty i utskotts-betänkandet, som jag har skrivit under, står raka motsatsen. Det står, att frågan icke är mogen; det står, att utskottet uttalar den förhoppningen, att arbetet på frågans lösning måtte föras vidare. Sålunda stå utskottsbetänkandet och mitt yttrande här i kammaren i den allra bästa och noggrannaste öoverensstämmelse med varandra.

Herr Thorberg och även andra talare av det socialdemokratiska partiet ha utomordentligt starkt reagerat mot min mening, att frågan om statens verksamhet för understödjande av oförvällad arbetslöshet icke får lösas utan sammanhang med de andra delarna av statens sociala hjälpverksamhet. Men herrarna må tänka vad ni vilja — det är dock det enda förnuftiga och kloka att taga hänsyn till de olika delarna av det hela och jämföra dem med varandra samt söka organisatoriskt förena dem. Det är det mest nödvändiga att få fram ett organiserat system, så ordnat, att de olika delarna samverka. Det är vida bättre att gå den vägen, även om man fördröjer frågan ett eller annat år, än att från början få in ett felaktigt system, att få delar, som ej samverka, kugg-hjul, som ej gripa i varandra. Det hela blir i så fall förfelat. Det finns exempel på socialförsäkring i olika länder, vilken på grund av sådana organisatoriska fel blivit missriktad, icke gjort någon nytta och förlorat allmänhetens intresse.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Möller: Jag blev uppkallad av några yttranden om denna motions egentliga karaktär. Herr Kvarnzelius och även herr Vennersten efter honom

förklarade, att motionen endast vore ett uttryck för demonstrationspolitik. Det skulle intressera mig att veta, hur herrarna definiera begreppet demonstrationspolitik. Är det på det sättet, att om representanter för en åskådning, som befinner sig i minoritet i riksdagen, framlägga ett förslag i överensstämmelse med sina synpunkter, och man på förhand kan veta, att åtminstone i vissa avseenden dessa synpunkter icke komma att biträdas av andra i riksdagen företrädda meningsriktningar — är detta då ett exempel på demonstrationspolitik? Antagandet skulle tydligen innebära, att det socialdemokratiska partiet endast skulle kunna framlägga motioner, som man på förhand kunde vara säker på att t. ex. det frisinnade folkpartiet och de liberala skulle understödja. Det är tydligen den enda förutsättning, under vilken det ej blir ett demonstrationsförslag. För min del tror jag, att denna metod att diskutera icke bör förekomma, ty med precis samma skäl, på vilka man riktar beskyllningen mot detta förslag att vara en demonstration, kan man rikta beskyllningen mot det föregående ärendet i konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, bakom vilket ju väsentligen det liberala partiet står. Jag har bara velat inlägga en gensaga mot hela detta sätt att debattera.

Jag vill till herr von Koch säga, att jag i varje fall icke har kunnat tillägna mig den uppfattningen, att goda skäl förebragts för ett uppskov, och jag har t. o. m. av diskussionen snarast fått det intrycket, att frågan ej faller framåt. Det trodde jag, sedan jag läst utlåtandet, men efter herr von Sydows uttalanden och sedan ingen av det liberala partiets talesmän tagit klart avstånd från dessa uttalanden, har jag ej längre den uppfattningen, att frågan faller framåt, utan den faller bakåt. Det är vad jag tror är lämpligt att i detta sammanhang konstatera. Det får väl bli socialdemokratiens sak att söka se till, att även om frågan formellt kommer att falla bakåt, den ändå skall kunna inom någon rimlig tid påtvingas även denna kammare till lösning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten a) av herr Walles m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Möller* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten a) av herr Walles m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 37.

Om införskaffande av vissa uppgifter rörande handelsföretag m. m. Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion i första kammaren, nr 139, om skrivelse till Konungen angående åtgärder för införskaffande av vissa uppgifter rörande handelsföretags och individuella handelsidkares verksamhet.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 139, hade herr *Örne* hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt täcktes vidtaga åtgärder för införskaffande från ett antal representativa kommuner av sådana uppgifter rörande de därstädes befintliga handelsföretagens och individuella handelsidkarnas verksamhet, som vore av vikt för bedömande av handelns beskattningsförhållanden, såsom omsättning, omkostnader, vinst av handelsrörelsen, mängden och värdet av de varor, handelsidkarna uttagit ur affären för hushållets behov, till kunderna direkt vid köpen eller annorledes lämnade rabatter samt företagen och handelsidkarna påförda skatter, allt under åren 1920 till 1923.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Örne*: Herr greve och talman, mina herrar! När jag väckte den föreliggande motionen, hyste jag, såsom presidiet kanske erinrar sig, den föreställningen, att den skulle kunna remitteras till bevillningsutskottet och behandlas i samband med grossistförbundets bekanta motion angående prohibitiv beskattning av de kooperativa föreningarna. Jag beklagar, att gällande regler icke tillåto en sådan behandling av motionen, som sakligt sett givetvis bort höra under bevillningsutskottet. Märkligt nog har i andra kammaren i år inträffat, att en liknande motion, nämligen herr Starbäckes motion nr 157 om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagstiftning angående ekonomiska föreningars sparskasserörelse, blivit hänvisad till bankoutskottet, sålunda till ett ständigt utskott, ehuru den i motsats till min förevarande motion icke hade anknytning till något annat till utskottet remitterat ärende. Jag är ur stånd att förstå, vad det är, som gör skillna'n så stor mellan det ena yrkandet om skrivelse och det andra. Det framgår också alldeles tydligt av andra tillfälliga utskottets utlåtande, att dess hemställan kunde ha blivit en annan, om utskottet haft motionsrätt, men jag skall icke nu öppna någon process om remissen.

Det ena av syftemålen med min motion, nämligen att fästa uppmärksamheten på de högst otillfredsställande bestämmelserna rörande den individuella handelns och andra liknande rörelers taxering, är redan uppnått genom att bevillningsutskottet i ett av sina betänkanden, enhälligt godkänt av denna kammare, påpekat behovet av förbättrat taxeringsförfarande. Det andra syftet, som var att skaffa in officiellt material för jämförelse mellan den individuella handelns och Kooperationens beskattningsförhållanden, kan däremot nu icke tillgodoses genom det föreliggande utlåtandet. Detta är att beklaga. Visserligen har jag varit i tillfälle att göra en del undersökningar i detta hänseende, undersökningar, vilkas resultat delgivits riksdagens ledamöter. Men då frågan om de kooperativa föreningarnas beskattning återkommer inom de närmaste åren, skulle givetvis en officiell utredning ha varit ur många synpunkter önskvärd och gagnelig.

Ett av de skäl, statistiska centralbyrån i sitt yttrande över motionen anfört mot igångsättandet av en dylik undersökning, är, att den skulle behöva göras mycket omfattande, och följaktligen kostnaderna bli betydande. Skälet är icke hållbart. Till och med ganska omfattande skattereformer hava byggts på ett representativt material från ett rätt litet antal kommuner och delar av kommuner.

Den undersökning, som jag själv gjort angående Maria församling i Stockholm, kostade icke många kronor, ehuru den omfattade nära 300 handelsidkare. För tre eller fyra tusen kronor skulle man säkerligen kunnat åstadkomma en fullt klargörande utredning. Och detta är ju ej så mycket. Att utvidga den ordinarie femårsstatistiken över handeln, såsom statistiska centralbyrån föreslår, skulle nog vara alldeles utmärkt, men torde bli onödigt dyrt och arbetsamt, om nödig specifikation skall genomföras. Den sista undersökningen av ifrågavarande art företogs 1915 och upptager 37,076 gross- och minuthandlande, 725 gårdfarihandlande, 95 utlänningar, 1,685 handelsaktiebolag och 1,099 registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet, tillsammans 40,680 handelsidkande med sammanlagt 137 miljoner kronor i uppskattad inkomst av handelsrörelse. Det är för nu ifrågavarande ändamål mer än tillräckligt, om en tjugonedel av denna stora skara ingår i undersökningen.

Statistiska centralbyråns farhåga för att de lämnade uppgifterna till en sådan undersökning som den av mig ifrågasatta skulle bli mindre tillförlitliga, enär de tillkommit för ett praktiskt politiskt ändamål och eventuellt skulle komma att påverka uppgiftslämnarnas beskattning, vittnar ej om någon vidare hög taxering av vederbörande yrkesidkares sannfärdighet. Jag medger gärna, att man i detta avseende kan vänta det värsta, då man iakttagit det sätt, på vilket vederbörande yrkesgruppssammanslutningar jämföra sina medlemmars skattebidrag till det allmänna med kooperationens, och den agitation de bedrivit med utgångspunkt i det oriktiga påståendet, att de kooperativa föreningarna äro skattefria eller särskilt privilegierade i skattehänseende — för att ej tala om påståendena, att kooperationen är en politisk rörelse. Men jag tror dock, att användbara uppgifter skulle kunna åstadkommas. Ty det finnes bland handlandena många samvetsgranna och ansvarskännande personer. Och dessutom skulle det näppeligen vara i kårens intresse att uppge exempelvis sina omkostnader och sin omsättning vare sig för högt eller för lågt. Ty avvikelser åt det ena såväl som åt det andra hållet skulle vara ganska riskabla.

Beträffande de taxerade inkomsterna av olika inkomstkällor har man naturligtvis blott längderna att hålla sig till, ty man kan ju ej begära, att en näringsidkare skall lämna andra uppgifter till statistiken än till taxeringsmyndigheterna. En uppgift om försäljningssiffrorna i detaljhandeln, därest andra ej skulle kunna skaffas, vore ett värdefullt komplement härtill och borde givetvis meddelas i deklarationen samt införas i taxeringslängderna för allmän kontroll över det sätt, på vilket varuförmedlingen skötes, och de inkomster, den lämnar i jämförelse med annan företagsamhet.

Nu ligger naturligtvis saken så, att ett yrkande om bifall till motionen ej kan leda till något resultat. Så mycket nytta torde den dock ha gjort, att den fäst uppmärksamheten på behovet av närmare kännedom om detta område, och det kan naturligtvis ej komma i fråga, att exempelvis kommunalskattekommittén går till att föreslå någon ändring i nu rådande förhållanden beträffande vissa varuförmedlare — jag tänker närmast på kooperativa föreningars beskattning — utan att en sådan utredning som den av mig begärda verkställes. Utskottet har ock i sin motivering hänvisat till att kommunalskattekommittén givetvis kan företaga en dylik utredning, och för min del vill jag säga, att jag tror det skulle vara synnerligen olämpligt för det syfte kommittén vill nå, nämligen en riktig och rättvis beskattning, om den skulle komma med sitt förslag utan att ha verkställt en sådan utredning.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om
införskaffande
av vissa upp-
gifter rörande
handelsföretag
m. m.
(Forts.)

Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion i andra kammaren, II:320, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om av staten stödd kooperativ jordbruksdrift.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Sjölander* m. fl. väckt motion, nr 320, hade nämnda kammare på hemställen av sitt fjärde tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning om lämpligaste sättet för staten att stödja bedrivandet av kooperativa (kollektiva) jordbruk samt för riksdagen framlägga av utredningen föranledda förslag.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i det nu föreliggande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade avgivits av herrar *Julin* och *Franzén*, vilka på anförda skäl föreslagit, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr **Julin**: Herr talman! Den fråga, som vi nu skola behandla, går under rubriken kooperativ jordbruksdrift. Nu har emellertid ordet kooperativ fått en särskild betydelse, och i det dagliga livet betecknar det den art av samarbete, som ernås genom vissa *för alla öppna* ekonomiska föreningar, och det ligger därför nära till hands att tro, att även kooperativa jordbruk är en driftsform i stil med de kooperativa föreningarna. Så är emellertid som bekant icke fallet. Med kooperativa jordbruk avses här en jordbruksdrift i bolag med ett begränsat antal delägare. Då nu språkets makt över tanken är stor, har man anledning att antaga, att något av den tilltro, man sätter till kooperativa företag, kooperativa föreningar, utan vidare övergår till driftsformen kooperativt jordbruk. För att undgå detta och för att undgå misstankar om att ha dömt så att säga efter gehör, har jag i den reservation, som herrarna finna, att jag tillsammans med herr *Franzén* fogat till föreliggande betänkande (första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10) och där vi föreslå, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, begagnat en annan term, nämligen samfällda jordbruk. När vi i reservationen tala om sådana, avse vi detsamma som utskottsmajoriteten med termen kooperativa jordbruk.

De av kammarens ledamöter, som ögnat på denna reservation, ha säkerligen funnit, att reservationen icke andas någon större entusiasm för denna driftsform, samfällda jordbruk. Vi ha i reservationen undvikit att direkt gå in på själva saken. Det göra vi, skulle jag tro, på ganska goda skäl. Vid handläggningen av detta ärende i utskottet ha vi funnit, att material fullständigt saknas för ett sakligt bedömande av detsamma. Däremot tror jag mig kunna säga, att vi reservanter äro entusiastiska för det mål, vartill motionen syftar liksom föregående motioner syftat, nämligen arbetskraftens bevarande åt jordbruket. Därför komma vi också till det slut vi kommit till, ty därigenom möjliggöres ett framskaffande av det material, som behövs för att sakligt pröva det spörsmål det här är fråga om.

Vi ha icke alls förbisett, att framskaffandet av detta material skulle kunna komma att innebära att hela frågan stälptes. Däröfver vill jag för min del säga, att om det visar sig, att frågan om samfällda jordbruk icke står för de skäl, som skulle framkomma vid en utredning, så må den falla. Frågans fall kommer då, så vitt jag förstår, endast att krossa en chimär, d. v. s. den kommer att göra oss rikare genom att tvinga oss in på andra vägar för att nå det mål jag nyss om-

nämnde, arbetskraftens bevarande åt jordbruket. Utsikterna att frågan skall gå till fall genom en sådan här utredning äro emellertid icke större än att den skall föras till lösning. Jag anser därför, att både de som tro på denna driftsform och de som icke tro på den kunna biträda oss i vår reservation.

Med återopande av vad jag nu anfört och vad som yttrats i reservationen ber jag att få yrka bifall till denna.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, var-efter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr Almkvist: Herr talman, mina herrar! Denna fråga har sysselsatt riksdagen alltsedan 1917. Till en början avslogs förslaget om utredning av bägge kamrarna. År 1921 och år 1922 biföll så andra kammaren utredningskravet, men första kammaren däremot har även vid dessa riksdagar avslagit detsamma.

Nu säger den ärade reservant, som nyss yttrade sig här, att han icke heller nu är vidare entusiastisk för den form av jordbruk, som det vore meningen att understödja med anslag av statsmedel, men däremot äro han och hans medreservant entusiastiska för det mål, som skulle nås. Det vill med andra ord säga, att han går i elden för att riksdagen skulle bevilja anslag med den tämligen självklara förutsättningen, att man skulle nå ett negativt resultat. För min personliga del har jag icke funnit, att riksdagen bör slå in på den vägen att bevilja anslag endast för att få konstaterat, att i motionen åsyftade resultat icke kunna vinnas. Det bör väl i stället enligt min mening vara den rätta gången, att först efter det en enskild eller samhällelig verksamhetsgren upptagits och utvecklats samt visat sig vara till nytta för landet i sådan utsträckning, att den är förtjänt av allmänt understöd, riksdagen bör taga under omprövning, huruvida anslag därtill av statsmedel bör lämnas.

Vad beträffar betydelsen av det mål, som angivits i detta sammanhang, nämligen att skapa ett så stort antal jordbruk som möjligt, äro utskottets ledamöter givetvis ense med reservanterna. Men huru förhåller det sig med de samfällda jordbrukens möjlighet att bestå och utvecklas så att de i sin mån kunna bidra till detta måls uppnående? Den ärade talaren yttrade, att därom vet man egentligen ingenting, enär man icke har någon erfarenhet att bygga på. Detta är visserligen sant så till vida, som de samfällda jordbrukens antal i vårt land är litet, men någon erfarenhet har dock vunnits, och den visar å ena sidan att det visserligen kan lyckas i ett och annat fall för ett samfällt jordbruk att gå framåt och äga bestånd, om det finns alldeles särskilda personliga förutsättningar hos samtliga dem, som samverka vid jordbrukets bedrivande. Men å andra sidan har erfarenheten ännu tydligare givit vid handen, att synnerligen stora svårigheter framför allt av psykologisk natur äro förenade med ett samfällt jordbruks lyckliga bedrivande. Det har så t. ex. visat sig, att så länge det samfällda jordbruket ledes och drives av unga män, som ännu icke bundit sig vid familjelivet, och vilka relativt lätt kunnat underordna sig den utsedde ledarens vilja, har det i vissa fall gått jämförelsevis bra. Men många av dessa samfällda jordbruk, som under nämnda förhållanden drivits med framgång, ha sedermera, då vederbörande ingått äktenskap, mött de största svårigheter och i många fall gått under och upplösts. Vad nu nämnts är blott ett exempel på svårigheter för samfällt jordbruksdrift. Många andra finnas därjämte.

Då det gäller att taga ståndpunkt till denna fråga, bör man, synes det mig, först och främst avgöra, huruvida det kan vara önskvärt att nu införa denna form av jordbruk i vårt land. För min del har jag nödgats besvara den frågan med nej, ty det finns andra vägar för skapandet av ett större antal jordbruk i vårt land, vilka visat sig synnerligen väl framkomliga, och det står talrika ska-

*Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)*

Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)

ror, som endast vänta på att i tur och ordning få de jämförelsevis små anslag, som kunna beviljas från dessa fonder. Så länge detta är fallet, synes man mig icke ha anledning att åtminstone i viss mån äventyra dessa medels användning genom att ur fonderna lämna anslag även till samfälld jordbruksdrift.

Jag skall vid denna tid på dagen icke längre upptaga kammarens tid med att argumentera i frågan utan ber att få tillstyrka utskottets förslag.

Herr Franzén: Herr vice talman! Eftersom jag i likhet med herr Julin har reserverat mig mot utskottets avslagsyrkande, ber jag att få yttra några ord i denna fråga.

Det skäl, som utskottsmajoriteten anser väga tyngst, är tydligen, att förutsättningar för kollektiva jordbruk enligt dess mening icke finnas i vårt land utan att förhållandena äro sådana, att de överhuvud taget icke lämpa sig för en sådan driftsform. Denna uppfattning är tydligen det egentliga motivet för avstyrkandet av en utredning. Även utskottets speciellt jordbrukssakkunniga ha ju biträtt den meningen. Jag skall icke nu försöka att i elfte timmen omvända dem. Det tror jag icke lönar sig, utan jag skall endast be att få framhålla, att vid andra kammarens senaste behandling av detta ärende tre ledamöter, som äro lantbrukare, uppträdde till försvar för motionen och yrkade bifall till denna, även om de för sin personliga del icke hyste allt för stora förväntningar beträffande det kollektiva jordbrukets möjlighet och lämplighet. Dessa tre ledamöter tillhöra lika många borgerliga partier, alldeles som de tre sakkunniga i första kammarens andra tillfälliga utskott, och endast en jordbrukare av alla de 10 talare, som uppträdde i nyssnämnda debatt i andra kammaren — endast en säger jag — yrkade avslag på motionen. Man kan alltså ej säga, att den s. k. sakkunskapen är enig i denna fråga, och icke heller att bara de, som sakna erfarenhet i jordbruksfrågor, äro anhängare till en utredning. Såsom andra kammarens fjärde tillfälliga utskott kraftigt har betonat, avser ju denna utredning i stort sett endast möjligheterna att bereda samfällt bedriven jordbruksverksamhet samma lånevillkor, som för närvarande gälla för enskilda egnahemsjordbrukare. För min del anser jag, att man bör kunna vara med om en sådan utredning, oavsett vilken ställning man intager till den ena eller andra driftsformen inom jordbruket, och detta så mycket mer som ju staten ej under några omständigheter härigenom skulle utsätta sig för ökad risk.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Lindhagen: Detta gäller ju en sådan där fråga, som oupphörligt kommer igen till första kammaren och kanske kommer att göra det under en generations lopp — vad vet jag. Den börjar nu att regelbundet bifallas av andra kammaren och regelbundet avslås av första kammaren, alldeles som i de goda gamla tiderna. Men det kommer väl en tid, då första kammaren antingen får en annan sammansättning genom lag eller åtrar sig, och därmed äntligen efter en generation även första kammarens samtycke kan vinnas till det oundvikliga, som i detta fall ej sträcker sig längre än till en utredning, huruvida staten skall stödja bedrivandet av kooperativa eller kollektiva jordbruk. Jag tycker, att första kammaren kunde bestå sig med så mycket tillmötesgående mot ett behov, som gör sig gällande på många håll och som understötts av andra kammaren, att den åtminstone kunde låta en sådan utredning äga rum. Sedan ha ni fullkomligt i er hand att avgöra frågan, när den kommer såsom ett formulerat förslag. Men nej — denna kammare skall principiellt redan nu på grund av sin sakkunskap i dessa frågor till skillnad från andra kammaren besluta, att kooperativa jordbruk icke få komma till stånd. De böra ej komma till stånd och alltså — bort med utredningen!

Nu förstår man detta så väl. Det är en ny tid, som kommer här och anspråkslöst knackar på den gamla tidens stängda portar. Det är möjligt, att om den jordbrukande klassen — särskilt i första kammaren — tänker sig, att dess jordegendomar eller egna hem skola uppdelas mellan deras barn och drivas kooperativt, de säga sig på grund av sin erfarenhet om sina barn, att det icke går. De resonera som så, att när grannarnas barn försökt saken, har det ej gått, och alltså går det ej för deras egna heller. Men det är en alldeles förhastad slutsats, ty jag tager för givet, att de där barnen voro för olika beskaffade; de voro ej alls lagda för kooperativt jordbruk utan endast arvtagare och skulle därför tvingas ihop, fastän de ej passade för jordbruk. I sådana fall går det naturligtvis lätt ikull. Den formen är det emellertid icke fråga om, utan här är det fråga om en social nybildning, som ej har att göra med dessa erfarenheter, som herrarna falla tillbaka på.

*Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)*

Det är nämligen fråga om det stora jordbrukets nödvändighet fortfarande, eller om målet är att dela upp hela landet i små rutor till s. k. egna hem. Jag tror, att vi också behöva det stora jordbruket för att kunna underhålla stads- och industriebefolkningen och kanske även av tekniska skäl för att kunna idka en större drift med de företräden, som det i vissa fall har. Därför behöver man det stora jordbruket fortfarande. Det stora jordbruket, säger man emellertid nu, dukar under, och därför får man dela upp det i småbitar mer och mer. Finns det då ingen möjlighet att bibehålla det stora jordbruk, som finnes kvar och som annars skulle gå under? Skulle man ej kunna utfinna någon ny driftform för ändamålet? Jo, det har anmält sig som arvtagare till det stora jordbruket, i den mån det icke kan upprätthållas, just jordbruksarbetare och sådana som genomgått särskilda jordbruksskolor, sådana som fått hänförelse för denna sak och således i motsats till vad den förste talaren sade, äro entusiastmerade, vilket även jag är och måste vara.

Jag väckte denna fråga 1917, då den först kom upp i riksdagen. Här ha personer anmält sig och undra, hur det kommer sig, att de som så gärna vilja driva jordbruk i större omfattning och övertaga sådana här jordbruk, som ej kunna skötas individuellt av de gamla ägarna utan äventyra att sönderstyckas — hur det kommer sig, att de ej få lika låneunderstöd för detta slags jordbruk, som andra jordbrukare få. Jag känner flera sådana fall, då unga entusiastiska jordbrukare trots allt lyckats skapa sådana jordbruk på grund av sin energi och trots att detta jordbruk till skillnad från alla andra jordbruk icke haft statens understöd på något sätt. De få släpa sig fram med privatlån och borgensförbindelser och allt sådant, som de kunna, och sedan få de lita på sin egen arbetskraft och omtanke, men det hela kan ej få tillräckliga proportioner, när brukarna ej få understöd för ändamålet såsom andra jordbrukare. Och det kan hända, att i ett eller annat fall, då konjunkturerna falla ofantligt, och de ej ha stöd av länemedel, som en del andra haft, det kan gå illa för dem.

Emellertid har det hittills i de fall, jag känner till, gått framåt genom stor omtanke, fastän visserligen med många ekonomiska svårigheter. Det är detta unga folk, detta nya jordbrukarfolk, om jag så får uttrycka mig, som fordrar, att staten har någon omtanke även om den nya stora sociala uppgift, som vilar på deras skuldror. I våra dagar, då man fordrar, att det särskilt för jordbruksbefolkningen skall skapas utkomst på alla möjliga sätt, är det icke mer än riktigt, att man även tillgodoser denna möjlighet på ett ur nationalekonomisk synpunkt för övrigt så förträffligt sätt som att placera en del jordbruksarbetare i den ordning, som nu framhållits. I all synnerhet i den mån som vi se, att Amerika stänger sina portar, böra vi göra allt för att här i landet framkalla de olika former av jordbruk, som lämpligen kunna sysselsätta landets jordbruksbefolkning.

Nu är man särskilt rädd för hur det skall gå, när dessa unga män gifta sig.

Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)

Jag vet ej, om man menar, att de då bli sämre eller om hustrurna äro dåliga, men då de bli gifta, påstås det i alla fall, att det skall gå sönder. Ja, det har visserligen ej skett i de fall jag känner, utan här har först en och sedan en annan gift sig, och deras hustrur ha fått en utomordentlig uppgift i dessa stora kolonier genom att sköta alla inre sysslor, arbetet i ladugårdarna o. s. v., och det har gått i utmärkt endräkt. Stora industribolag kunna stå på huvudet, och varför skulle icke då ett kooperativt jordbruk också få tillåta sig att någon gång misslyckas utan att bli utdömt i princip. Det kan väl ej vara riktigt.

Jag ber således, herr talman, att entusiastiskt få yrka bifall till reservationen.

Herr **Heyman**: Herr talman! För min del måste jag tillstå, att jag icke förstår meningen med den skrivelse till Kungl. Maj:t, som motionärerna här föreslå.

Är det verkligen så, att två eller flera personer vilja sammansluta sig under bolags eller förenings form för att idka jordbruk, så förefinnes, så vitt jag vet, intet hinder för dylika sammanslutningar att i den mån säkerhet presterats i banker eller andra kreditgivande inrättningar erhålla erforderliga lån.

Herr Julins antydan, att man för idkande av jordbruk icke skulle kunna sammansluta sig under bolags eller förenings form måste bero på ett misstag från hans sida. Det förefinnes ingen artskillnad i detta avseende mellan bolag eller förening, som bildas för idkande av jordbruk, och bolag eller förening, som bildas för idkande av handel eller annan näring. — Att skriva till Kungl. Maj:t i denna sak förefaller mig därför fullkomligt meningslöst.

Den enda kassa, som är spärrad för kooperativa storjordbruk, är, såsom herr Franzén framhållit, egnahemslånekassan. Ett villkor för erhållande av lån ur denna kassa är, om jag icke misstager mig, att jordbruksfastighetens taxeringsvärde icke får överstiga 12,000 kronor, och trots detta villkor är frekvensen av ansökningar om lån ur denna kassa långt större än kassans tillgångar medgiva. Det kan väl sålunda icke bli tal om att ytterligare påfresta denna kassa genom att öppna den för lån även till kooperativa storjordbruk.

Med avseende på själva saken måste jag säga, att densamma, enligt mitt förmenande, redan från början är dömd att misslyckas. Vore den icke det, hade det säkerligen redan långt för detta genom enskild företagsamhet bildats kooperativa jordbruk av verkligt jordbrukssakkunniga personer, förtrogna med de ekonomiska faktorer, som en gång för alla betingas för framgångsrik jordbruksdrift. De, som mest ivra för kooperativa jordbruk, äro personer, som, efter vad jag kan förstå, icke äga någon insikt härom eller som begagna den nödlidande jordbruksnäringen som politisk plattform för varjehanda sociala projekt.

Det gamla ordspråket: »Ju flera kockar desto sämre soppa», är i högre grad tillämpligt beträffande skötseln av jordbruk än beträffande näringslivet i övrigt. Jordbrukets egenart kräver framför allt *enhetlig* ledning och skötsel. Att på detta område söka demokratisera näringslivet kan icke bli fruktbarande varken för jordbruket eller för demokraterna själva.

Med avseende å herr Lindhagens yttrande ber jag få erinra om, att de familjebolag, som driva storjordbruk, representera allaredan de sammanslutningar, som herr Lindhagen nyss så varmt pläderade för. Men mot dessa familjebolag gjorde herr Lindhagen under fjolårets debatt om tvångsförlängning av vissa arrendeavtal mycket starka attacker. Någon konsekvens bör väl också herr Lindhagen iakttaga i dessa frågor!

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Julin**: Herr talman! I det anförande jag här höll i början av debatten om denna fråga uppehöll jag mig en stund vid och förklarade, varför jag i

min reservation använt en alldeles ny term, som icke förekommer i utskottets betänkande. Det är tydligt, att mitt anförande icke hörts till Älvsborgsbanken, ty i annat fall skulle säkerligen herr Heyman icke uttryckt sig så, som han nu gjort. Han påstod nämligen, att jag icke skulle anse det vara möjligt att driva jordbruk i form av bolag. Härom har jag icke yttrat mig. Vad jag sagt är, att den form vi här tala om icke är en kooperativ förening utan en form av bolag. Och alldeles oavsett, att herr Heyman icke hört vad jag sagt, tycker jag, att herr Heyman i denna sak slår in öppna dörrar. Det är alldeles klart, att det här icke är fråga om sådana medborgare, som utan vidare själva kunna bilda bolag, som själva ha ekonomiska resurser att bilda bolag för att driva jordbruk under denna form. Vi tala här icke om dem, de få sköta sig själva. Här är det fråga om sådana, som vilja bilda bolag men icke kunna göra det utan att erhålla hjälp. Då de icke kunna få den hjälp de behöva på privat väg, tro de sig lämpligen kunna erhålla densamma genom statens försorg. Det är, såsom jag sade i mitt första anförande, så, att både den, som tror och den som icke tror på möjligheten att driva samfällda jordbruk, kan rösta för bifall till den av mig och herr Franzén avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen, båda göra sig därmed en tjänst. Ett bifall till reservationen skulle icke, såsom herr Almkvist sade, betyda, att man kastade bort pengar till ingen nytta, att riksdagen skulle bevilja medel för en utredning, om vilken man på förhand skulle kunna veta, att den komme att giva ett negativt resultat. Antag, att utredningen skulle utmyнна i det resultat, som herr Almkvist tror. Skulle detta vara ett helt och hållet negativt resultat? Om man på de skäl, som under utredningen komme fram, kunde visa för var och en, att den samfällda driftsformen för jordbruk vore fullkomligt otänkbar här i landet, hade vi då icke därigenom vunnit något? Det tror jag fullt och fast. Jag har ingen aning om, till vilket resultat en utredning skulle komma, men att en sådan bör komma till stånd, det visar den envishet eller säg entusiasm, med vilken frågan upprepade gånger förts fram. Jag tror, att alla parter kunna vara belättna, om vi genom en utredning få fram det material, som behövs för en saklig prövning av frågan. Nu framför var och en sin mening utan att ha något egentligt att styrka den med.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till den av mig och herr Franzén avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr **Winberg**: Ja, herr talman, jag har lyckligtvis för länge sedan upphört att vänta något av denna ärade församling, och jag kan därför med relativt jämnmod åhöra debatter sådana som den nu här pågående. Annat hade förhållandet naturligtvis varit, om jag fortfarande levat i den ungdomliga föreställningen, att denna ärade församling verkligen vill och kan följa med utvecklingen på alla områden och har hjärta för vad som behövs. I sådant fall misstänker jag, att det skulle blivit svårare för mig att bibehålla min kallblodighet.

Trots denna min tanke om denna ärade församling förefaller det mig i alla fall, att det borde föreligga mycket starka skäl för att den skall ställa sig fullkomligt oförstående till ett förslag, som medkammaren, vilken ju kallas den folkvalda kammaren och således mera än denna kammare bör återspegla folkets önskningsar, antagit med $\frac{3}{4}$ majoritet. Naturligtvis är icke detta någonting, som imponerar på denna kammare, den sätter sin ära uti att gå sin särskilda väg och att rädda vårt land från de faror, som kunna bli en följd av oöverlagda beslut i medkammaren!

Jag skulle kanske icke ha blandat mig i denna debatt, om icke herr Heyman hade yttrat sig. Jag får säga, att herr Heyman har en alldeles särskild förmåga att uppkalla sina motståndare. För det första dekreterade han, så vitt jag hörde

*Om
stödjan-
de av
kooperativ
jordbruksdrift.*
(Forts.)

Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)

rätt, att de planer man har på att försöka med samfällda jordbruk på förhand skulle vara dömda att misslyckas. Ja, vi kanske få tro det, eftersom herr Heyman har sagt det. Men jag vill erinra herr Heyman om att under tidernas lopp mycket varit dömt att misslyckas i detta land, som den dag som i dag är ännu icke misslyckats. När Kooperationen på andra områden började, ansågs den lika konsekvent vara dömd att misslyckas från deras sida som herr Heyman representerar. Men i dag lärer det väl icke falla herr Heyman in att säga, att Kooperationen på andra områden misslyckats här i vårt land. När den moderna arbetsrörelsen med mer eller mindre socialistisk anstrykning började i vårt land, ansågs den också vara dömd att misslyckas, och dock ha vi fått bevittna, att vi haft en socialdemokratisk regering. Jag tror icke, att det är skäl uti att göra några förutsägelser i dessa ting.

Vidare framhöll herr Heyman, att det finnes så många andra former. Vi ha t. ex. bolagsformen, och varför skulle vi icke kunna få in jordbruket under de former, som redan äro legaliserade? För min del tycker jag, att bolagsformen redan nått en alltför stor omfattning inom jordbruket. Om andra människor, som egentligen icke representera bolagsintressena, sakna tillräckligt kapital men ha lust att idka jordbruk och vilja ägna sig åt detsamma, varför skall man ovillkorligen tvinga dem att bilda bolag. Skulle det vara så märkvärdigt för svensk administrativ förvaltning och lagstiftning att lämna dem tillfälle att även under andra former söka sin utkomst i jordbruket? Då ett flertal personer slå sig tillsammans om ett jordbruk för att icke behöva stycka jorden i småbitar utan bruka den tillsammans, varför skulle man icke giva detta flertal samma rättigheter, som de skulle fått var för sig, om de delat upp jorden i smålotter? Detta är pudelns kärna. Det är onaturligt, att en sådan möjlighet icke finnes, och det är därför man nu kräver densamma i förevarande avseende.

När utskottets ärade ordförande utvecklade skälen för utskottsmajoritetens hemställan om avslag å den förevarande motionen, fick jag det intrycket, att han gjorde detsamma å dragande kall och å ämbetets vägnar, så att säga. Han syntes ha svårt att finna argument för att motivera sin ställning. Han anförde i huvudsak samma skäl, som återfinnas i utskottets betänkande, nämligen att utskottets majoritet icke funnit några omständigheter hava förekommit, som skulle kunna motivera en förändrad ståndpunkt i denna fråga mot den ståndpunkt, som utskottet tidigare intagit.

Som sagt, jag har icke den ringaste förhoppning om, att denna ärade församling skall vara med om en tidsenlig och nödvändig anordning för främjande av jordbruk i kooperativ form. Jag beklagar det, ty frågan om jordbrukets utveckling är i alla fall en fråga av synnerlig vikt. Men nog tycker jag ändå, att även denna ärade församling borde kunna kosta på sig en så billig åtgärd som att medgiva att en undersökning får ske på ifrågavarande område, huruvida det praktiskt taget skulle vara möjligt att vidtaga åtgärder i den riktning, som motionärerna föreslagit. Om utredningen skulle giva vid handen, att motståndarna till den kooperativa jordbruksformen hava rätt och att således denna form för jordbruk icke är möjlig i vårt land, å la bonne heure, då bör framför allt vara i deras intresse att få detta konstaterat.

Till slut vill jag säga, att då herr Heyman ville göra gällande, att de som egentligen yrka på någonting i denna väg äro sådana personer, som icke ha någon erfarenhet av eller något intresse för jordbruk utan vilja på det nödlidande jordbrukets bekostnad skaffa sig en politisk plattform, eller huru det var han uttryckte sig, så måste jag säga, att om jordbruket är så nödlidande som herr Heyman velat göra gällande, så bör det egentligen icke utgöra någon lockelse för politiska spekulanter att på dess bekostnad komma upp till en starkare ställning i politiskt avseende. Herr Heyman har med detta lagt en mer än

vanligt olycklig motivering till de många andra misslyckade motiveringar, som han haft.

Då jag, herr talman, sålunda icke kan finna, att några sakliga skäl presterats mot att denna kammare bör intaga samma ståndpunkt i denna fråga som medkammaren, tillåter jag mig att yrka bifall till den av herrar Julin och Franzén avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen, trots det att jag icke har någon tanke på, att denna ärade församling skall bifalla densamma.

*Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)*

Herr Örne: Herr vice talman, mina herrar! Det är egentligen ganska underbart att frågor, som i sig själva äro mycket enkla och lättfattliga, kunna giva anledning till allehanda besynnerliga politiska utsvävningar, när vinden är god. Den här föreliggande frågan består helt enkelt uti att undersöka, huruvida man, då man giver statslån åt jordbruk, som drivas av en person, också kan giva sådana lån åt dem, som drivas av 2, 3, 4 eller 5 personer o. s. v. samfällt. Jag tycker icke att man bör behandla denna fråga annat än ur rent praktiska synpunkter, d. v. s. huruvida det överhuvud taget är möjligt att bedriva sådana samfälliga jordbruk eller icke.

Att man i denna fråga blandar in en hel del termer, hämtade från andra områden kan endast bidra till att insvepa hela saken i dimmor. Den här ifrågavarande formen för jordbruk har egentligen icke det ringaste att göra med Kooperation, såsom också herr Julin redan påpekat. Sådana jordbruk bedrivs ju av slutna grupper av personer, och jag kan för min del icke se, att det från social synpunkt sett finnes någonting, som utmärker dem i förhållande till individuella jordbruk, utan de böra ses rent ekonomiskt. Är det verkligen så, att större områden böra bibehållas tillsammans i stället för att uppdelas i mindre områden, bör naturligtvis staten lämna lån åt dem, som bilda sådana jordbruk, likaväl som staten lämnar lån åt individuella yrkesidkare.

Ja, den otåliga ledamot av kammaren, som ropade på proposition, borde ha gjort det, när den närmast föregående talaren hade ordet. Jag tycker inte jag talat så dumt, att ropet var motiverat.

Naturligtvis kan det sägas allt möjligt om huruvida en sådan form av jordbruk, som den som här diskuteras, är användbar eller inte. För min del skall jag gärna erkänna, att jag inte tror mycket på den. Den svenska jordbrukarbefolkningen ligger inte för ett intimt samarbete, men det kan ju hända, att det finns ett antal personer, som ha den behöfliga läggningen, och om de vilja driva jordbruk i den formen, så förstår jag för min del inte riktigt, varför de inte skulle kunna få samma understöd, proportionellt, som de som driva individuellt jordbruk.

Jag är för min del av många skäl intresserad för att den här frågan verkligen blir föremål för utredning. Jag vill bara inlägga en bestämd gensaga emot att man kallat systemet för kooperativt jordbruk, ty det är ingen Kooperation i detta. Det är ingen Kooperation, om två eller tre bröder ha jordbruk gemensamt, och jag förstår inte, varför det skall vara Kooperation, om delägarna *inte* äro släkt med varandra. Den riktiga termen är samfällt eller kollektivt jordbruk, som jag här förut framhållit. Man bör som jag sade se denna sak utslutande från det rent praktiska gagnets synpunkt. Om man gör det, så tror jag man kan rösta för bifall till reservanternas förslag. Jag skall be att få yrka bifall till detta.

Herr Jönsson: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke taga tiden i anspråk med att tala om, huruvida man skall kalla detta för kooperativt eller samfällt jordbruk. Denna fråga är icke ny. I riksdagen har den åtskilliga gånger varit uppe, men den är i levande livet aktuell på ett helt

Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)

annat och mycket allvarligare sätt. Jag har under den tid av fem år, som jag varit verksam på egnahemsnämndernas arbetsområde, icke varit främmande för saken. Jag har tyckt, att tanken varit god, och jag skulle vara den förste att vilja vara med om dess realiserande. Jag försökte också, i den ringa mån jag kunde, bringa densamma till utförande, men det ville icke låta sig göra. Det var oftast så, att det strandade på praktiska svårigheter, som äro tillfinnandes i det levande livet och på vilka jag icke finner lämpligt att nu så minutiöst ingå. Det är verkligen icke utan, att den i dag omnämnda frågan gift eller ogift spelar en viss roll.

Man kan ju säga, att det är ledsamt, när man misslyckas i att nå ett i och för sig eftersträfvansvärt mål, men i detta fall har jag klart för mig, att man måste misslyckas. Vad beträffar dessa samfällda jordbruk, har jag haft ett sådant på mycket nära håll. Det var fem, kanske sex familjer, som hade slagit sig tillsammans för att idka samfällt jordbruk, och initiativet utgick från en skåning, som för motionären icke torde vara obekant. Kanske har han därifrån den vackra tanke, som han i motionen velat föra fram. Detta samfällda jordbruk skall jag icke här relatera. Det slutade emellertid det som många andra med bitter missräkning.

Det förvånar mig mycket, att icke det samfällda jordbruk nämndes, som existerar i Bergshamra. Det borde dock vara skäl för dem, som föra reservanternas talan, att framkomma med exempel på att det i verkligheten finnes sådana. Jag vet, att så är fallet, men det skulle vara trevligt om man ville säga något om hur försöken i verkligheten utfalla. Dessa samfällda jordbruk skulle naturligtvis kunna existera, om de alltid hade en ledande person, som sutte inne med så stor förmåga, att han helt kunde intaga en dominerande ställning, och för vilken alla skulle böja sig. Finnes icke denna personlighet, så går det icke, huru entusiastiska innehavarna än torde vara.

Det skulle draga för långt ut på tiden att mera orda om den här saken. Jag kan till min glädje konstatera, som reservanterna säga, att deras kärlek till den här reservationen i viss mån är platonisk. Det är icke någon större entusiasm. Jag förstår emellertid deras goda vilja att föra fram saken. Orsaken till att de föra fram den är naturligtvis den, att de icke känna till förhållandena, sådana de föreligga ute i livet. Herr Franzén har vädjat till herrarna genom att påpeka, att det var $\frac{3}{4}$ majoritet i andra kammaren för utredning. Ja, jag har hört det. De skola dock endast genom en utredning komma till klarhet om hur omöjlig denna sak är. Det är det hela.

Ja, när jag kommit till denna uppfattning om samfällda jordbruk, kan jag naturligtvis icke vara med om att belasta Kungl. Maj:t med nya skrivelser i ett ärende, som man finner vara ändamålslost. Jag tror nämligen, att om man vill bevara arbetskraft åt jordbruket, sker detta för framtiden bäst och säkrast genom de små jordbruk, som vi nu söka få fram. När vi vilja ha en husbonde på den egna torvan, och det gäller att söka bevara arbetskraft åt jordbruket, tror jag, mina herrar, att den väg vi hittills beträtt är den enda riktiga.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Franzén: Herr talman! Den siste ärade talaren riktade en direkt uppmaning till oss reservanter att åtminstone peka på något eller några exempel, beträffande vilka man kan säga, att kollektivt jordbruk har lyckats. Jag skall då be att få begagna tillfället att nämna ett par exempel, försäsvitt inte herr Jönsson i Slätåker redan känner till dem.

Det ena är Jakobsberg här i närheten av Stockholm. Där har under några år ett sådant jordbruk bedrivits, och enligt ett anförande i andra kammaren den 5 mars i år av herr Sjölander har en person, som väl känner till förhållandena,

nämligen doktor K. Petander vid Jakobsbergs folkhögskola, intygat, att detta jordbruk har burit sig ganska bra, försåvitt han kan bedöma saken.

Det andra exemplet, som jag skulle vilja påpeka, är Nora gård vid Svartsjö. Jag hade inte tillfälle att i utskottet nämna det såsom en illustration till vad vi mena, men efter det utskottet hade behandlat saken, fick jag ett brev därifrån, och jag skall därför be att med några ord få beröra förhållandena där. Innan jag gör det, vill jag bara säga, att när man talar om Bergshamra eller Vanneboda som två »avskräckande exempel», så bör man komma ihåg, att de personer, som stått i spetsen för de nyss nämnda företagen, säkerligen inte — såvitt jag är riktigt underrättad — skulle ha kunnat komma i fråga för statsunderstöd, ifall det hade varit möjligt att få sådant på samma villkor som gälla för egnahemsjordbrukare. Man måste naturligtvis forda av dem, som tänka ägna sig åt kollektivt jordbruk, att de ha förutsättningar för att överhuvud taget syssla med jordbruk och inte bara äro vad man kan kalla jordbruksintresserade, utan att de även äro jordbrukskunniga. Sådana exempel bevisa alltså ingenting.

För att nu återgå till Nora gård och förhållandena där, vill jag påpeka, att i det brev jag fått uppger en av delägarna, att lantbrukarna där i trakten vid flerfaldiga tillfällen medgivit, att det s. k. Noralaget reder sig avsevärt mycket bättre än de enskilda lantbrukarna i samma trakt, och detta anse dessa bero på att sambrukarna äro tre och att de i mycket ringa utsträckning behöva anlita lejd arbetskraft. Detta är lantbrukarnas uppfattning, påstår denna brevskrivare, och han säger, att dessa tre ha lyckats ganska bra efter stora svårigheter, vilka i viss mån just berott på att de inte ha kunnat få egnahemslån. De ha, som sagt, av denna orsak haft avsevärda svårigheter, men de ha i alla fall slagit sig fram så, att de kunna sägas nu ha en jämförelsevis god ställning.

Jag skall inte ge mig in på giftersmålshistorien. Men brevskrivaren nämner verkligen, att han hört talas om att en del gott folk har för sig, att när dessa personer, det är fråga om, gifta sig, går det inte längre eller går det inte bra att driva kollektivt jordbruk. Han säger i förbigående, att de äro gifta och att han för sin del ej kan förstå, hur man kan komma med dessa påståenden såsom en allmän regel.

Till sist skall jag bara säga, att det faktiskt är så ställt — det har herr Jönsson i Slätåker själv intygat i utskottet — att t. o. m. syskon inte ha någon möjlighet att få egnahemslån, försåvitt de vilja vara delägare i lika mån och på samma sätt i jordbruket.

Herr Lindhagen: Jag begärde egentligen ordet med anledning av herr Heymans anförande. Han har blivit vederlagd av herr Winberg m. fl. talare. Jag vill bara ytterligare betona det som redan sagts, nämligen att pudelns kärna är, att en fastighet, för att man skall få komma i åtnjutande av egnahemslån, ej tillåtes ha högre taxeringsvärde än 12,000 kronor. Är det nu några som gemensamt vilja driva ett större jordbruk, så skulle de icke behöva stycka det för att få egnahemslån, utan de böra få driva det kooperativt och få egnahemslån, beräknade efter den del av värdet, som vars och ens andel representerar. Det kommer naturligtvis även i detta fall an på särskild prövning av vederbörande, om de äro lämpliga för erhållande av lån eller icke, men anses det lämpligt av vederbörande, kan jag icke finna det rimligt att de förvägras dylika lån.

Nu nämnde herr Heyman, att folk, som inte förstår sig på jordbruk, inte skall tala därom. Jag har visserligen hört, att herr Heyman, utom att han är en större industridkare, har ett större jordbruk, men han förstår sig ej på kooperativt jordbruk. Således representerar han en ensidig uppfattning. Herr Heyman har icke heller sinne för den sociala insats, som det här är fråga om,

Om
stödjande av
kooperativ
jordbruksdrift.
(Forts.)

och för de behov, som skola tillfredsställas. Det framgick av hans anförande, däri han angav ett krasst utslag, en strävan efter en politisk plattform, som motivet, när denna fråga väcktes i riksdagen.

Jag har samtalat med delägare i de två jordbruk, som senast ordades om här. De ha varit hos mig flera gånger och klagat över egnahemslagstiftningen. De äro egnahemsbrukare om några, men staten förunnar dem inga bidrag, utan de måste med stora svårigheter skaffa mecenater, som skriva på borgensförbindelser, här och var. Jag har också besökt ett av nämnda jordbruk, varit på platsen och tagit del av deras förhållanden och jag har följt deras arbete under årens lopp. På Nora gård är det särskilt Rösiölärjungar, som slutit sig ihop och varit entusiasmerade för saken. De ha brottats med det motstånd, som ligger i statens orättvisa i nu ifrågavarande avseende. Och när man kommer i beröring med dessa unga jordbruksarbetare, som ju ha yrkeskunskap, så förstår man, vilket inkompetent tal det är, när man här möter deras anspråk på ställning i livet med att säga, att det blott är politiska plattformar. Bara sådant tal borde i folkrepresentationen tillbakavisas genom en opinionsyttring.

Herr **Heyman**: Bara ett par ord till herr Lindhagen. — För min del skulle jag finna det vara mycket olyckligt, om egnahemslånekassorna skulle öppnas även för bildandet av kooperativa storjordbruk. Namnet *egnahemslån* anger dock, att dessa kassor äro till för bildande av *egna hem*, men icke för att bygga kaserner för främjande av vare sig det ena eller andra tvetydiga ändamålet.

När jag ändå har ordet, vill jag replikera herr Winberg, som reagerade starkt mot mitt yttrande, att denna fråga från början var dömd att misslyckas. Ja, jag sade det, herr Winberg, därför att hela mitt livs verksamhet varit ägnad åt storjordbruk. Hade jag i likhet med herr Winberg varit järnvägstjänsteman, skulle jag säkerligen sett frågan under samma synvinkel som han.

Herr Winberg konstaterade också, att jag genom mitt första anförande lade ytterligare ett misslyckat anförande till mina många andra. Jag skall på den punkten icke anställa någon tävlan med herr Winberg. Kammaren må döma i den saken.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 20;

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 106, till Konungen i anledning av väckta motioner angående inrättande av en ny professur i kemi vid Lunds universitet m. m.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 107, i anledning av vissa framställningar rörande pensionsförbättring åt vissa i försvarets tjänst anställda eller förut anställda personer; och

nr 108, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5,44 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
